

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
FELSEFE GRUBU ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

CAHİT TANYOL'UN SOSYOLOJİYE KATKILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Nebile EROĞUL

Ankara
Şubat,2011

Nebile EROĞUL
Şubat, 2011

CAHİT TANYOL'UN SOSYOLOJİYE KATKILARI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
FELSEFE GRUBU ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

CAHİT TANYOL'UN SOSYOLOJİYE KATKILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nebile EROĞUL

Danışman: Prof. Dr. İbrahim ARSLANOĞLU

Ankara
Şubat, 2011

JÜRİ ONAY SAYFASI

Nebile Eroğul'un 'Cahit Tanyol'un Sosyolojiye Katkıları' başlıklı tezi 03.02.2011 tarihinde, jürimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Felsefe Grubu Öğretmenliği Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Danışman- Başkan): Prof. Dr. İbrahim Arslanoğlu

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şeren

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Beyhan Zabun

.....

ÖNSÖZ

Çalışmada Türkiye'nin önemli sosyoloji profesörlerinden Cahit Tanyol'un sosyoloji bilimine katkıları anlatılmaktadır. Cahit Tanyol'un seçilme nedeni Türkiye'nin kuruluş dönemine bizzat tanıklık etmiş bir kişi olması ve tarihe sosyolojinin yöntemlerini uygulamış olmasıdır. Bu sebeple Cahit Tanyol'un toplumsal olaylara bakışının ilgi çekeceği kanaatindeyim.

Yüksek lisans tezimi Prof. Dr. İbrahim ARSLANOĞLU danışmalığında yaptığım için kendimi şanslı hissediyorum. Tezin her aşamasında gösterdiği destek, hoşgörü, klavuzluk ve eğitimimde verdiği emek için içten teşekkürlerimi sunuyorum. Şanslı olduğum bir diğer konu da tez izleme komisyonu üyeleri idi. Gösterdikleri engin hoşgörü, destek, emek ve yapıcı geri bildirimleri için Yrd. Doç. Dr. Mehmet ŞEREN ve Yrd. Doç. Dr. Beyhan ZABUN'a içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Her zaman desteğini gördüğüm bölümdeki diğer öğretim üyelerine ve araştırma görevlisi arkadaşlara; beni şekillendiren, eğiten tüm öğretmenlerime ve aileme teşekkür borçluyum.

Ayrıca çalışmalarım da yanımda olan ve yardımlarıyla beni destekleyen eşim Murat EROĞUL'a minnettarım.

Nebile EROĞUL

Ankara-2011

ÖZET

CAHİT TANYOL’UN SOSYOLOJİYE KATKILARI

EROĞUL, Nebile

Yüksek Lisans, Felsefe Grubu Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim ARSLANOĞLU

Şubat-2011- 149 sayfa

Türk sosyoloji tarihi kitaplarında yer alan sosyologların arasında ismi duyulmakla beraber, üzerinde fazla inceleme yapılmamış sosyologlarımızdan biri olan Cahit Tanyol (1914-.....) ile ilgili hazırlanan bu tez, onun sosyoloji bilimine olan katkılarını ortaya koymak amacı ile yazılmıştır. Tanyol, Türk sosyoloji tarihi açısından önemli olduğu gibi, yapmış olduğu tarihsel karşılaştırmalarla eserlerinde tarihsel veriler de kullanmaktadır. İncelemelerini yaparken kullanmış olduğu yöntemi, “tarihsel olaylara sosyolojinin bakış açısı ile bakmak” şeklinde özetleyebiliriz. Bu tezde Cahit Tanyol’un toplumsal sorunlara bakış açısı, bu sorunları nasıl çözmeye çalıştığı üzerinde durulmuş ve bu noktada Tanyol’un sosyolojiye katkıları belirlenmeye çalışılmıştır.

Sosyolojinin yanında edebiyat ve felsefe alanlarında da çalışmalar yapan Tanyol’un birçok kitabı olmakla beraber, birçok dergide yayınlanmış makalesi ve gazetelerde yayımlanmış bine yakın yazısı bulunmaktadır. Bu çalışmada Tanyol’un edebiyat eserleri, şiirleri ve felsefe kitabı konunun dışında tutulmuştur. “Sosyolojik Açıdan Din, Ahlak, Laiklik ve Politika Üzerine Diyaloglar” isimli eseri temel alınarak; din, ahlak, laiklik, politika, irtica-şeriat vb. kavramları açıklanmıştır. Ayrıca bu çalışma Cahit Tanyol’un Türk sosyoloji tarihindeki yerini öğrenmek isteyenlere bir kaynak niteliği taşıyabilir.

Cahit Tanyol'un topluma bakışı, yazmış olduğu eserler, tarihe sosyoloji ile bakışı, toplumsal konuları incelerken yapmış olduğu tarihsel karşılaştırmalar önemli tespitler içermektedir. Tanyol, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu, ekonomik, siyasal, toplumsal sorunları ele alırken bilimsel bir tavır sergilemektedir. Birçok eserinde yakın tarihten bahseden Tanyol, sosyolojik açıklamalar yapmaktadır. Bu çalışmada da günümüz dünyasında yaşanan toplumsal sorunlara hiç değilse farklı bir bakış açısı sunmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Müslümanlığı, İslamiyet, laiklik, şeriat, irtica faaliyetleri, din, ahlak, eğitim, hukuk, dil, kültür, uygarlık, milliyetçilik, örf-adetler, gelenekler, töre, sanat, politika, Türkler ile Kürtler, türban, köy monografileri, toplum, fert, aydın din adamı, laik tavır, doğu-batı ayrımı, Alevilik, Sünnilik, Kemalizm, Türkçülük.

ABSTRACT

EROĞUL, Nebile

Master Degree, Department of Philosophy and Related Fields Teaching Programme

Advisor : Professor Doctor İbrahim ARSLANOĞLU

February 2011-149 pages

CONTRIBUTIONS OF CAHİT TANYOL TO SOCIOLOGY

This thesis has been written in order to determine the contributions of Cahit Tanyol (1914-....) who has taken place in Turkish sociology history books but still no enough studies were made about him. It is possible to summarize the methods he used in his studies as “to analyze the historical facts with sociological point of view”. In this thesis, Cahit Tanyol’s understanding of social issues, the solutions he tried to bring have been emphasized and accordingly, his contributions into sociology have been determined.

Tanyol who also produced literary works in the fields of literature and philosophy, has got lots of books and many articles which have been published in various journals as well as around one thousand newspaper articles. This study does not include Tanyol’s literary works, poems, and philosophy book. The study is based on his work titled “Dialogues on Religion, Ethics, Secularism and Policy in terms of Sociology” and the concepts of religion, ethics, secularism, policy, reactionary-sharia etc. have been explained. This study can be a reference point for the ones who want to learn the position of Cahit Tanyol in the history of Turkish sociology.

Cahit Tanyol’s understanding of society, his works, his analysis on history with a sociologic point of view, the historical comparisons he made while analyzing the social issues have been carrying significant determinations. Tanyol shows a scientific behaviour while discussing with the circumstance of Turkey, economic, political and

social issues. Tanyol, who is mentioning the recent history in many of his studies, gives sociologic knowledge in his explanations. This study aims, at least, presenting a different point of view for the social problems which are experienced in our world.

Keywords: Turkish islam, islam, secularism, sharia, reactionary, activities, religion, ethics, education, law, language, culture, civilisation, nationalism, customs, morals, art, policy, Turkish and Kurdish people, turban, village monographies, society, individual, intellectual imams, secular attitude, distinction of east and west, Alawiism, Sunn, Kemalism, Turkism.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
I. BÖLÜM.....	1
1. GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.İlgili Araştırmalar	2
1.3.Araştırmanın Amacı	5
1.4.Araştırmanın Önemi	5
1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.6.Yöntem	6
II. BÖLÜM	8
2.1.CAHİT TANYOL’UN HAYATI VE SOSYOLOJİSİ	8
2.1.1.Cahit Tanyol’un Hayatı	8
2.1.2.Cahit Tanyol’un Köy Monografileri.....	13
2.1.3.Cahit Tanyol’un Kitapları.....	17
2.2.CAHİT TANYOL’UN DÜŞÜNCESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE DEĞİŞİMİ	21
2.3.CAHİT TANYOL’UN METODOLOJİSİ.....	23
2.4.CAHİT TANYOL’UN SOSYOLOJİYE BAŞLAYIŞI VE BAKIŞI.....	25
2.5.CAHİT TANYOL’UN TOPLUM TİPOLOJİSİ.....	29

2.5.1.Toplumların Geçirmiş Olduğu Aşamalar	29
2.5.2.Toplum Aşamalarına Göre Ahlak Sistemleri.....	30
III. BÖLÜM.....	33
3.1.CAHİT TANYOL'DA TEMEL KAVRAMLARININ ANLAMI	33
3.1.1.Ahlak	33
3.1.2.Din.....	35
3.1.3.Sanat	36
3.1.4. Hukuk	38
3.1.5.Adetler	39
3.1.6.Laiklik	39
3.1.7.Milliyetçilik	40
3.1.8.Şariat-İrtica.....	41
3.1.9.Folklor	43
3.2.CAHİT TANYOL'DA KAVRAMLAR ARASI İLİŞKİLER.....	45
3.2.1.Toplum-Birey İlişkisi	45
3.2.2.Birey-Kişilik-Toplum İlişkisi ve Kişiliğin Gelişmesi.....	46
3.2.3.Ahlak ve Din Ayrımı	48
3.2.4. Töre ve Adetlerin Etki Alanları	50
3.2.5. Örf-Adet Ayrımı.....	50
3.2.6.Örf ve Adet Kaynaşması	52
3.2.7.Laiklik ve Devlet; Laik Bir Devletin Koşulu.....	53
3.2.8.Anayasa ve Laiklik	54
3.2.9.Kültür ve Şahsiyet	55
3.2.10. Kültür ve Uygarlık.....	55
3.2.11. Tanyol'a göre Kemalist ve Kemalizm Kavramları.....	58
3.3.CAHİT TANYOL VE ETKİLENDİĞİ DÜŞÜNÜRLER.....	60
3.3.1. Ziya Gökalp.....	60
3.3.2. Prens Sabahattin	62
3.3.3. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu	67
IV. BÖLÜM.....	69
4.1.CAHİT TANYOL'UN TÜRK TOPLUM YAPISINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	
.....	69

4.1.1.Tanyol'un Osmanlı Toplum Yapısına Yönelik Görüşleri	69
4.1.2.Tanyol'a Göre Osmanlı Devleti Bir Feodalite Midir?	70
4.1.3.Osmanlı Devletinde Yönetim Biçimi	72
4.1.4. Türk Toplum Yapısına Yönelik Görüşleri	72
4.1.5.Türk Toplum Yapısı İle Batı Arasındaki Fark	76
4.1.6.Laik Tavrı ve Doğu-Batı Ayrımı	78
4.2.ŞERİAT-İRTİCA KAVRAMLARI ÇERÇEVESİNDE TÜRK TARİHİNDE	
YAŞANAN TOPLUMSAL SORUNLAR	81
4.2.1.İrticanın Nedenleri.....	81
4.2.2.İrtica İle Mücadele.....	81
4.2.3.Osmanlı Devleti Döneminde İrtica	82
4.2.4.Laiklik ve İrticaya Yönelik Görüşleri	83
4.2.5.Bir İrtica Örneği Olarak Türkçe Ezan Meselesi	86
4.2.5.1.Türkçe Ezanın Okunması Dönemi	86
4.2.5.2.Arapça Ezanın Yeniden Kabulü	88
4.2.5.3.Kabulden Sonra Yaşanan Olaylar	88
4.2.6.Bir İrtica Örneği Olarak Eğitim Sömürüsü.....	90
4.2.6.1.Dil Eğitimi.....	90
4.2.6.2. Aydın Din Adamı Eğitimi	90
4.2.6.3.Laik Eğitim-Vatandaş Eğitimi.....	92
4.2.6.4.Eğitim Davamız	94
4.2.7.Bir İrtica Örneği Olarak Türban	95
4.2.8.Din Sömürüsü.....	96
4.3.TOPLUMDA AHLAK PROBLEMİ VE LAİK AHLAK	98
4.3.1.Dini Ahlak-Laik Ahlak.....	98
4.3.2.Sosyal Ahlakdan Laik Ahlağa Geçiş	99
4.3.3.Şövalye Ahlakı	101
4.3.4.Milli Terbiye ve Aşağılık Duygusu	102
4.4.CAHİT TANYOL'DA İSLAMİYET VE ALEVİLİK.....	103
4.4.1.Cahit Tanyol'da İslamiyet	103
4.4.2.İslam'da Laiklik	105
4.4.3.Türk Müslümanlığı.....	107
4.4.4.Tanyol'a Göre Alevilik.....	108
4.4.5.Devletin Dini-Halkın Dini Noktasında Şeriat-Tarikat İkilemi	111
4.4.6.Şeriat-Tarikat Bağlamında İslamiyet ve Alevilik Karşılaştırması	113
4.4.7. Demokratik Ve Teokratik İki Mezhep; Alevilik Ve Sünnilik.....	114

4.4.8.Sünnilik, Alevilik ve Kadın	116
4.5.CAHİT TANYOL'DA CUMHURİYET VE ATATÜRK.....	119
4.5.1.Atatürk, Kemalizm ve Cumhuriyet	119
4.5.2.Atatürk ve Sosyalizm	121
4.5.3.Atatürk'ün Adını Kullananlar.....	123
4.5.4.Türk Milliyetçiliğinin Gerçekleri ve Türkçülük	125
4.6.CAHİT TANYOL'DA KÜRT MESELESİ	126
4.6.1.Tanyol'un Kürtçülüğe İlişkin Görüşleri	126
4.6.2.Osmanlıda Kürtlerin Durumu	127
4.6.3.Kürt Meselesine Karşı Siyasi Politikaların Yanlış Tutumları.....	128
4.6.4.Kürt Meselesi	129
4.6.5.Kürt Meselesi Karşısında Uygulanan Eğitim Politikaları.....	130
4.6.6.Günümüzde Kürtler	131
V. BÖLÜM.....	132
5.SONUÇ.....	132
KAYNAKÇA	139

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Cahit Tanyol'un topluma bakışı, yazmış olduğu eserler, tarihe sosyoloji ile bakışı, toplumsal konuları incelerken yapmış olduğu tarihsel karşılaştırmalar incelemeyi gerektirmektedir. Tanyol, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu, ekonomik, siyasal, toplumsal sorunları ele alırken bilimsel bir tavır sergilemektedir. Birçok eserinde yakın tarihten bahseden Tanyol, sosyolojik açıklamalar yapmaktadır.

Bu tezde önemli sosyoloji profesörlerinden biri olan Tanyol'un toplumsal olgular ve olaylarla ilgili tespitleri incelenmiş ve sosyoloji bilimine katkıları araştırılmıştır. Tanyol 1970 yılında yazmış olduğu "Sosyolojik Açıdan Din, Ahlak, Laiklik ve Politika Üzerine Diyaloglar" adlı eserinde diyalog yöntemi yoluyla ahlak, din, sanat, politika vb. konusunda sosyolojik tespitlerde bulunmaktadır. Bunun dışında Köy Monografileri ve Türkler ile Kürtler, Türk Müslümanlığı, laiklik, Alevilik, İslamiyet, şeriat ve irtica gibi konularda fikirleri oldukça dikkat çekicidir.

1.1.Problem Durumu

Cahit Tanyol yapmış olduğu tarihsel karşılaştırmalarla, tarihi adeta yeniden değerlendirmektedir. Onun yazıları incelendiği zaman, günümüz sorunlarına farklı bir bakış açısı getirdiği anlaşılmaktadır. Tanyol'un en önemli özelliği, toplumsal sorunlara çözüm ararken yerli olmaktan yana olmasıdır. Batıdan aktarma kavramlara karşı olan Tanyol, her toplumun kendi gelişim dinamiklerinin olduğu kanaatindedir. Tanyol'a göre, dışarıdan aktarma çözümler bizim işimize yaramayacaktır. Bu sebeple bu çalışmada "Cahit Tanyol'un Sosyoloji Bilimine Katkıları Nelerdir?" temel problemine yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Çalışmada yukarıdaki ana probleme cevap bulabilmek için aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Tanyol'un temel toplumsal kurumlar olan din, politika, ahlak ve sanata yönelik görüşleri nelerdir? Örf-adet, töre, kültür, toplum-birey, folklor kavramlarının Tanyol'da anlamı nedir?
2. Tanyol'un Türk toplumsal yapısına ve felsefesine ilişkin görüşleri nelerdir? Tanyol'a göre batı ile farkımız nelerden kaynaklanmaktadır? Tanzimat ve batılılaşma hareketlerinin başarısız olma nedenini Tanyol nasıl açıklar?
3. Tanyol sosyolojisinde İslam dininde laiklik nasıl açıklanmaktadır? Şeriat-tarikat ikilemini nasıl açıklamaktadır? Tanyol'un Alevilik, Bektaşilik konusundaki görüşleri nelerdir? Tanyol Alevilik ile Türk Müslümanlığı arasında nasıl bir ilişki kurmuştur?
4. Tanyol yöneticiler tarafından yıllardır uygulanan irtica faaliyetleri ile ilgili sorunları nasıl açıklamaktadır? İrticanın nedenleri, Osmanlı döneminde ve günümüzde irtica faaliyetleri nelerdir? Tanyol'un bir irtica faaliyeti olarak din eğitime, türban sorununa ve Türkçe-Arapça ezan ikilemine yönelik görüşleri nelerdir?
5. Tanyol'un Tanzimat'tan günümüze gerçekleşen batılılaşma hareketlerini eleştirmesinin nedeni nedir?
6. Bir sosyolog olarak Tanyol, Türkler-Kürtler meselesini nasıl açıklamaktadır? Tanyol, Kürtler meselesini geçmişten günümüze nasıl değerlendirmektedir?

1.2.İlgili Araştırmalar

Cahit Tanyol ile ilgili yapılmış araştırmalar tezlerden ve “Türk Sosyolojisinde Üç Bilim İnsanı” isimli kitaptan oluşmaktadır.

Konuyla ilgili daha önce yapılmış olan tezler sırası ile;

1. Özben(2001) “Cahit Tanyol’un Türk Devlet Felsefesine İlişkin Görüşleri”, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,
2. Çav(2004) “Türk Düşünce Dünyasında Cahit Tanyol”, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,
3. Öztürk(2002) “Türk Sosyolojisinde Cahit Tanyol’un Yeri”, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,
4. Erkan(2006) “Cahit Tanyol: Hayatı, Eserleri ve Türk Sosyoloji Tarihine Katkıları”, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Özben’e göre Tanyol’un düşüncelerine yön veren temel etken doğu-batı toplumlarının ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan farklı olmalarıdır. Ona göre Tanyol, bir doğu ülkesi olan Türkiye’nin, batıdan farklılığının nedenini, devlet ve toplum anlayışımızın temelinde olan Şamanist mitolojide görmüştür. Tanyol, Osmanlı Devleti’nin teokratik bir devlet olduğu şeklindeki görüşlerini Türk Müslümanlığı anlayışına dayanarak eleştirir. Cahit Tanyol’un Türk-devlet felsefesine ilişkin görüşlerini ele alan bu çalışma, sonuç itibarıyla bin yıllık bir devlet geleneğinin çok iyi analiz edilmesini önermektedir. Özben’e göre Tanyol, bin yıllık devlet geleneğimiz ve “batıdan farklılığımız” göz ardı edildiği sürece, devlet ve toplum yapımıza dair sağlıklı açıklamalara ulaşamayacağımızı belirtmektedir.

Öztürk’ün hazırlamış olduğu çalışmada Tanyol’un hayatı ve eserleri(makaleleri, kitapları, şiirleri) kısmına oldukça fazla yer ayrılmış, yazarın bibliyografyası oluşturulmuştur. Bu çalışma Cahit Tanyol’un eserlerine ulaşmak isteyenlere bir kaynak niteliği taşımaktadır. Çalışmada Özben, Tanyol’un Türk sosyolojisindeki yerine son bölümde yer vermiştir. Özben Tanyol’da sosyoloji ile tarihin yan yana olduğunu belirtir. Çalışmada Tanyol’un din-devlet ilişkileri konusunda laiklik ilkesinin uygulanmasını şiddetle istediği belirtilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde Tanyol’da örf ve adetlerin önemine değinilmiştir. Toplumun ahlaki yapısı ile dininin Tanyol’da nasıl ayrıldığı dile getirilmiştir. Ayrıca lider değerler, doğu-batı toplumları

arasındaki farklılığın nedenleri, Osmanlı'da toprak bilinci gibi konulara da yer verilmiştir. Tanyol'un her konuda yerli olmaktan yana olduğu, hatta dışarıdan ithal alınan demokrasi kavramından da rahatsız olduğu belirtilmiştir.

Erkan, hazırlamış olduğu çalışmada Türkiye'de sosyoloji çalışmalarından bahsetmektedir. Diğer bir başlığında da Osmanlıdan günümüze Türk toplum yapısının siyasi temellerini çeşitli dönemlere ayırarak anlatır. Yazar Tanyol'u ele alırken Din Sosyolojisi, Kültür Sosyolojisi ve Saha Araştırmaları isimli başlıklar kullanır. İrtica, laiklik, İslamiyet, Hristiyanlık, demokrasi, Türk Müslümanlığı, Alevilik gibi başlıkları Din Sosyolojisi başlığı altında; örf-adetler, ahlak, sanat, laik ahlak kavramlarını ise Kültür Sosyolojisi başlığı altında ele alır. Çalışmanın sonuç bölümünde Tanyol'un Osmanlı Devleti'ni dayandırmış olduğu üç sınıftan bahseder. Batı ile farkımız noktasında sömürü-talan sistemini anlatır. Çalışmada Tanyol'da Tanzimat yenileşmesinin anlamına değinilmiştir. Tanyol için Tanzimatın, emperyalizmin baskısı altında oluşmuş, kültürde, siyasette bir yabancılaşmanın, ekonomide ise sömürgeleşmenin belgesi olduğu belirtilmiştir. Yazar Tanyol'un 1960 yılı sonrasında Marksist metodolojiyi benimsediğini vurgulamıştır. Türk Müslümanlığının kökünün Şamanizm'de olduğunun altı çizilmiştir. Bunun en saf örneğinin de Alevilik-Bektaşilik olduğu belirtilmiştir.

Çav ve Kovanlıkaya "Türk Sosyolojisinde Üç Bilim İnsanı" isimli sempozyumu kitap haline getirip yayımlamıştır. Türk Sosyolojisinde Üç Bilim İnsanı: Cahit Tanyol – Mübeccel Kıray – Şerif Mardin Sempozyumu, 26–27 Kasım 2007 tarihinde Mimar Sinan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü tarafından düzenlenmiştir. Bu sempozyumda Cahit Tanyol, Mübeccel B. Kıray, Şerif Mardin'in seçilmesinin nedeni, her üç isminde "Batı sosyolojisi karşısında yerli bir sosyoloji oluşturma çabası içinde olmaları" şeklinde açıklanmıştır. Sempozyumda Cahit Tanyol ile ilgili Sabahattin Güllülü, Tuğrul Tanyol(Cahit Tanyol'un oğlu), Erkan Çav ve son olarak Cahit Tanyol konuşma yapmıştır. Her konuşmacı Tanyol'un görüşleriyle ilgili değerlendirmeler yapmış, onu tanıtmaya çalışmıştır.

"Cahit Tanyol'un Sosyolojiye Katkıları" isimli bu çalışmanın diğer araştırmalardan farkı, Cahit Tanyol'un ilgilenmiş olduğu konuların sistematik

oluşturacak şekilde ele alınmasıdır. Bunun yanında Cahit Tanyol'un 1970 yılı öncesi eserlerinde dikkat çeken toplum tipolojisine yer verilmesidir. Tanyol eserlerinde toplumsal kurumlar olan din, ahlak, ekonomi, sanat vb. ilişkin görüşlerini açıklarken toplumların adeta üç aşamadan geçtiğini düşünmektedir. Bu aşamalar sırasıyla iptidai toplum, aşiri toplum ve çağdaş toplumdur.

1.3.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'nin önemli sosyologlarından biri olan Tanyol'un Sosyoloji bilimine katkılarını incelemek, Türkiye toplumsal sorunlarına bakış açısını ve getirdiği çözümleri açıklamaktır. Bunun dışında Tanyol'a göre toplumsal kavramların anlamları ve kavramlar arası ilişkiler ele alınıp incelenmiştir.

Toplum yapısı gereği dinamik bir oluşumdur. Toplum gelişip değiştikçe yeni yeni sorunlar gündeme gelecektir. Dolayısıyla toplumsal yapıyı inceleyen, değerlendiren ve toplumdaki sorunların kaynaklarına inmeye çalışan sosyolojinin de, bu duruma bağlı olarak sahası genişlemektedir. Toplumsal sorunları çözmek için farklı bakış açılarını görmeye ihtiyaç vardır. Tanyol Türk toplumunu geçmişten günümüze değerlendirirken, her toplumun kendine özgü gelişim dinamiği olduğunu düşünüyor. Türk toplumunun sorunlarına batı hayranlığından uzak, kendi dinamikleri içinde çözüm getirmeye çalışıyor. Çalışmada bu sebeplerden dolayı Cahit Tanyol'un Türk toplum yapısına yönelik görüşleri, tespit ettiği sorunlar ve çözüm önerileri incelenmiştir.

1.4.Araştırmanın Önemi

Türkiye'de Cahit Tanyol'un görüşlerinin yeterince ele alınıp incelendiği söylenemez. Cahit Tanyol toplumsal sorunlara yaklaşımı ile bilinmesi ve incelenmesi gereken bir sosyologdur. Ayrıca günümüz tarihine yakın konularda yazılar yazan Tanyol'un sosyolojiye katkılarının bilinmesi ve Türk sosyologları başlığı altında kitaplarda daha sık yer alması gerekmektedir. Bu tez onun sosyolojisini anlamak için yapılmış bir çalışmadır.

Araştırmamız Tanyol'un eserlerinin bir özeti niteliğinde olmayıp daha çok onun ahlak, din, politika, eğitim gibi kurumlara karşı bakışını açıklayıp, toplumsal sorunları ele alış şeklini, düşünmüş olduğu çözüm yollarını ortaya koymak ve Tanyol'un sosyoloji bilimine katkılarını açıklamaktır.

1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları

Ana hatları ile Tanyol'un topluma bakışı, temel kavramları ve özellikle Tanyol'un sosyolojiye katkıları bu çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Tanyol'un sosyolojiye katkılarının yanı sıra toplumsal sorunlara bakışı ve getirmiş olduğu çözümler, tarihsel olayları sosyolojik bakış açısı ile yorumlayışı çalışmamızın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Cahit Tanyol'un felsefe ve edebiyatla ilgili eserleri konumuzun dışında bırakılmıştır.

Ayrıca bine yakın gazete yazısı ve birçok makalesi olan Tanyol'un tüm eserlerine ulaşmamız, yazıları çok dağınık olduğundan mümkün olamamıştır. Fakat Tanyol'un ilgi alanına giren konulardaki ana makaleleri ve kitapları kullanılmıştır.

1.6.Yöntem

Bu araştırmada tarihsel yöntem kullanılmış, konu ile ilgili literatür taranmıştır. Özellikle Cahit Tanyol'un orjinal metinleri incelenerek tahlil edilmeye çalışılmıştır.

Cahit Tanyol'un sosyolojiye katkılarını araştıran bu çalışmada Cahit Tanyol'un kitapları, makaleleri ve gazete yazıları analiz edilmiş, ayrıca ilgili tezler ve makaleler de incelenmiştir. Tanyol'un bine yakın gazete yazısı bulunmaktadır. Onun yazıları bir araya getirip toplu olarak yayınlanmamıştır. Bu durum Tanyol'un yazılarına ulaşmada bir sıkıntı içermektedir. Yazılarının tamamı olmasa da, konu itibarıyla önemli yazıları incelenmiş ve önemli sonuçlar elde edilmiştir.

Tanyol’u etkileyen olaylar zaman içinde Türkiye’nin politik gündemine bağılı olarak değışmektedir. Onun düşüncelerini anlayabilmek için ayrıca Türkiye’de yaşanan olayları incelememiz ve bilmemiz gerekmektedir. Ayrıca Türklerin İslamiyet’i kabul etmelerinin nedenlerini ve İslam dininin Türklerin önceden benimsemiş olduğı dinlerle benzerliğini incelemek için, Türklerin din tarihini ayrı olarak incelememiz gerekmektedir. Bununla beraber Türkler ve Kürtler konusu ile ilgili olarak yine ayrı bir inceleme yapmamız gerekmektedir. Kısaca Tanyol renkli kişiliğı ile bağlantılı olarak çok farklı konulara el atmıştır. Bu durum da araştırmamıza bir bütünlük veremememize sebebiyet verebilir. Fakat bu çalışma ile Tanyol’un Türkiye’nin sorunlarına olan bakışı, bize günümüzde yaşanan sorunların kökenlerini göstermiş, onları anlamamıza ve alışılmışın dışında değıerlendirmemize imkân vermiştir.

Tanyol’un yazmış olduğı eserler değıerlendirilmiş, anlam bütünlüğü olacak şekilde bölümler halinde düzenlenmiştir. Tanyol’un sosyoloji kavramlarına ilişkin yorumları ve incelemelerini yaparken kullanmış olduğı yöntemi ayriyeten “Cahit Tanyol’un Metodolojisi” başlığı altında ele alınmıştır. Din, ahlak, eğitim, örf, adet, laiklik, politika gibi konulardaki görüşleri sosyolojik açıdan değıerlendirilmiştir. Tanyol’un Türk sosyolojisindeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu tespitler çerçevesinde sosyolojik değıerlendirme ile analiz yapılarak çalışma hazırlanmıştır. Sonuç bölümünde de günümüz sorunlarına çözümler kavramsal olarak değıerlendirilmiş, Tanyol’un sosyolojiye katkıları belirlenmeye çalışılmıştır.

II. BÖLÜM

2.1.CAHİT TANYOL’UN HAYATI VE SOSYOLOJİSİ

2.1.1.Cahit Tanyol’un Hayatı

Cahit Tanyol sosyoloji alanında önemli ve çok sayıda yazı yazmış, önemli toplumbilimcilerimizden biridir. 1914 yılında Nizip’te doğmuştur ve halen yaşamaktadır.

Durkheim’ın etkisi ile Ziya Gökalp’te vücut bulan İstanbul geleneğinde, Hilmi Ziya Ülken sonrası kuşağın İstanbul Üniversitesi’ndeki temsilcilerinden olan Tanyol(Kovanlıkaya ve Çav, 2010: 33), I.Dünya Savaşı’nın ilk yılında doğmuştur. Babasını savaşta kaybetmiş ve zor koşullar altında eğitim hayatına devam etmiştir.

Cahit Tanyol Nizip’in en eski ailelerinden birine mensuptur. Büyükbabası Nizip’in sayılı toprak sahiplerinden birisidir. Cahit Tanyol babasını çok küçük yaşta kaybetmesi nedeniyle, “çocukluğu üç kardeşi ile birlikte annesinin yanında ve büyükbabasının ilgisi ile geçmiştir. Bu nedenle Cahit Tanyol’un yetişmesinde baba modeli olarak büyükbabasının büyük önemi vardır”(Uygun, 1993: 338).

“Tanyol ilköğrenimini yarı Osmanlı, yarı Türkiye Cumhuriyeti eğitim sisteminde tamamlamıştır. Okula başladığında ilkokulun ismi Ertuğrul Numune Mektebi iken bitirdiğinde Nizip Cumhuriyet Okulu olmuştur”(Kovanlıkaya ve Çav, 2010: 17). Daha sonra Adana Muallim Mektebi’ne kayıt olan Tanyol, kayıt yaptırabilmek için yaşını hâkim kararı ile büyüt müştür. 1926 yılında Adana Muallim Mektebi’ne giren Tanyol, eğitimini Osmanlı eğitim sisteminin öğretmenleri ile tamamlamıştır. Adana Muallim Mektebi’nde iken Arif Nihat Asya edebiyat hocası olmuştur. Birçok düşünceyi Asya ve benzeri yüksek düzeydeki hocalarından öğrenmiştir. “1931 yılında okulu dereceyle bitirmesinden dolayı, Amerikan Koleji, Amerika’ya eğitime göndermek istemiş, fakat idealist bir eğitim alan ve idealist hedefleri olan bir öğretmen olarak yetişen Tanyol, bu teklifi kabul

etmemiştir”(Kovanlıkaya ve Çav, 2010: 33). Okuldan sonra, bir ay kadar Nizip’te öğretmenlik yaptıktan sonra 1931 yılında sınavla girdiği Gazi Eğitim Enstitüsü’nü 1935 yılında bitirmiştir.

“Gazi Eğitim Enstitüsü’ndeki hocaları döneminde olduğu kadar sonraki yıllarda da adları sıkça öne çıkacak şahsiyetlerdir: Hasan Ali Yücel, Ahmet Hamdi Tanpınar, İsmail Hakkı Tonguç, İbrahim Necmi Dilmen, Halil Fikret Kanat, Cevat Memduh Atlar, Halil Bedi, Sabri Esat Siyavuşgil, Sadi Irmak ve diğerleri”(Kovanlıkaya ve Çav, 2010: 34).

“Mezuniyetinden sonra, önce askerliğini yapıp öğretmenliğe başlar. Öğretmenlik yılları Tanyol’un yapmak istediklerinin ve ideallerinin şekillendiği yıllardır. Önce edebiyatla girdiği düşünce dünyasına, bu yıllarda toplumsal sorunları ele almak kaygısıyla hareket ettiği sosyal bilimsel incelemelerle devam etmiştir”(Kovanlıkaya ve Çav, 2010: 34).

“İzmir’de öğretmenlik yaparken 1939 yılında döneminin dergilerine göre oldukça uzun ömürlü ve ses getiren edebiyat dergisi olan Aramak’ı çıkarır. Aramak, geniş yankı bulur. Başta Nurullah Ataç olmak üzere birçok önde gelen edebiyatçı tarafından ilgiyle karşılanır”(Kovanlıkaya ve Çav, 2010: 34).

1940 yılında Hilmi Ziya Ülken’in desteği ile İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü’ne kayıt olmuştur. Von Aster’den “Schopenhauer’de Ahlak Felsefesi” ile bitirme tezini aldıktan sonra 1945 yıllarında Edebiyat fakültesi Felsefe Bölümü’nde asistan olarak göreve başlamıştır. 1949’da “Haz ve Elemin Ahlakta Yeri” ile doktorasını, 1952’de “Örf ve Adetler İçinde Ahlaki ve Estetik Değerlerin Gelişmesi Münasebeti” ile doçentlik tezini vermiş, 1954’te doçent olmuştur. 1951’de, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Enstitüsü Müdürlüğü’ne geçmiştir. 1970 yılından sonra, Sosyoloji Bölüm Başkanlığı’nı ve Sosyoloji Enstitüsü Müdürlüğü’nü birlikte emekli olana kadar sürdürmüştür. 1991–2003 yılları arasında Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde misafir akademisyen olarak dersler vermiştir.

“Ziya Gökalp Sosyolojisinin ilkelerini, Prens Sabahattin’in yaklaşımını göz ardı etmeden açımlayarak Durkheim sosyolojisine yaslanmış sosyoloji yaklaşımını devam ettiren Cahit Tanyol, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji geleneğinin kökleşmesine ve gelişmesine 40 yıldan fazla hizmet vermiştir”(Kovanlıkaya ve Çav, 2010: 17).

Cahit Tanyol, önce felsefe bölümünde, sonrasında sosyoloji bölümünde asistan olarak göreve başlamasından itibaren Ülken’in yardımcısı olarak derslere ve seminerlere katılmış, bazı dersleri Ülken’in denetiminde yürütmüştür. Aşağıda listede verilen dersler, Tanyol’un asistanken yardımcı olarak katıldığı ve yürüttüğü, öğretim üyesi iken verdiği, Umumi Sosyoloji Kürsüsü, sonrasında Tecrübi Sosyoloji Kürsüsü ve nihayet Sosyoloji Bölüm Başkanı olduğu dönemde doğrudan verdiği veya kendisinin gözetiminde yürütülen ders ve seminerlerdir(Kovanlıkaya ve Çav, 2010: 34):

- Adetler İlmi
- Ahlak Terbiyesi
- Ana Sosyoloji Eserleri
- Din Sosyolojisi
- Dini Hayatın İktisadi Teşekkülleri
- Dini Hayatın İptidai Şekilleri
- Dini Sosyoloji
- Elemanter Sosyoloji
- Endüstri Sosyolojisi
- Eski Türkçe Metinler(Osmanlıca)
- Eski Yazıya Giriş
- Günümüz Sanat Problemleri
- İçtimai Ahlak
- İslam Felsefesi
- Köy Sosyolojisi
- Levy-Bruhl’e Göre Adetler
- Örf ve Adet Araştırmaları
- Örf ve Adet Sosyolojisi
- Sanat Sosyolojisi
- Sosyal Ahlak
- Sosyal Doktrinler
- Sosyal Problemler
- Sosyal Teoriler Tarihi
- Sosyoloji Tarihi
- Sosyolojik Metinler
- Sosyolojinin Ana Kavramları
- Sosyolojiye Giriş
- Tarihte Doğu-Batı Sorunu
- Tecrübi Sosyoloji
- Tefekkür Tarihi Semineri
- Türk Sosyologları ve Eserleri
- Türk Toplum Tarihi
- Türkiye Sosyolojisi
- Türkiye’de Sosyoloji Akımları
- Türkiye’de Sosyoloji Problemleri.

Tanyol bu derslerin yanında Uludağ Üniversitesi'nde "Sosyal Çevre ve İnsan", "Medikal Sosyoloji", Mimar Sinan Üniversite'sinde "Sosyolojide Düşünce Analizi", "İslam ve Çağdaşlaşma", "Selçuklu ve Osmanlı Toplum Yapısı" ve "İnsan ve Ulus Hakları ve Korunması" derslerini, Gazetecilik Yüksek Okulu'nda ve Yüksek Öğretmen Okulu Eğitim Enstitüsü'nde de çeşitli sosyal bilim derslerini vermiştir.

Tanyol'un hayatının ve düşüncelerinin yönü yazın hayatındaki ayrıntılarla izlenir. İlk şiirleri Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası'nda, 1928'in son aylarında Osmanlıca olarak yayımlanır. Dergi çıkarma hakkının çok zor alındığı günlerde Gazi Eğitim Enstitüsü'nden hocası Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in desteğiyle 1939 yılında, kendi edebiyat dergisini yayınlama imkânına kavuşur. Bu dergi 1939'da arkadaşları Kemal Bilbaşar, Nurettin Arıçoğlu ve Şair İlhan İleri ile birlikte çıkardıkları Aramak'tır. İstanbul'a geldiğinde eski ve genç yazar kuşağı ile birlikte bir defaya mahsus olmak üzere Aramak'ı, sonrasında Yenilik, Değirmen ve Akademi dergilerini çıkarır, çıkmalarına katkı sağlar(Kovanlıkaya ve Çav, 2010: 36).

İlk olarak 1940'lı yılların başında Son Telgraf gazetesinde ara sıra köşe yazısı yayımlanan Tanyol, bir süre sonra Vatan'da yazmaya başlar. Bu gazetelerin yanı sıra Cumhuriyet, Sanat ve Edebiyat, Yeni Sabah, Havadis, Pazar Postası, Milli Gazete, Zaman, Yeni Nesil ve Yeni İstanbul gazetelerinde de yazılar yazmıştır.

"Tanyol'un dergilerdeki yazıları, dergi ve konu çeşitliliği bakımından başlı başına bir külliyyattır"(Kovanlıkaya ve Çav, 2010: 37). Tanyol arayışları şiddetle cereyan etmiş toplumbilimcilerimizdendir. Çok çeşitli dergilerde, gazetelerde yazılar yazmış olan Tanyol, belirtilenlerin dışında; Yazko Edebiyat, Yazko Somut, İnsan, Ülkü, İstanbul Kültür, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, Aile, Varlık, Türk Folklor Araştırmaları, Küçük Dergi, Hisar, Dünya ve Türkiye, İstanbul Edebiyat ve Sanat, İstanbul, Siyasi İlimler Mecmuası, Yonca, Türk Dili, Türk Yurdu, Peyami Sefa'nın Türk Düşüncesi, İntegrasyon Dergisi, Yön, Yeni İnsan, Cem, Yelken, Çalışan Adam, Musiki Mecmuası, Özgür İnsan, Hürriyet Gösteri, Türk Henkel Dergisi, E Dergi, Kızıldeli, Bilim ve Ütopya, Kaşgar, Hakimiyet-i Milliye, Kaçak ve Hece dergilerinde de yazmıştır.

"Cahit Tanyol'un yazı hayatı şiirler ve edebiyat eleştirileri ile başlamıştır. İstanbul'a geldiğinde genç sanatçı kuşağı ile birlikte "Yenilik", "Sokak" ve "Değirmen" dergilerini çıkarmış. 1946'da Yahya Kemal'in de katıldığı "Akademi"

dergisini yönetmiştir. Bu dergide devrin tanınmış yazar ve düşünürleri bulunmuştur”(Uygun, 1993: 339).

Toplumbilimci kimliğinin yanı sıra birde edebiyatçı şiir ve roman yazarı kimliği ile dikkat çeken yazarımızın “Türk Edebiyatında Yahya Kemal”, “Düş Yorgunu”, “O Zaten Yoktu” gibi eserleri bulunmaktadır. Ayrıca birde felsefeci kimliği ve “Schopenhauer’da Ahlak Felsefesi” isimli kitabı vardır.

Sonuç olarak yazı hayatına şair ve eleştirmen olarak giren Tanyol ilk şiirlerini 1928 yılında İsmail Habip tarafından Adana’da çıkarılan Maarif Mecmuası’nda yayınlamıştır; daha sonraki yıllarda İçtihat, Servet-i Fünun dergilerinde şiirleri basılmıştır. İzmir’de bulunduğu 1939–1940 yıllarında Aramak Dergisi’ni çıkarmıştır. 17 sayı çıkan bu dergi o dönemde Ankara ve İstanbul’da yayınlanan fikir ve sanat dergileriyle aynı düzeyde bir etki ve yankı yaratmıştır. Yazı hayatında adının duyulması bu dergi ile başlar. İstanbul’a geldikten sonra genç sanat kuşağı ile birlikte Sokak ve Değirmen dergilerini çıkarmıştır. Uzun yıllar Yeni Sabah, Cumhuriyet gazetelerinde sürekli yazmış, Vatan, Havadis, Son Telgraf, Milliyet, Akşam, Güneş gazetelerinde de sosyal içerikli yazılar yazmıştır. Ayrıca Sosyoloji dergisi, Yön dergisi, Gaziantep Kültür dergisi, Özgür İnsan dergisi, Cem dergisi, Toplumbilim dergisi, Aydınlık dergisi gibi çeşitli dergilerde de makaleleri yayınlanmıştır. Tanyol’un çeşitli gazete ve dergilerde yayımlamış olduğu yazıları oldukça fazla olmakla birlikte, bunları birkaç ciltte toplatıp bir araya getirmemiştir. Bir eserinde bu durumdan şöyle yakınır:

“Şöyle bir düşündüm de, yazı hayatımda çeşitli gazete ve dergilerde binlerce yazı ve makalem çıkmış. Bu yazıların çıktığı devirlerdeki yankıları beni hem sevindirir, hem de güven verirdi. Onların kaderlerini gazete ve dergi sütunlarına bırakıverdim”(Tanyol, 1970: 3)

Tanyol şiir, edebiyat ve toplum bilimi ile yoğrulmuş oldukça renkli bir yazın hayatıyla birlikte, bu renkli yazın hayatına birde Köy Monografilerini katmıştır.

2.1.2.Cahit Tanyol'un Köy Monografileri

Monografik çalışmalar, belli bir sosyal üniteyi(örneğin bir köyü) belirli açılardan inceleme amacına yönelik araştırmalardır. Türkiye'de 1930'lu yıllarda köyün sosyo-ekonomik yapısını ortaya koyan sistemli ve monografik çalışmalar başlamıştır.

Cahit Tanyol'un köy monografileri ile ilgilenmesine başta hocası Hilmi Ziya Ülken ve fikirlerinden etkilenmiş olduğu Prens Sabahattin neden olmuştur.

“Yurttaş, Yavuz ve Atsan(2007) Türkiye'de ilk sosyologlardan Prens Sabahattin'in, yerinde araştırmalara ve monografik çalışmaya önem veren Le Play okulu sosyolojisini benimsediğini ve ülke gerçeklerini bu ekolün teorik sonuçlarıyla değerlendirmeye çalıştığını belirtmişlerdir.”

Ülkemizde köy monografileri kapsamında yapılan önemli monografik çalışmalarının bazıları şunlardır:

- a) Mehmet Ali Şevki, Kurna Köyü, 1937
- b) Sadri Aran, Evedik Köyü, 1938
- c) Niyazi Berkes, Bazı Ankara Köyleri, 1942
- d) İbrahim Yasa, Hasanoğlan Köyü, 1954
- e) Ziyaettin F. Fındıkoğlu, Bir Kestaneci Köyü, 1957
- f) Jeo Pierce, Life in a Turkish Village, 1965
- g) Paul Stirling, Turkish Village, 1965
- h) Orhan Türkdoğan, Beşikdüzü ve Dursunbey, 1966
- i) İbrahim Yasa, 25 yıl sonra Hasanoğlan Köyü, 1969
- j) Beşir Atalay, Büyükgeçit Köyü, 1979

Tanyol'un belli başlı köy monografileri ise, çalışmayı asistanı olduğu hocası Hilmi Ziya Ülken ile beraber yürüttüğü Karataş Köyü Monografisi(1948), Elifoğlu Köyü(1952–1964), Peşke Binamlısı Köyü(1956), Eyllen Köyü Monografisi(1965), Traktör Giren 50 Köyde Nüfus Hareketlerinin ve İçtimai Değişmelerin

Kontrolü(1950–1955) ve Baraklarda Örf Adet Araştırmaları(1952–1954) isimli çalışmalarıdır.

Karataş Köyü Monografisi Hilmi Ziya Ülken ve Nurettin Şazi Kösemihal’le birlikte katıldığı bir araştırma çalışmasıdır(Erkan, 2006: 449). Bu çalışmada köyün sosyal yaşamı, iktisadi hayatı, sanat ve fikir hayatı, aile hayatı ve ahlaki faktörleri anlatılmıştır. Bu çalışma Tanyol’un ilk monografisidir. Bu köy Tanyol’un diğer monografilerinden farklı bir mekân olan Antalya ilinin Döşemealtı nahiyesine bağlı bir köyde yapılmıştır(Ülken ve Tanyol, 1950: 88).

Karataş köyü monografisinin içinde aile monografisi de yer almaktadır. Bu çalışmada üç aile monografisine rastlanmaktadır. Köy aileleri üzerinde yapılan monografilerin köydeki aileleri, genellikle “zengin aile, orta halli aile, fakir aile”(Kaçmazoğlu, 1999b: 125) olarak üç gruba ayrıldığı görülmektedir.

Hilmi Ziya Ülken köy monografileri konusundaki çalışmalarını meslektaşı Nurettin Şazi Kösemihal ve asistanı Cahit Tanyol ile birlikte yürütmüştür. Ülken Tanyol’a bu doğrultuda bir doktora tezi(Ahlak ve Gelenek Teorisinde Zevk ve Acı) vermiştir(Kaçmazoğlu, 1999b: 179).

Tanyol’un diğer bir çalışması olan Elifoğlu Köyü Monografisi ise Gaziantep’in Nizip ilçesine bağlı bir halk köyüdür. Bu köy Barak Türkmenlerine ait bir Türkmen köyüdür(Tanyol, 1963: 172).

Köyde öğretmenlerin ve okuyanların köyün iç hayatına ciddi bir etkisi görülmemektedir. Bunun yerine bir tarikat şeyhinin etkisi görülmektedir. Köyün lideri öğretmenler değil, şeyhin müritleridir. Okumuş insanlar halktan kopmakta, toplumun dışına çıkmaktadır. Halktan yabancılaşmaktadır. Din ve tarikatlar halka devletten daha yakın durmaktadır. Halkla devlet arasında bir çatışma görülmektedir. Bunun nedeni ise, yanlış bir devlet geleneğine dayanmaktadır. Bu gelenek Osmanlı aydınlarından aynen Türkiye Cumhuriyeti bünyesine aktarılmıştır. Osmanlı aydınında görülen halktan kopma, yeni aydın sınıfının da bariz bir özelliği olmuştur(Tanyol, 1963: 222).

Tanyol Peşke Binamlısı Köyü incelemesinde ise “köyün coğrafi durumu ve sosyolojik özelliklerini birlikte ele alarak “dağınık dağ köyü” tanımını

kullanmıştır”(Kaçmazoğlu, 1999a: 125). Tanyol köyü aile bütçesine göre sınıflandırmıştır(Tanyol, 1961: 35-37):

- 1.Topraksız aile,
- 2.Orta halli aile,
- 3.Varlıklı aile.

Cahit Tanyol köy monografilerini genellikle Gaziantep’in köylerinde yapmayı tercih etmiştir. Bunun nedeni civar köyleri tanınmasından ileri gelmektedir.

Tanyol Eylen Köyü’nde inceleme yapma nedenini ise şöyle açıklar; “kökeni Kürt olmasına rağmen, Kürt olduklarını unutmuşlardır. Toprağa yerleşmenin en önemli belirtisi köyün kendi öz dili olan Kürtçeyi tamamıyla unutmuş olmasıdır. Kendileri de Kürt asıllı olduklarını asla bilmemektedirler”(Tanyol, 1966: 70).

Tanyol, örf ve adetler konusunda çeşitli saha araştırmaları da yapmıştır. Bu tür araştırmalara örnek olarak, Gaziantep, Kilis ve Nizip’in güney bölgelerinde yaşayan Türkmenler üzerinde yapılan baraklarda Örf ve Adet Araştırmaları ile kısmen Traktör Giren 50 Köyde Nüfus Hareketlerinin ve İçtimai Değişmelerin Kontrolü isimli çalışmalarını gösterebiliriz(Kaçmazoğlu, 1999b: 149).

“Traktör Giren 50 Köyde Nüfus Hareketlerinin ve İçtimai Değişmelerin Kontrolü adlı çalışmasında, bazı köylerde traktörün girmesi ile köylerde zenginleşme, sosyal hayatta hareketlenme ve yeni iş alanlarının genişlediğinin görüldüğü, nüfus azalması bir yana bu tür köylerde nüfusun arttığı sonucuna ulaşmıştır”(Tanyol, 1966: 147).

“Tanyol traktörün girmiş olduğu efendi ve ağa köylerinde ise nüfusun azaldığını belirtmektedir. Barak Ovasında, efendi ve ağa köylerinden bir kısmı, traktörün girmesiyle köy karakterinden çiftlik karakterine doğru bir değişme göstermiştir”(Tanyol, 1952b: 206-207).

Traktör Giren 50 Köyde Nüfus Hareketlerinin ve İçtimai Değişmelerin Kontrolü adlı çalışmasında hocası Hilmi Ziya Ülken gibi köyden şehre göçü a)Devamlı göç b)Yarı göç olmak üzere ikiye ayıran Tanyol, traktörün köylere girmesiyle, o güne kadar köylerde süren geleneksel yapının zayıfladığına, cemaate bağlılığın sarsılmaya başladığına ve bunun da köyden şehre göçü hızlandırdığı sonucuna varmıştır(Kaçmazoğlu, 1999b: 147).

“Tanyol’un araştırmasında traktörün köylere girmesiyle topraksız köylüler açıkta kalmakta ve sonuçta köyden şehre bir nüfus hareketi başlamaktadır. Yetersiz toprak ve topraksızlığın yanında şehirlerin cazip iş merkezleri haline gelmesi, inşaat alanlarının yeni iş olanakları sunması köyden şehre göçü artıran nedenler arasındadır”(Kaçmazoğlu, 1999b: 147).

Traktör Giren 50 Köyde Nüfus Hareketlerinin ve İçtimai Değişmelerin Kontrolü adlı çalışmasında bölgenin köylerini başlıca dört gruba ayırmıştır. 1.Ağa köyü(Aşiret reislerinin köyleri) 2.Efendi köyü(Şehirli tarafından zapt edilen ve işletilen köyler) 3.Halk köyü 4.Karışık köy(Yarısı efendi, yarısı halktan oluşan köyler) (Kaçmazoğlu, 1999b: 125).

Baraklar örf ve adet itibariyle, göç hayatının bütün kalıntılarını muhafaza etmişlerdir. Dilleri, edebiyatları renkli, ince ve yiğit bir eda taşır. Zengin bir Türkçe kelime hazinesine ve deyişe sahiptirler(Tanyol, 1952a: 71).

Tanyol, Barakların Anadolu’ya gelişinin ve yerleşimini anlatır. Bunun yanında evlenme ve düğün adetlerini, kına ve gelin çıkarma merasimine de değinir. Baraklarda değişim usulü ile evlenme yaygındır. Bu usulde, evlenmeyi ucuza mal etmiş olurlar(Tanyol, 1952a: 106). Bu usulle evlenme yapılmasında ekonomik nedenler ön plandadır.

Tanyol Sosyoloji Dergisinde yayımlamış olduğu Baraklarla ilgili diğerk bir yazısında da Barakların dini inançlarından bahseder. Tanyol Barakların din hayatına kayıtsız olduğunu, pek az kişinin dini vecibeleri yerine getirdiğini anlatır. Aynı yazıda Barakların dini, ahlakın dışında bırakmış olduğunu öğreniyoruz. Bir Türkmen için iyi hareket günah-sevap esasına değil, şerefli-şerefsiz oluşuna göre anlam kazanır. Tanyol Baraklarda laik ahlakta, tasavvufi ahlakın en ufak bir izine rastlanmadığını vurgulamaktadır. “Onlarda eylemin ahlakiliğini faydalı ve zararlı ölçüleri belirler”(Tanyol, 1953: 126).

Tanyol diğerk bir yazısında da Barakların tarihini anlatır. Bu makalesinde anlattıklarının, “Türkmenler hakkında vermiş olduğu tarihi bilgilerin, bir muhtıra kıymeti taşıdığını” belirtir(Tanyol, 1954a: 96).

2.1.3.Cahit Tanyol'un Kitapları

Tanyol'un yazmış olduğu kitaplar aşağıda sıralanmıştır.

- Sanat ve Ahlak(1954)
- Sosyal Ahlak: Laik Ahlaka Geçiş(1960)
- Kurtuluş ve Fetih Destanı(1969)
- Sosyolojik Açıdan Din Ahlak Laiklik ve Politika Üzerine Diyaloglar(1970)
- Atatürk ve Halkçılık(1981)
- Türk Edebiyatında Yahya Kemal(1985)
- Laiklik ve İrtica(1989)
- Çankaya Dramı(1990)
- Son Liman(1992, Toplu Şiirleri)
- Schopenhauer'da Ahlak Felsefesi(1998)
- Türkler ile Kürtler(1999)
- Neden Türban: Şeriat ve İrtica(1999)
- Düş Yorgunu(2001, Bütün Şiirleri)
- Hoca Kadri Efendinin Parlementosu(2007)
- O Zaten Yoktu(2007, Otobiyografik Roman)

Tanyol'un roman türündeki tek kitabı “O Zaten Yoktu” isimli kitaptır. Şiir kitapları ise, Son Liman ve Düş Yorgunu'dur. Bunun dışında birde felsefe kitabı vardır. Kitabın adı ise, Schopenhauer'da Ahlak Felsefesi'dir.

Tanyol'un sosyoloji ile ilgili eserlerine kısaca değinelim;

Sanat ve Ahlak(1949) adlı eserinde örf ve adetler bakımından sanat ve ahlakı açıklayıp, sanat ahlak ilişkilerini ele alır. Tanyol'a göre hukuk, ahlak, din ve sanat alanındaki değişmeler, örf ve adetlerdeki değişmelere sıkı sıkıya bağlıdır. Bu eserinde örf ve adetlerdeki değişmeleri de ele alan Tanyol, örf ve adetlerin devamlı olduğunu, örf ve adetlerin ahlak normlarına göre değiştiğini belirtir.

Sosyal Ahlak: Laik Ahlaka Giriş(1960) adlı eserinde ahlakın temel kavramlarına sosyolojik bir açıklama yapmaya çalışır. İki bölümden oluşan Sosyal Ahlak'ın birinci kitabında bireyin kişiliğinin onu çevreleyen ahlak vb. mekanizmalar tarafından etkilenecek geliştiği ve bu çerçevede ahlakın temel kavramları açıklanmaktadır. Laik Ahlaka sosyal bir temel aranmaktadır. Tanyol, ikinci kitapta siyasi otoriteyi çevreleyen kontrol kuvvetlerinden haklı kontrol kuvvetleriyle, haksızlarını birbirinden ayırarak demokratik rejimin nasıl kurtulacağını araştırır.

Kurtuluş ve Fetih Destanı(1969) adlı eseri aslında bir şiir kitabıdır. Destanla tarih arasında sıkı bir ilişki olduğunu düşünen Tanyol, bu eserinde tarihte kurulmuş olan Türk devletlerinin kökeninde neleri gördüğünü, kısaca Türk toplumunun tarihsel temellerini anlatmaktadır.

Sosyolojik Açıdan Din Ahlak Laiklik ve Politika Üzerine Diyaloglar(1970) adlı eserinde, eserin adından da anlaşıldığı gibi diyalog yöntemini kullanarak birey-toplum ilişkisi, ahlakın göreliliği, töre ve adetlerin nitelikleri, töre ve adetlerin kaynaşması, ahlakın kaynağı, hukuk, din, adet, moda ve ahlak müeyyideleri, din ve ahlak bağlantısı, laik ahlakın kaynağı gibi konu başlıkları altında açıklamalar yapmıştır. “Her insan içinde bulunduğu toplumu yansıtır” önermesinden hareket eden Tanyol “Düşünce geliştikçe insan içinde yaşadığı toplumun değerlerini sorgulamaya başlar.” diyor. Böylece insan ve toplum arasında bir ayrılık doğduğunu, fakat insan ve toplumun din ve ahlak değerleri gibi değerler sebebiyle hiçbir zaman ayrılmadığına vurgu yapar.

Atatürk ve Halkçılık(1981) adlı eserinde Atatürk'ün klasik bir devlet adamı olmadığına, onun her şeyden önce bir devlet kurucu ve kurtarıcısı olduğuna değinen Tanyol, Atatürk'ün kişiliğini, Kemalizmi nasıl anlamak gerektiğini, halkın gözünde Mustafa Kemali anlatır. “Atatürkçülüğten nereye gidilir- nereye gidilmez” sorusuna kitabın çeşitli bölümlerinde yer verir. Onun tabulaştırılmasına karşıdır. Çünkü Atatürk'ün söylediği şu söz bunu çok güzel açıklamaktadır: “Beni görmek demek mutlaka yüzümü görmek demek değildir; benim fikirlerimi benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız bu yeterlidir.” “Tanyol’a göre bu eser Atatürk’ü övgü

ve sömürü tutsaklığından kurtarıp onun kişiliğine ve düşünce bütünlüğüne aklın ve gerçeğin aydınlığını bir parça yansıtmak amacını taşımaktadır”(Tanyol, 1981: 179).

Laiklik ve İrtica(1989) adlı eserinde İrtica ve Laiklik kavramları çerçevesinde dini nasıl anlamak gerektiğini, bu konuda yapılan yanlışları, aydın din adamları yetiştirmenin önemini, ahlak ve din ilişkisini anlatmaktadır. İrtica faaliyetinin Cumhuriyet Devrimi sonrası bir olay olmadığını Tanzimat’ta da ve hatta ondan önce de var olduğunu açıklarken, bunu nedenlerini ve kaynaklarını objektif bir bakış açısı ile anlatır. Ayrıca bu eserinde İslam da laikliğin nasıl düşünülmesi gerektiğini açıklamaktadır.

Neden Türban: Şeriat ve İrtica(1999) adlı eserinde, şeriata karşı olanında, şeriati savunanında aslında hata yaptığını, önemli olanın İslam hukukunun dayandığı temelleri incelemek ve irticaya yataklık yapmanın oradan kaynaklanıp kaynaklanmadığını ortaya koymak olduğunu belirtir. “İnanç alanında ileri-geri olmaz” düşüncesinden hareket eden Tanyol, irticaya yataklık edenlerin bilhassa türban olayını kullanan çeşitli politikacılar olduğunu savunmaktadır. Tanyol’a göre, irtica her ne kadar siyasal olmayan, toplumsal bir gösteri olarak ortaya çıksa da, gerisinde politik bir amaç olduğunu ya da arkasında din sömürsünden çıkar sağlayan gruplar olduğunu düşünmektedir. Bu eserinde mecellenin ve İslam hukukunun irtica kaynağı olmadığına ve dahası mecellenin anlaşılmadığına değinir.

Türkler ile Kürtler(1999) adlı eserinde tarihsel olarak Kürtlerin Osmanlıdan günümüze kadar olan süreçte durumlarını anlatır. Kürtler Osmanlı İmparatorluğu zamanında diğer azınlıklar gibi ayrıcalıklar istememişlerdir. Bunun altında yatan sebep onların ayrıca bir etnik grup olmamasıdır. Tanyol bu konuda önemli tespitlerde bulunmakta, meseleye farklı bir bakış açısı ile bakmaktadır. Türklere ve Kürtlere baktığımız zaman bir Alman ile Türk arasındaki gibi bir fiziksel farkın olmadığına işaret eder. Kurtuluş savaşında düşmanı yurttan kovmak için Türkler ile Kürtlerin birlikte mücadele ettiklerine değinen Tanyol, günümüzdeki bu ayrılığın sebeplerini uygulanan politikalara da değinerek eserinde anlatmaktadır.

Hoca Kadri Efendinin Parlamentosu(2003) adlı eserinde, fikirleri nedeniyle Paris'e sürülen dönemin aydınlarından Hoca Kadri Efendi'nin yayınlamış olduğu "Sarayih" adlı kitapta, Mustafa Kemal Atatürk'ün ileride gerçekleştireceği devrimlerin hemen hemen hepsini önerdiğini belirtmektedir. Tanyol bu eserinde Atatürk'ün Ankara'da kurduğu Meclis'in yapısı ve özellikleri ile Hoca Kadri Efendinin fikirleri arasındaki benzerliği anlatır.

Çankaya Dramı(2007) adlı eserinde ise milletlerin hayatında iki önemli tehlike olduğunu, bunlarınsa kalıcı ve geçici olmak üzere ikiye ayrıldığını anlatır. Geçici olanlar açlık, salgın hastalık gibi bir iki kuşak sonra anı malzemesi olarak toplumsal hafızada kalanlardır. Diğerleri ise düzeltilmezse tamir edilmesine imkân olmayan çöküntülerdir. İki bölümden oluşan kitabın birinci bölümünde Türkiye'nin dayandığı üç kuvvetin "ordu, öğretmen ve Çankaya"nın nasıl yıpratıldığını anlatır. İkinci kısımda da devletin somut görünüşü olan Çankaya'nın, 12 Eylül darbesiyle Evren Paşa ve takımı tarafından kışlaya, Turgut Özal döneminde ise aile işletmesine dönüştürülmesinin serüvenini anlatır. Tanyol bu eserinde Çankaya'nın günümüzdeki durumuna da değinir. 2007 yılında yayınlanan kitap günümüz politikası ile de bilgiler vermektedir.

2.2.CAHİT TANYOL’UN DÜŞÜNCESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE DEĞİŞİMİ

1970 yılı öncesinde Cahit Tanyol daha çok sosyolojinin temel kavramları olan ahlak, din, sanat, laiklik, politika gibi kavramlar ve bunların uzantısını tartışıyor. 1970 öncesi toplumsal kurumlar ile ilgili bilgiler veren Tanyol, bir üniversite hocası olarak akademisyen kişiliğinin ana hatlarını oluşturuyor. 1946 yılında Doktor, 1953 yılında Doçent ve 1961 yılında Profesör olan Tanyol, 1970 öncesi Sanat ve Ahlak, Sosyal Ahlak-Laik Ahlaka Geçiş ve Sosyolojik Açısından Din, Ahlak ve Laiklik Üzerine Diyaloglar isimli kitapları yazmıştır.

1970 yılı sonrasında ise Cahit Tanyol, irtica-şariat, din sömürüsü, türban kavramları çerçevesinde Türkiye’nin politik gündemi ile ilgili yazılar yazmıştır. 1970 sonrasında yazmış olduğu kitaplar, Atatürk ve Halkçılık, Laiklik ve İrtica, Neden Türban; Şariat ve İrtica, Türkler ile Kürtler, Hoca Kadrinin Parlementosu ve Çankaya Dramı isimli kitaplardır.

Daha öncede belirttiğimiz gibi Tanyol tarihe sosyolojik açıdan bakmaktadır. Tarihle ilk tanışması, babasının ölümünden ona miras kalan tarih kitapları sayesinde olmuştur. Babasını küçük yaşta kaybeden Tanyol, babasını tanıyama da babasında var olan tarih sevgisini ve bilincini hep taşıyagelmiştir.

Tanyol’un hayatı rahatlıkla söylenebilir ki, çoğu nesildeşi gibi zigzaglarla geçmiştir. Arayışları şiddetli cereyan etmiş insanlardandır. Bu nedenledir ki, inanç ve fikir istikameti bakımından sancılı bir aydın olarak yaşadıklarından, tecrübelerinden alınacak ders ve ilhamlar olmalıdır. Cahit Tanyol toplum ve zaman karşısında bu mevkide, acı deneylerden arta kalanı okurlarla paylaşmaktadır. Tanyol’un bir de “yönetim katına öğütler” olarak beliren bir uyarılar dünyası vardır(Canbey, 2005: 2).

Cahit Tanyol Cumhuriyet döneminin kendi içeriğini sınayarak ve samimî bir irdelemeden çekinmeyerek bir muhasebe yapmaktan yanadır. Devleti bir süreklilik olarak kavrayan aydınlardandır. Bu sayede de Batıcılık önkabulleri karşısında ihtiyatlı bir bakış sahibidir. Bu bağlamda; II. Mehmet’e kendine has bir önem atfederken, bilim alanı olarak sosyolojinin temellerine de dayanmış oluyor. Ona göre Fatih Sultan Mehmet son devlettir. Fatih’ten sonra devlet zayıflamaya başlamıştır(Canbey, 2005: 2).

Cahit Tanyol düşüncesi ve yazıları Türkiye'nin politik gündemine bağılı olarak değışmiştir. Özellikle duyarlı bir toplumbilimci olarak dinin politikaya alet edilmesinden ciddi şekilde rahatsızlık duymaktadır. Ayrıca Tanyol tarihin yeniden değıerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bunu yaparken de elbette sosyoloji biliminden yararlanacaktır.

2.3.CAHİT TANYOL'UN METODOLOJİSİ

Tanyol Türk toplumunun sorunlarına çözüm ararken şimdiye kadar yapılmış olan hataların neler olduğunu gözler önüne sermektedir. Türk toplumunun kendine özgü bir toplumsal yapısı vardır. Ortaya çıkan her sorun bu yapının nasıl olduğu bilinmeden çözülemez. Şimdiye kadar yapılmış taklitçi çözümler bizim işimize yaramayacaktır.

Toplumsal platformda yaşanan her sorun bu ülkenin tarihine, kültürüne, dinine, devlet felsefesine uygun olarak çözülmeye çalışılmalıdır diyen Tanyol, eserlerinde Türk toplum tarihinden karşılaştırmalı örnekler sunarak ve yapılan hataları açıklayarak sorunları aşamalı olarak ele alır.

Tanyol'un babasından geriye elde kalan kitaplar göstermektedir ki, tarihe son derece büyük bir ilgi duymaktadır. Kurtuluş ve Fetih destanının giriş bölümünde Tanyol tarihe olan ilgisinin nereden geldiğini şöyle anlatır(Tanyol, 1969: 5):

Destanla tarih arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Bende kendi tarihimize bakma eğilimini Yahya Kemal uyandırdı. Evvelce yayınlanan şiirler böyle bir eğilimin coşkunluğunu dile getirir. Yahya Kemal gerek şiirlerinde ve gerekse sohbetlerinde tarihi yaşantı haline getirmiştir. Fakat onun tarih sevgisi bir şair sezgisinin içinde sınırlıdır. Zamanla tarihe bakış açım değişti. Belki de beni bu destanı yazmaya zorlayan nedenlerin başında bu gelmektedir. Tarihimize bilimsel sosyalizmin metodu açısından bakınca birden gözümde olayların görünüşü ve akışı açıklık kazandı.

Tarih bilgisi ve sahip olduğu tarih bilgisinin toplum bilimine uygulaması, toplumbilim perspektifinden tarihi değerlendirmesi, onun belli başlı yöntemini oluşturmaktadır.

Tarih temeline dayanmayan bir sosyoloji mümkün değildir. Toplumsal olayların bütün boyutları ile ele alınması gerekir önermesinden hareket eden sosyoloji, toplumsal olayların tarihi boyutunu da incelemelidir.

Tanyol bir toplumbilimci olarak sosyolojimizi Türk tarihi üzerine kurmuştur. “Türk sosyolojisinin yapması gereken batı kalıplarıyla tarihimizi değerlendirmek

yerine, kendi deneylerimizden yararlanmamıza izin veren, doğu-batı ilişkileri içinde sorunlarımızı ele alıp değerlendirmektir”(Sezer, 2006: 312).

“Tanyol toplumbilimi ile birlikte, tarih içindeki oluşumları da kendi disiplini açısından incelemeye çalışmıştır. Bu nedenle, toplumbilim yöntemini tarihe de uygulayarak, günümüz için bazı sonuçlar çıkarmaya çalışmıştır.” (Sezer, 2006: 313). Tanyol’un kullanmış olduğu yöntem bilimsel sosyalizmin yöntemidir(Tanyol, 1969: 5). Kısaca yöntem olarak Tanyol karşılaştırmalarında diyalektiğin yöntemini tarihe uygulamaktadır.

Bilimsel sosyalizm, tarihsel akımları ve olayları sosyal, ekonomik ve nesnel koşullar çerçevesinde inceleyerek bugün için olası sonuçları ve gelişmeleri anlamak ve öngörmek için bilimsel bir metoda başvurur. Bu açıdan bilimsel sosyalistler, sosyal ve politik gelişmeleri diyalektikteki zaman ve mekan kavramlarını dikkate alarak, alt yapı üst yapı ilişkilerini ekonomik ilişkilerle açıklayarak değerlendirirler.

Tanyol’u en çok ilgilendiği konular; dinin bir sömürü aracı haline getirildiği irtica faaliyetleri, politikaların türbana olan yaklaşımı, laiklik kavramının yanlış anlaşılması ve bazı çevreler tarafından onunda kullanılması, laik din adamı yetiştirmek sorunu, Türkler-Kürtler meselesi, ahlak, din, politika, sanat, toplum gibi üst yapı faktörlerinin anlamlarının bilinmemesi ve bunlara ekleyebileceğimiz daha birçok sorundur.

Tanyol bu sorunları ele alırken öncelikle tarihe bakar. Sorun ilk defa hangi olayla, kimlerin hangi amaçlar doğrultusunda hareket etmesi ile bir sorun haline gelmiştir? İncelemelerini titizlikle gerçekleştiren Tanyol, toplumsal olayları incelerken olayların ilk hareket noktasından incelemelerine başlamaktadır.

2.4.CAHİT TANYOL’UN SOSYOLOJİYE BAŞLAYIŞI VE BAKIŞI

Tanyol üniversite eğitimine Edebiyat Bölümü ile başlayıp, daha sonra felsefe bölümüne devam etmiştir ve oradan sonra da sosyolojiye ilgi duymaya başlamıştır. Onun çalışmış olduğu “İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü 1989 yılında dünyanın en eski ikinci sosyoloji kürsüsüdür”(Sezer, 2006: 621).

Tanyol Türkiye’nin tarihsel, toplumsal yapısını ve toplumsal hiyerarşisini Batı ile karşılaştırarak çözümleme yöntemini kullanır. Tarihe sosyolojinin yöntemi ile bakmak ister.

Tanyol tarih ile sosyolojinin birbirinden ayrı düşünülmemeyeceğine inanmaktadır. Bu düşüncesi ile Braudel’in “Tarih ile sosyoloji bir kumaşın tersi ile yüzü gibidir.” sözünü hatırlatmaktadır.

Tanyol ilk sosyolojik çalışmasını, Adana Öğretmen Okulu'nda okurken Baraklara-Türkmen oymaklarına büyük bir ilgi duyduğundan, ‘Baraklarda Örf ve Adet Araştırmaları’ isimli bir araştırma yapmıştır.

Tanyol sosyoloji ile diğer doğa bilimleri arasındaki farkı, fizik tabiat ile sosyal tabiat karakteri arasındaki farka işaret ederek açıklar. Ona göre “fizik tabiat, mekânda cereyan eder. Bir fizikçinin, incelediği bir hadise tekrar edebilir. Bir kimyacı, iki madde arasında meydana gelen olayı yeniden tecrübe etmek imkânına sahiptir”(Tanyol, 1960: 3).

“Sosyal olaylar ise bir sahada gerçekleşmeler de bu mekân bize fizik tabiatla olduğu gibi, sosyal hadiselerin tekrarını vermez. Sosyal tabiatla insan hürlüğü ve cemiyetin sosyal iradesi hesaba katılmadan, en ufak bir açıklama yapmak mümkün değildir”(Tanyol, 1960: 3).

“Sosyolog, hürriyeti bir ahlak hadisesi, ahlaki hadiseyi de sosyal hadisenin bir parçası olarak düşünür”(Tanyol, 1960: 3).

Tanyol incelemelerinde sosyalizmi bir metot olarak kabul etmiştir. Fakat sosyalizmi bir kalıp gibi her topluma uygulayamayız. Hatta Behice Boran ve Tanyol bu konuda bir tartışmaya girişmişlerdir.

Tanyol'un Boran'a eleştirisi şöyledir: "Bir ayet gibi sosyalizmi her topluma uygulamaya çalışmaktadır. Sosyalizm bir yöntem olmaktan çıkıp da bir kalıp haline gelirse ki -uygulanacak her toplumda o kalıba uygun kuruluşlar aranacak-bulunamazsa bir takım zorlamalarla sanki varmış gibi gösterilecektir"(Tanyol, 1962b: 6).

Sosyoloji çalışmalarını diyalektik tarih anlayışı üzerine inşa eden Tanyol, bu eğilimini "Türk Sosyologlarının Bazı Sorunları" isimli makalesinde şu şekilde yansıtmıştır(Doğan, 2007: 63):

İnsan ve toplum yapısına eğilmek için her toplumda bir takım çalkantıların olması gerekir. Bu da sosyal sınıflar arasındaki çelişkiden doğar. Türk toplumundaki çelişki sınıflar arasında değil, toplumla devlet arasında cereyan etmiştir. Buna göre her toplumun farklı bir oluş diyalektiği vardır. Toplamların bu farklılığı, sahip oldukları tarihsel mirasa(mitoloji, destan, edebiyat, sanat), üretim biçimine ve mülkiyet anlayışına sıkı sıkıya bağlıdır

Tanyol batıda ve bizde sosyolojinin ortaya çıkışını şöyle anlatmaktadır(Tanyol, 1973: 3):

Her milletin tarihinde kültürün ve düşüncenin bir dalı ağırlık kazanır. Bir kısım milletlerde bu edebiyattır, felsefedir ya da tarihtir. Batı toplumlarında sosyal bilimlerin ve özellikle sosyolojinin temelinde felsefe vardır. Felsefinin batıda oynadığı rolü, bizde tarih oynamıştır. Bu nedenle batıda sosyoloji pratik felsefenin toplum sorunlarına eğilmesinden doğmuştur. Bizim düşünce hayatımızda ise böyle bir oluş çizgisi mevcut değildir. Kaynağı felsefeye dayanan sosyal doktrinler olanı değil, olması gerekeni araştırır ve geleceğe alt şemalar çizer, ideolojiler kurar. Sosyalizmde bu ideolojilerden biridir. Tarih ise olması gereken ile uğraşmaz, olanı araştırır. Tanyol'a göre batı ile diğer bir farkımız, batıda hürriyet ve istibdat sosyal bir kavramken, bizde ise politik ve demagojiktir. Hürriyet alınır, verilir; anayasa rafa konur, kalkar; her iki şekilde de kavga ve dava konusu olur

Sosyoloji bir bilim dalı haline gelmeden önce toplumla ilgili araştırmalar, incelemeler yok değildi. Filozoflar gözlemleri ve toplumsal olguları çözümleme çabalarıyla toplumsal felsefe yapmışlardır. Diyebiliriz ki, sosyoloji bir bilim dalı

haline gelmeden önce toplumsal felsefe vardı. 18. yüzyıldan önce insan ve toplum konuları felsefe, din, metafizik ve ahlak içinde ele alınıp düşünülüyordu. Toplumsal felsefede felsefenin, dinin, metafiziğin ve son olarak ahlakın değer yargılarını görüyoruz. Batıda sosyoloji başlangıçta felsefenin içindeydi. Bizde ise Tanyol'un belirttiği tarih temelli sosyolojinin yanı sıra, Türk sosyologları batı sosyolojisi karşısında onların görüşlerini incelemişler, onların görüşlerinden yeni bir senteze ulaşmaya çalışmışlardır.

Tanyol'a göre sosyoloji sosyal kurumlar ve sosyal ilişkiler bilimidir. "Bağımsız bir disiplin olabilmesi için büyük bir çaba harcanmıştır. Toplum dediğimiz kavram neyi içerir, niteliği, bireyle olan bağlantısı nedir? Bütün bunlar açık seçik bir yanıtta yoksundur"(Tanyol, 1984: 5).

Tanyol toplumsal kurumları ise şöyle tanımlar(Tanyol, 1984: 5):

Kurum sosyal ilişkilerin iş bölümü şeklinde düzenlenmesidir. Bu kurumları alt yapı ve üst yapı olarak iki gruba ayrılır. Bazı sosyologlarca toplumun üst yapı kurumları toplumların değer skalasında ön plana çıkmıştır. Tanyol bu grup sosyologlara Durkheim'i örnek verir. Durkheim toplumda egemen olan değer din olduğunu ve bütün diğer toplumsal ilişkilerde onun önceliğinin bulunduğunu söyler. Ve bütün üretim ilişkilerini onun alanına sokar

Tanyol'a göre ise "tüm değerlere egemen olan değer ekonomik ilişkilerdir. Ona göre Aristoteles 'İnsan toplumsal bir hayvandır.' diyeceğine 'İnsan üreten bir hayvandır' demiş olsaydı, hem toplumun kaynağına sosyolojik bir ışık tutacaktı, hem de ona uygun bir devlet felsefesini salık verecekti"(Tanyol, 1984: 7).

İlk defa Marx, ekonomik ilişkileri materyalist felsefenin bir yorumu olarak düşünce dünyasına sokmuştur. Marx'ın sözünü ettiği materyalizm, idealist felsefenin karşısında yer alan ve doğadaki evrensel determinizmin dışında hiçbir kuvvete inanmayan, bir felsefe akımı değildir. O, materyalizm denince bundan ekonomiye ve eşyaya sinen insan emeğini anlıyor. Marksçılığa ya da Tarihi Materyalizme dayanan bir sosyoloji kendisini ekonomiye, üretim ilişkilerine dayandırmak zorundadır. Üretim ilişkileri insan emeğine ve onun çeşitli mübadele biçimlerine dayanır. Üretim ilişkileri toplumun ne olduğunu ve ne de olmadığını, insanların neden toplu olarak yaşamak zorunda kaldığını açıklar(Tanyol, 1984: 7).

Sosyoloji çalışmalarını diyalektik tarih üzerine inşa eden Tanyol'a göre, toplumun varlık nedeni ekonomi faktörüne dayanır. Ekonomik faktör insanların bir

arada yaşamasının nedenidir. Ona göre sağlıklı bir toplum işbölümüne göre hiyerarşik olarak tabakalaşmış toplumdur.

2.5.CAHİT TANYOL’UN TOPLUM TİPOLOJİSİ

2.5.1.Toplumların Geçirmiş Olduğu Aşamalar

Cahit Tanyol’un Sosyal Ahlak Laik Ahlaka Geçiş isimli kitabında toplumların geçirmiş olduğu aşamaları; iptidai cemiyet, aşiri cemiyet(Yerleşmiş kabileler ve göçebe kabileler olarak ikiye ayrılır) ve çağdaş cemiyetler¹ olarak belirtir. Tüm cemiyet tiplerinde hürriyetin, sorumluluğun, ahlakın, adetlerin vb. nasıl değişim gösterdiğini anlatır.

Tanyol’a göre iptidai toplumlarla çağdaş toplumlar arasındaki en önemli fark, “iptidai toplumlardan çağdaş toplumlara gidildikçe değer yaratmaları artarken, örf ve adetlerin yavaş yavaş çözülmesidir”(Tanyol, 1949a: 9).

Tanyol’a göre toplumlarda örf ve adetlere bağlı olarak estetik anlayış ve ahlak normları değişmektedir. “Örf ve adetlerin insanın hareketlerine mutlak şekilde hâkim olduğu toplumlarda sanat ve ahlak arasında tam bir uzlaşma göze çarpmaktadır”(Tanyol, 1949a: 10).

İptidai toplumlarda bütün değerler örf ve adetlerin içine yerleştirilmiştir. Hukuk, din, ahlak, sanat hep onun içindedir. İptidai toplumlardan medeni toplumlara gidildikçe, örf ve adetlerin iptidai cemiyetlerde görülen tek ve mutlak hakimiyeti yerine bir nevi değerler prensliği hâkim olur(Tanyol, 1949a: 10-11). İptidai toplumlarda ferdin henüz şahsi hayatı yoktur. Örf ve adetler, iptidai toplumların hem hukuku, hem dini ve hem de ahlakıdır(Tanyol, 1949a: 19).

Tanyol aşiri toplumlarda, iptidai toplumlara oranla örf ve adetlerin daha geniş ve daha zengin ahlaki ve estetik değerleri içine aldığını düşünmektedir.

¹ Tanyol toplum tipolojisinde kullanmış olduğu başlıkları zaman zaman değiştirebilmektedir. Örneğin çağdaş cemiyet yerine yer yer Site ifadesini kullanmaktadır. Dolayısıyla tam bir kavram belirlemesi olmamakla beraber çeşitli eserlerinde toplumları ele alırken bir sınıflama da dikkatimizi çekmiştir.

Tanyol Aşiri toplumları ikiye ayrılır(Tanyol, 1949a: 146):

- 1.Göçebe halinde siyasi ve içtimai oluşumlar,
- 2.Coğrafi bir mekânda toprağa yerleşmiş şehir kuranlar.

Aşiret, toprağa yerleştiği ve şehir kurduğu zaman site medeniyeti kadrosuna girer. Aşiri cemiyetlerde karşımıza çıkan iki toplumsal manzara vardır. Bunlardan biri ekonomik sistemi çobanlığa dayanan ve bir nevi “çadır şehri” kuran cemiyetlerdir. Diğeri, toprağa yerleşen, ziraat yapan, köyü kuran ve bir nevi koloni tesis eden aşiri cemiyetlerdir(Tanyol, 1949a: 146).

Yerleşmiş aşiretlerde(sitelerde) ahlaki kıymetler ve estetik değerler iç içedir ve göçebe sanatına benzemektedir(Tanyol, 1949a: 184). Sitede sanat ve ahlak örf ve adetlerin dışında, bağımsız kıymetler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sitede ahlak ve sanat arasında bir çatışma karşımıza çıkmaktadır. Site toplumsal yapısında, ahlak normları gibi, sanat da artık örf ve adetlerin emrinden çıkarak, aklın kontrolüne tabi tutulmaktadır(Tanyol, 1949a: 206). Sitede bütün kıymetler gibi, ahlak ve estetik gibi kıymetlerde birer bağımsız disiplin haline gelmiştir(Tanyol, 1949a: 208).

İptidai cemiyetlerden, aşiri cemiyetin son hududuna kadar ne sanat ve ne de ahlak, örf ve adetlerin dışında bir emir tanımamaktadır.

Tanyol aşiri cemiyet tipini sitenin ve modern milletin temeli sayar.

2.5.2.Toplum Aşamalarına Göre Ahlak Sistemleri

Tanyol üç toplum aşamasında da ahlakı ele alır.

“İptidai insan ahlaki hareket kaidelerini ihlal ettiği zaman kendisini, kendisinden başkalarına karşı sorumlu görür. Onda vicdan kendisine karşı bir sorumluluk duygusuna sahip bulunmaz”(Tanyol, 1960: 86).

“İnsanın kendi kendisini sorumlu kılması ahlaki şahsiyetin tamlığı demektir. Bu bakımdan, ahlaki şahsiyetin gelişmesine sorumluluğun gelişmesi gözü ile bakmak daha doğrudur”(Tanyol, 1960: 86).

“Modern ahlak, bir hürriyet ahlakıdır. Çünkü insanın kendi kendine karşı sorumlu olması, ferdi iradenin hürlüğüne bizzat kendisi tarafından kabul ve tasdiki demektir”(Tanyol, 1960: 87).

Ahlaki şahsiyet, iptidai cemiyetten çağdaş cemiyete doğru bir gelişme yaşar. Bir ferdi, içinde yaşamış olduğu cemiyetin törelerini benimsemesi, sevmesi ve onu bozmaması kendi cemiyetinde ahlaki bir insan örneği olarak kabul edilmesi için yeter. Fakat bu demek değildir ki, kaidelere itaat eden bu insan tam bir ahlaki şahsiyete sahiptir. Ahlaki şahsiyete sahip olmak için ferdi, kendi kendisine karşı sorumlu olması ve hür olması şarttır(Tanyol, 1960: 86).

“İptidai cemiyetlerde sorumluluk kolektiftir. Fert herhangi bir suç işlediğinde, bu suç sanki cemiyet tarafından işlenmiş gibi kabul edilir”(Tanyol, 1960: 86).

İptidai vicdanda kolektif vazife ve sorumluluk, önce bir korkuya dayanmakta ve nihayet aşiret cemiyetlerinde bu korku yerini şeref ve namus duygusuna terk etmektedir. Fakat gerek korku ve gerekse adet ve törenin baskısı olsun, her ikisi de henüz ferdi vicdanda kendi kendisine karşı sorumlu, kendi kendisini vazifeli kılan bir ahlak anlayışından bizi bir hayli uzakta tutmaktadır(Tanyol, 1960: 90).

Aşiret ahlakını ise korkudan saygıya geçiş olarak tanımlayan Tanyol, aşiretlerde ahlak normlarının dini korkulardan temizlendiğini belirtmektedir. Ahlaki şahsiyet, ferdi cemiyette mevcut adet ve törelere uymasını yeter görmektedir.

Tanyol’a göre aşiret ahlaki, iptidai ahlakla laik ahlak arasında bir geçiş noktasıdır. “Bu ahlak, tanrısız bir ahlak olması bakımından, gerek iptidai ahlaktan ve gerekse büyük dinlerin teklif ettiği mükâfat ve cezalardan ayrılır”(Tanyol, 1960: 91).

Yerleşmiş kabilelerde tapınaklar ve onun çevresinde birçok töre ve adetler meydana gelmiştir. Dine bağlı seremoniler birçok adetleri de çevresinde toplamıştır. Dini ayinler ve onların icra edildiği tapınaklar sanat duygusunu, mimariyi, heykeli, musiki ve dansı teşvik etmiştir. Böylece bir taraftan sanatlar zenginleşmiş, diğer taraftan dinin otoritesi ve din adamları ahlak sahasında ön planda rol oynamaya başlamıştır(Tanyol, 1960: 93).

Göçebe cemiyet konargöçer olduğundan, onlarda tapınak gelişmemiş, ibadet ve ona bağlı seremoniler, çoğu zaman, mahiyetini kaybederek adet ve törelerle devam etmeye başlamıştır. Töre ve adetlerin ahlaki otoriteye egemen olduğu göçebe toplumlarda açıkça görülmektedir. Bu ahlakta sosyal bağlar, dini bağların önüne geçmiştir. Hatta dini bağlar ve inanışlar bir nevi sihirli unsurlarla karışarak göçebe örf ve âdetinin bir parçası olmuştur. Tamamıyla sosyal törenlere dayanan bu ahlak, laik bir ahlaktır. Bu ahlak Tanrı otoritesinin yerine cemiyet otoritesini geçirmiştir. Dini ve sihirli kaynaklara dayanan ve gerisinde korku müeyyidesi

bulunan iptidai inançlardan sıyrılarak, tamamıyla ferdin şahsiyetini yaratan bir değer haline gelmiştir(Tanyol, 1960: 92).

“Toplumda düzeni sağlamak için devletin otoritesi koşulsuz olarak geçerlidir. Devlet emir ve yasaklarını kanunlarla buyurur. Devletin türüne göre kanunların kaynağı değişir”(Tanyol, 1994c: 9-10).

“İlkel toplumlara doğru gidildikçe kanunlardaki yaptırım gücünün gerisinde toplumun yaygın otoritesini buluruz. Bireylerin bütün hareketlerini o toplumun örf ve adetleri belirler. Bu tür toplumlarda bireyler örf ve adetlerin buyruğuna doğa kanunlarıymış gibi itaat ederler. Ve bundan rahatsız olmazlar”(Tanyol, 1994c: 10).

Tanyol’a göre insanın özgürlüğünün ortaya çıkması büyük bir toplumsal evrimin sonucudur. “Bu evrim aşamasında insan kendisini, kendi hareketlerinden sorumlu hisseder”(Tanyol, 1994c: 10). Özgürlük çağdaş insanın vicdanına sinmiş olan “vazifeye itaat” demektir. Bu ise ancak çağdaş cemiyette mümkün olabilmiştir.

Görüldüğü gibi Tanyol toplum sınıflamasını, cemiyette geçerli olan ahlak, örf-adetler, sorumluluk ve vicdan noktasında yapmıştır. Ve tüm bunlar ahlak ile bağlantılı olarak işlenmiştir. Toplumdaki sorunların çözülmesi için bireylerde ahlaki şahsiyetin gelişmesinin gerekli olduğunu düşünmektedir. Bunun için de yapılması gereken toplumda ahlakın geliştirilmesi ve insanın kendi kendisine karşı sorumlu kılınmasıdır.

III. BÖLÜM

3.1.CAHİT TANYOL'DA TEMEL KAVRAMLARININ ANLAMI

3.1.1.Ahlak

Tanyol'un ele almış olduğu önemli kavramlardan biri ahlak kavramıdır. Onun sosyoloji ile ilgili görüşlerini oluştururken en çok yer verdiği kavram ahlak kavramı olduğundan dolayı ilk olarak bu kavrama açıklık getirmek istedik.

Tanyol ahlakı birtakım inanılmış değerler toplamı olarak tanımlamaktadır. İnsan ahlak kurallarını doğduğu anda toplumda hazır olarak bulur.

Ahlakın Göreliliği: “Ahlaki hareketler, inanışlar toplumdan topluma değişmektedir. Bir toplumda iyi sayılan şey diğerinde kötü, yani ahlak dışıdır”(Tanyol, 1970: 30). Aynı toplumda bile farklı durumlarda ve koşullarda bir davranış iyi ya da kötü değişkenlik gösterebilir. Bu konuda Tanyol'un verdiği örneklerden birini buraya taşımak istedik:

“Savaş sırasında hayatı toplum için değer taşıyan bir insanı kurtarmak ve kaçırmak gayesiyle söylenen yalan büyük bir fazilet sayılır”(Tanyol, 1970: 31). Yalan söylemek ise diğer zamanlarda ahlaken kötü bir davranıştır.

Ahlakın Kaynağı: Tanyol “Sosyolojik Açıdan Din, Ahlak, Laiklik ve Politika Üzerine Diyaloglar(1970)” isimli kitabında Ahlakın Kaynağı başlığı altında Sokrates'in diyalog yöntemini kullanarak, ahlakın kaynağının ne olduğunu buldurmaya çalışır. Ona göre ahlakın kaynağı ne dindir, ne de akıldır. Ahlakın kaynağı doğrudan doğruya toplumun töreleridir. İnsan neyin iyi neyin kötü olduğunu toplumdan öğrenir.

Sosyal Kontrol Değerleri: “Ahlak kuralları önceden iznimiz alınmadan kurulmuş birtakım kurallardır. Biz bu kuralların içinde doğarız”(Tanyol, 1970: 87).

“Davranışlarımızın iyi veya kötü olduğunu belirleyen baskı, töre ve adetlerden geliyor. Töre ve adetlerin yanında insanın davranışlarını düzene sokan diğer değerler ise hukuk, din, moda gibi değerlerdir”(Tanyol, 1970: 88). “Bu değerler bireye baskı yapmaz, onun hareketlerine yön verirler ve onu hayvani hareketlerinden kurtarırlar. Bu değerler bir takım sosyal frenlerdir”(Tanyol, 1970: 93).

“Tanyol toplumda oluşması gereken ahlakın ikiyüzlü bir vaaz ahlakı olmadığını, onun yerine insanı kendi kendisine karşı sorumlu kılan bir ahlakın oluşmasını, kaba cesaretin yerini medeni cesaretin geçtiği bir ahlakı savunur”(Tanyol, 1960: 10).

“Tanyol Tanzimat’la beraber gerçekleşen batıya dönüş ve yeni bir medeniyeti benimseme hareketi içinde, kimsenin toplumun ahlakının yerinin ne olacağını düşünmemesinden yakınıyor”(Tanyol, 1960: 10).

Tanyol’a göre batı medeniyetini, batı zihniyetini yapan unsurlar içinde, üzerinde durulacak en önemli mesele şahsiyet terbiyesidir. Çünkü bir medeniyeti yapan ve ona yön veren şahsiyetin özelliğidir. Ziya Gökalp ahlakı milli kültür içinde bir değer olarak düşünür. Fakat Tanyol’a göre değiştirilmesi gereken en önemli değerler arasında ahlakımız yer almaktadır(Tanyol, 1960: 11).

Tanyol’a göre İslamiyet’te kitap hem dinin hem de ahlakın kaynağı olmalıdır. Fakat bizde Peygamberin davranışları ahlakı oluşturmuş. Dolayısıyla “dini ölçü olan kitap peygamberin üstünde” olması gerekirken, ahlaki ölçü olarak her peygamber kitabı aşmıştır. Dinde esas olan emir, ahlakta esas olan tavidir, şahsiyettir. Tanyol kişinin ahlakındaki eksikliğin, şahsiyet yoksulluğundan ileri geldiğini düşünmektedir(Tanyol, 1960: 12).

Tanyol Cumhuriyet döneminde yapılan inkılâpları eleştirir;

Cumhuriyet inkılâpları yapılırken, eski müesseselerin, eski değerlerin hepsi bir hamlede saf dışı bırakılmıştır. Ahlak üzerinde, olumlu olumsuz hiç durulmamıştır. Fakat inkılâpların ilk heyecan hamlesi geçince, bazı boşluklar ortaya çıkmıştır. Bu boşluklardan biri din, diğeri ahlaktır. Dinle devlet birbirinden ayrılmıştır, ama dinle ahlakın birbirinden ayrılıp ayrılmadığı şüpheli bırakılmıştır (Tanyol, 1960: 12).

Ahlak Eğitimi: Tanyol inkılâpların yapılması ile laik bir hale gelen devletin dini ve ahlaki olarak bir boşluğa düştüğünü düşünmektedir. Laiklikle beraber laik öğretimin, laik bir ahlak terbiyesine ve bir ahlak idealine ihtiyacı vardır. Tanyol bu süreçle oluşan “boşluğun din eğitimi ile değil de, ahlak eğitimi ile doldurulması

gerektiğini düşünmektedir. Boşluğun nedeni ise değişen ve çözülen değerlerin yerine yenisinin konulamamasıdır”(Tanyol, 1960: 12)

3.1.2.Din

Din olgusu insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Din kavramının tanımını yapmadan önce Tanyol çeşitli dinlerin birbirlerinden farkları yanında, bütün dinlerde ortak olan bir takım nitelikler belemiştir. Bunlar(Tanyol, 1989: 32):

- Her dinde bir inanç sistemi vardır.
- Her dinin kendine özgü bir ibadeti ve töreni vardır, törensiz din olmaz.
- Her dinin bir kutsal yeri, bir tapınağı bulunur.

Din konusunda Durkheim’ın kutsal ve kutsal dışı ayrımı üzerinde duran Tanyol, “Kutsal olan nelerdir?” sorusunu şöyle cevaplar; İnançlar, hurafeler, bir takım menkıbeler ve ruhlar. Her dinde kutsal olan varlıklar, olaylar durumlar sayıca ve nitelik yönünden farklılık gösterebilir. Dinin temelinde kutsal olan ve olmayan ayrımını gören Tanyol, kutsal olanın sadece tanrı olmadığını, nitekim Tanrısız bir din olan Budizm’de de kutsal şeylerin varlığını örnek gösterir.

Bir üstyapı unsuru olan din, Tanyol da sosyolojik bir olgu olarak karşımıza çıkar. Dine ilişkin görüşlerini özellikle, dini ahlakla karşılaştırarak ortaya koymaya çalışır. Ona göre din beslendiği kaynak bakımından bireyselliğe daha yakinken ahlak daha toplumsaldır. Bu nedenle din ahlaktan daha az önemlidir. Mesela dinsiz olarak nitelendirilen bir kişi, ahlaksız olarak nitelendirilen bir kişiden daha az tepkiyle karşılaşır(Doğan, 2007: 63).

“Ona göre din, başta politika olmak üzere birçok alanda sömürü aracı haline getirilmektedir. Bazı kesimler tarafından bu olumsuz durumdan kurtulmanın yolu aydın din adamları yetiştirmek olarak görülmektedir. Din irrasyonel olduğu ölçüde inananlarla kendisi arasında içten bir diyalog kurar. İnanç aklın sustuğu yerde başlar”(Tanyol, 1989: 13). İslam dini Türklerin ilerlemesine engel olmuş mudur? sorusu çerçevesinde açıklamalar yapan Tanyol, dinin toplumsal işlevini unutup bireyin vicdanına yerleştiği ölçüde ilerlemeye engel olmayacağını belirlemektedir.(Tanyol, 1989: 24).

Tanyol bir dinin irrasyonel olduğu ölçüde inananlarla kendisi arasında içten bir diyalog kuracağına inanmaktadır. Dinlerde mutlaka irrasyonel tarafın bulunması gerektiği savı, Yahudi ve Hristiyan kültür çevrelerinde ve bu dinlerin etkisi altında yetişen bilim adamlarına aittir, dolayısıyla bu görüşün mutlak, değişmez, evrensel doğru olduğu savunulamaz. Kaldı ki bilimde zaten mutlaklık yoktur, yapılacak yeni araştırmalarla bilimsel gerçekler her zaman değişebilir. Arslanoğlu bu teze karşı, İslam dini dışındaki evrensel dinlerin akıl dışılıklarının, ilk ve ortaçağdaki irrasyonel insan düşüncelerinin kutsal kitaplara sonradan girmesinden kaynaklanmış olabileceğini öne sürmektedir(Arslanoğlu, 2001b: 1-2).

Tanyol’a göre din toplum hayatında çok önemli bir yere sahiptir. “İçinde dinin tesiri olan her müesseseyi kötülemek, sadece bir yıkıntı ve yüz karası olarak görmek, bize ancak kendimizi köksüz bir millet olarak göstermekten başka bir işe yaramaz”(Tanyol, 1946: 3).

“Dini unsurlardan ayrılmış bir milliyet dahi düşünmek mümkün değildir. Din yüz yıllarca, bütün hayat sahamıza nüfuz etmiştir, şahsiyetimizi, medeniyetimizi ve devletimizi onun getirdiği iman içinde yapmışız”(Tanyol, 1946: 3). Tanyol bir milleti millet yapan özellikleri açıklarken, dini bu özelliklerin arasına koymaz. Fakat Tanyol’da din diğer faktörler olan ahlak, tarih vb. karıştığı ölçüde değer kazanır.

3.1.3.Sanat

Tanyol sanatı ele alırken, sanatı ahlak ile olan münasebeti noktasında incelemektedir. Toplum sınıflaması çerçevesinde iptidai toplumlar, aşiri toplumlar ve çağdaş toplumlarda sanatı ele almaktadır.

“İptidai toplumlarda henüz toplumsal kurumlar birbirinden ayrılmadığı için estetik değer ve ahlaki değer bir arada bulunmaktadır. Ahlaki ve estetik değer dinin emrindedir. İptidai dinin seremonileri, ayinleri bir manzarasıyla ahlak ve bir manzarasıyla sanat görünümelerini açığa vurmaktır”(Tanyol, 1949a: 60). “Estetik heyecan iptidai toplumlarda laik karakterde değildir”(Tanyol, 1949a: 61). “İptidai hayatta, çeşitli maceralara sahip mitoslar örf ve adet kadrosunu daha geniş bir hale getirmektedir, hem de estetik ve ahlaki değerler, örf ve adet gibi daha laik bir sahaya kavuşmaktadır”(Tanyol, 1949a: 88).

“Göçebe olarak yaşayan aşiri toplumlarda tiyatro ve plastik sanatlara daha az değer verilmiştir. Buna karşın söz sanatları ve şiir büyük bir gelişmeye uğramıştır”(Tanyol, 1949a: 146).

“Göçebe tipinin en karakteristik tarafı destanlardır. Cemiyet, destanlarda olgunlaşıp bir millet haline gelmektedir. Destan cemiyetin manevi yapısını kurmaktadır. Bu yapı kurulduktan sonra, millet oluşmaya başlar”(Tanyol, 1949a: 167).

Göçebe aşiri sanatta, Site'ye temel olan aşiret sanatından ayrı bir hususiyet göze çarpmaktadır. Site'ye temel olan aşiret sanatı, içtimai ilerleyişin ve manevi değerlerin bütün halinde geliştiği, gerek ahlakın gerekse sanatın, mitolojik bir şekilde biçimlendiği bir yapı göstermektedir. Aşiret hayatında, bir yere bağlanmamak, kopup göçmek, ahlaki ve toplumsal duyguları daha güçlü bir hale getirmektedir. Sanatta dini unsurların yerini, hayat şartlarının icabı olarak, aşiret kavgaları, yağmalar, övmeler, övünmeler almaktadır. Hayat şartlarının değişik oluşu, onların birçok değere karşı tavrını değiştirmiştir. Göçebe yaşamda musikide, şiir ve söz sanatlarında büyük bir gelişme göze çarpar. Bunlar göçebe aşiri sanatın bir nevi karakteristiği haline gelir(Tanyol, 1949a: 168).

Göçebe örf ve âdetinde ahlak, dinin çevresi dışında, kahramanlık, cesaret vb. normular ile birleşerek gelişiyor ve tamamıyla laik ve milli bir vasıf kazanıyor(Tanyol, 1949a: 183).

Tanyol'a göre toprağa yerleşmiş olan aşiret ile, göçebe aşiret arasındaki estetik ve ahlaki farkların nedeni toprağa yerleşmenin bütün maddi ve manevi değerlerde bir inkılâp yapmasıdır.

Tanyol ister iptidai toplum olsun ister aşiri cemiyet, her birinde bireyin toplum karşısında ne kadar pasif olursa olsun, toplumu kendi yaratmaları ile zenginleştirdiğini düşünmektedir. Örf ve adetler bu ferdi yaratmalar ile sürekli bir gelişmeye tabidir. İptidai cemiyetlerde bu yaratmalar çok yavaş olmakla beraber vardır(Tanyol, 1949a: 212). Örf ve adetlerin sahası genişledikçe, gerek ahlakın ve gerekse hukukun da sahası genişler. Kıymet yaratması fertten cemiyete, cemiyetten ferde intikal etmek suretiyle ahlak normları ideal düzene doğru yönelir(Tanyol, 1949a: 214).

Tanyol’a göre “her döneminin sanata karşı tavrı farklıdır. Çünkü fikir ve hayat şartları da farklıdır”(Tanyol, 1949a: 1).

Sosyoloji sanat eserine önem verir. Sanatkârdan ziyade sanat eseri ile meşgul olur. Onun hangi toplumsal şartlar içinde gerçekleştiğini inceler. Sanat eserinin doğuşu kadar, ondan zevk almayı da içtimai şartlara bağlar. Sanatkârı, tıpkı sanat eseri gibi bu toplumsal şartların bir mahsulü sayar. Estetik zevki ve estetik değeri toplumsal bir oluş içinde tetkik ettiği için, her devrin sanat anlayışında birtakım farklılıklar vardır(Tanyol, 1949a: 59).

Kısaca Tanyol sosyolojinin toplumsal bir olgu olarak sanatı ele alırken, sanat eserinin hangi toplumsal şartlar içerisinde gerçekleştiğini incelemesi gerektiğini belirtmektedir.

3.1.4. Hukuk

Her konuda taklitten ve yabancı hayranlığından kaçınan Tanyol, hukuk konusunda da hiçbir ülkenin hukuk sisteminin hazır olarak alınamayacağını düşünmektedir.

Tanyol şer’i hukuk yerine medeni hukukun alınması meselesine karşı çıkar. “Hukuk örf ve adetlerin formüle edilmiş şekilleridir. Bir Türk örf ve âdeti ile bir İsviçre örf ve âdeti arasında çok az bir ilişki vardır”(Tanyol, 1946: 3).

Tanyol’a göre medeni hukuku benimseyenlerin yapmış olduğu hata, hukukun insanları yaratacağına inanmalarıdır. Hâlbuki insanlar hukuku oluştururlar(Tanyol, 1946: 3).

Tanyol’un hukukun oluşumu ile ilgili yapmış olduğu tespitler tam ve yerindedir. Anayasa hazırlanırken yabancı bir ülkenin anayasası aynen aktarıldığı zaman, her toplumun yapısı, kültürü, inançları ve yaşam biçimi farklı olduğu için eğreti duracaktır.

Tanyol’a göre “Hukuk insanları yaratmaz, insanlar hukuku yaratır.”(Tanyol, 1999a: 266).

Gerçekten de bir ülkede bir kanun yapılacaksa, bu kanunların toplumun tarihini, kültürünü, yaşam felsefesini bilen kişiler tarafından yapılması gerekir. Başka kültürlerden uyarılma kanunlarla oluşturulan hukuk sistemleri, kanun bazında geçerli olacaktır elbette. Fakat kanunlar eğer toplumun kültürüne, tarihine göre hazırlanırsa çok daha geniş kitleler tarafından kabul edilecektir.

3.1.5.Adetler

Toplumsal yapıdaki değişimler, örf ve adetler alanında yaşanan değişimlerle beraber gerçekleşirler. Bu sebeple sosyoloji toplumsal değişmeyi ele alırken örf ve adet değişimlerini öncelikli olarak incelemek durumundadır.

Tanyol’a göre adetler, eski kuşaklarla yeni kuşaklar arasında kurulan bir bağlantı zinciridir. Adetler, bireylere içinde yaşadıkları toplum tarafından teklif edilmiş olan birtakım hareket kaideleridir(Tanyol, 1970: 113).

Tanyol’a göre “bir şeyin adet olması için(Tanyol, 1970: 40-47):

- Toplumda birçok kuşağı hükmü altına alması gerekir. Yani adetler eski kuşak ile yeni kuşağı birbirlerine bağlamalıdır.
- Adetler yaygın olmalıdırlar. Yani herkes tarafından kabul edilmelidir.
- Adetlerin bir otoritesi yani baskısı vardır. Her adette mutlaka bir otorite vardır. Adetlerin otoritesi aykırı hareket eden insanın ayıplanmasıdır. Adetlerin baskısı dinin ve kanunların emirlerinden daha güçlüdür. Nedeni ise, adetlerin gücünü toplumun kolektif inancından olmasıdır.
- Adetler toplum içinde hareketlerimize düzen vererek bizlere kolaylık sağlar.
- Adetlerin bir diğer özelliği de zaman içinde değişim göstermeleridir.

3.1.6.Laiklik

Her konuda taklitçi açıklamalardan uzak duran Tanyol, laiklik açıklamasında da milli bir düşünüşe sahiptir. Tanyol laiklik kavramını sadece açıklamakla yetinmez, batıdaki anlamıyla laikliği ve bizdeki anlamıyla laikliği ele alır. Bizde laikliğin hep din dışılık, dine karşılık olarak tanınmasını eleştirir.

“Laiklik dinle devletin, dinle eğitimin, bir kelime ile ahlakın birbirinden ayrılmasıdır. Laiklik ne dine karşı ve ne de dinle birliktir”(Tanyol, 1991a: 8).

“1789 Fransız Devrimiyle bu kavram gündeme gelmiş, gerek hukuk ve gerekse eğitim ve öğretimde de devrimin temel öğelerinden biri olmuştur”(Tanyol, 1991a: 8).

Batı’da laiklik Fransız Devrimi ile hayata geçmiştir. Düşünsel olarak laikliğin kökü Rönesans hareketlerindedir. Yeniçağın iki önemli filozofu Descartes ve Bacon, laik düşünceyi, laik evren görüşünü getirmişlerdir. Rönesans doğayı anlamaya çalışır; ayrıca Rönesans’la beraber insan ön plana geçmiştir. Bireyin ön plana geçmesi ile(Tanyol, 1991a: 8):

- 1.Ekonomik alanda liberalizm,
- 2.Düşünsel alanda özgürlük,
- 3.Toplumsal alanda, demokratik yönetim ve ona ait teoriler ortaya atılmıştır.

Özgürlüğün kaynağı araştırılmıştır. Nasıl bir sosyal düzen kurulursa insan daha çok özgür olur? sorusu düşünülmüştür. “Özgürlüğün kaynağı toplumsal değil, bireyseldir” sonucuna ulaşılmıştır. Bütün bunlar laik düşünceyi, insanın sorumluluğunu yeniden gözden geçirmeyi gerektirmiştir. Laiklik gerek çıkış, gerek amaç ve gerekse uygulama açısından bireyle, bireyin düşünce, eylem ve iradesiyle sıkı sıkıya bağlı olduğuna göre, bunların gerçekleşmesi ve korunması için en uygun rejim demokrasi olarak düşünülmüştür(Tanyol, 1991a: 8).

Türkiye Cumhuriyeti niteliklerinin temeline laik eğitim ve laik yönetim ilkesi koyarken, kimsenin ibadet özgürlüğünü kısıtlanmamıştır. İnsanın doğal hakları hem demokratik eğitimle, hem laik eğitimle sıkı sıkıya bağlıdır. Laik eğitimin amacı bireydir. Laik eğitim bireylerin iradesine dayanan genel iradeyi ve demokratik bir devleti şart koşar(Tanyol, 1991a: 8).

Tanyol’a göre yıllardır eğitim alanında egemen olan dinsel eğitim anlayışının yerine birden bire laik eğitim gelince bir bunalım yaşanmıştır. Bu da bir etkisizliğin neden olmuştur(Tanyol, 1991a: 8).

3.1.7.Milliyetçilik

Bir toplumda milli bilincin meydana gelişinde hangi değerler üstün ve yaşamsal bir rol oynamış ise, onlar o milletin bileşiminde ön planda yer alırlar.

“Milliyet bir doktrin değil, bir olgudur. Doktrin halini alan milliyetçilik daima toplumsal gerçekliğin dışına çıkma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu da milliyetçiliğin toplumsal alandan siyasal alana aktarılmasıyla ortaya çıkar”(Tanyol, 1989: 235).

Milliyetçiliği toplumsal bir olgu olarak gören Tanyol, siyasal alanda politikada söz konusu olan milliyetçiliğin toplumsal gerçeklikten uzaklaştığını belirtir.

Her toplumu millet yapan değerler farklı farklıdır. Tanyol'a göre milliyetimizi oluşturan en büyük etken dindir. Tanyol milliyet eşittir din demiyor, dini milliyetimizi oluşturan en önemli etken olarak görüyor.

Tanyol'a göre irticayla mücadele etmek dinle mücadele etmek değildir. Böyle olursa kültürel değerlerimizde tehlikeye girer. Çünkü mimarımız, müziğimiz, şiir ve edebiyatımız İslam kültürünün etkisi altında gelişmiştir(Tanyol, 1989: 237).

Tanyol'a göre milliyetin karakteri muhafazakârlıktır. Aşırısı irticayı doğurur. Milli değerlerimiz çağdaş geçerliliklerini yitirmiş bile olsa, onları sevmek ve saymak, bizi çağdaş ve yeni değerler yaratmaya teşvik eder(Tanyol, 1989: 238).

Tanyol'un önemli tespitlerinden biri de, Türkiye'de bir grubun ilerleme düşüncesini öldürürken, diğer bir grubun da milli değerlerimizi yok etmeye, bizleri soysuz bir millet yapmaya çalıştığını belirtmesidir.

Tanyol'a göre dinin devletten ayrılması, ancak dine bir inanç unsuru olarak bakılması ile mümkündür. İslam dininde dünyayı ilgilendiren ayetler bir devlet dini olması bakımından ön planda rol oynamış ve dine biçimsel bir katılık getirmiştir(Tanyol, 1989: 247).

Tanyol İslamiyet'i bir devlet dini olmaktan çok, bir millet dini yapmayı, yani dini siyasete alet etmemeyi bir hedef olarak gösterir.

3.1.8.Şeriat-İrtica

Şeriat bir hukuk sistemidir. Bir hukuk sistemi hangi alanda olursa olsun bir takım objektif kurallara bağlıdır. "İslam Şeriatı da bir takım kurallara dayanır. Bu kuralların

ve şeriatın amacı adalettir”(Tanyol, 1997a: 11). “İrticayı ise dinin bir inanç olayı olmaktan çıkıp, sömürü aracı haline gelmesi olarak açıklar”(Tanyol, 1989: 169).

Tanyol’a göre “Türkiye’de kavganın kaynağı şeriat değil, irticadır. İrtica ise dinin bir takım amaçlar doğrultusunda bir şeylere alet edilmesidir. Dinin araç olarak kullanılması hem ahlaken suçtur, hem dinen suç, hem de hukuken suçtur”(Tanyol, 1997b: 12).

Tanyol şeriat kavramının İslami bir kavram olduğunu, şeriatın inanç, ibadet ve muamelat denilen Kuran’ın üç ana dalının bütünü kapsadığını söylüyor. Şeriat hem hukuktur, hem de bir inanç sistemidir. Ona göre irtica kavramının yerine şeriat kavramının kullanılma nedeni, anayasanın bu iki kavramı yanlış aksettirmesidir. Anayasa laikliğin karşısına şeriati koymuştur. Bu kavram kargaşasının nedeni, bir takım yanlış önermelerden hareket edilmesidir(Tanyol, 1997b: 12).

“Tanyol yaratılan kavram kargaşasına türbanı örnek veriyor. Türban; inanca ait değildir, ibadete ait değildir”(Tanyol, 1997a: 14).

Kur’an-ın üç tür emri vardır:

- 1.İnanca ait olanlar,
- 2.İbadete ait olanlar,
- 3.Muamelata ait olanlar.

“İnanca ve ibadete ait olanlar farzdır, değişmez. Muamelata ait olanlarda ise zamanın değişmesi ile hükümler değişebilir, kapıları açık bırakılmıştır”(Tanyol, 1997a: 14).

Tanyol türbanın dinimizin emirlerinden muamelata ait olanlar arasında olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla zamanın şartlarının değişmesi ile değişebileceğine inanmaktadır. Türbanın giyim tarzı gibi kişisel tercihe bağlanabileceğini söylemektedir.

Türban bir kişisel doğrudur, moda kanunlarına bağlıdır. Tanyol siyasilerin türbanı “irtica” faaliyeti şeklinde kullandıklarını, politikaya alet(arac) ettiklerini söylemektedir. Tanyol’a göre her yerde bir giyinme şekli vardır. Kışlaya hiç kimse sivil elbiseyle giremezse, hiçbir birey özgürlüğünden ödün vermemek

adına olmaz demiyorsa; üniversitelere girerken de türban giyilmesi yasak olunca, hemen özgürlüğün ön plana çıkartılmasının bu konuda gerçekleştirilen bir irtica olduğunu düşünmektedir(Tanyol, 1997a: 14).

Tanyol şeriatın kaynaklarını şöyle açıklar: Bunlardan biri Kur'an, ikincisi sünnet, üçüncüsü kıyas, dördüncüsü ise icma(örf-adet)dır. Kuran'da yer almayan bazı hususlarda inananların nasıl davranacağını belirlemek için, kıyas ve icma ortaya çıkmıştır. Bu da İslam hukukunun her coğrafyada birbirinden farklı olmasının açık bir kanıtıdır”(Tanyol, 1997a: 15).

Tanyol bizim diğer İslam ülkelerinden farklı olarak daha ileri bir hukuk sistemimiz(mecelle) olduğunu düşünmektedir. Bunu da örf ve adetlerimize bağlamaktadır.

3.1.9.Folklor

Tanyol'a göre bir cemiyetin manevi kültürü üç unsura dayanır. Bunlar(Tanyol, 1951e: 2):

1.Tarih,

2.Örf ve adetler,

3.Foklördür. Tanyol bu üç unsurun tam olarak birbirinden ayıramayacağını belirtmektedir.

Folklor, örf ve adetlerin ve içtimai kıymetlerin hazinesidir. Bu sebeple yeni kıymetlerin yaratılmasında önemli rol oynar. Folklor mahsulleri iyice araştırılmadan, manevi sahada herhangi bir ıslahat hareketine girişmek, karanlığa kurşun atmak gibidir. Çünkü folklor malzemeleri bize, bir yandan içtimai kıymetleri haber verirken, diğer yandan ahlaki, dini kıymetlere de bir sığınak vazifesini görür(Tanyol, 1951e: 2).

Tanyol Türk edebiyatında yer alan çeşitli dönemlerin bir sonraki dönem tarafından önemsenmediğini, dolayısıyla okunmadığını dile getiriyor. Hâlbuki nesiller arasındaki bağı, bütün görüş, anlayış farkına rağmen, kuracak olan unsur, içtimai hissiyatın bir nevi hazinesi olan bu folklor mahsulleridir. Ona göre fikir ve sanat sahasında bocalamamızda ve bir türlü taklitçilikten kurtulamamamızda folklorumuza, tarihimize, örf ve adetlerimize kıymet vermeyişimizin büyük bir hissesi vardır(Tanyol, 1951e: 2).

“Her millet, kendi kıymetlerine, folklor hazinesinden birçok malzeme almaktadır. Folklor, laik bir kültürün dayanabileceği yegâne temeldir. Cemiyetin mizacı, nabızı ve davranışı, orada koyulaşır, vuzuh kazanır”(Tanyol, 1951e: 2).

Tanyol milletin folklor malzemelerinin, o milleti oluşturan kişiler tarafından bilinip sahip ıkılmamasından şikâyetçidir. Folklor malzemelerine sahip ıkılmazsa, bir sonraki kuşaklara aktarılmayacağından unutulup gidecektir. Ayrıca folklor malzemeleri o milletin mizacını ve davranışının aynası gibidir.

3.2.CAHİT TANYOL'DA KAVRAMLAR ARASI İLİŞKİLER

3.2.1.Toplum-Birey İlişkisi

Her insan içinde bulunduğu toplumu yansıtır diyen Tanyol düşüncenin kişisel, inancinsa toplumsal bir nitelikte olduğunu düşünmektedir. “Bilhassa ilkel toplumlara doğru inildikçe inanç alanı ve yoğunluğu genişlerken, buna karşılık, akıl ve kişisel düşünce daralmaktadır”(Tanyol, 1970: 19). İlkel toplumlarda bireyin davranışları toplumun inanç ve değerlerinden daha fazla etkilenmektedir. Bu sadece ilkel toplumlarda böyle değildir. Günümüzde de örf, adetler davranışlarımızı büyük oranda şekillendirmektedir.

Tanyol günümüz toplumu ile ilkel toplumlar arasındaki farkı şöyle betimler”(Tanyol, 1970: 20):

Günümüzde toplumdan gelenlerin çoğu kişi tarafından bir baskı, zorlama olarak kabul edilir. Toplum-birey çekişmesi diyebileceğimiz bu gerilim bir gerçek değil mi? İşte bu gerilim ilkelerde bizimkine bakarak hemen hemen yok gibidir. İnsan düşüncesi gelişip ilerledikçe toplumla birey arasında bir ayrılık doğmuştur.

“Tanyol ilkel toplumlar veya günümüz toplumlarında, toplum ve bireyin asla ve asla birbirinden ayrılamayacağını belirtir. Toplumda öylesine değerler vardır ki(din ve ahlak gibi) bunlar toplumun özüne yapışıktır”(Tanyol, 1970: 20).

İnanan toplum ve düşünen insan ayrımı yapan Tanyol insanın akıl yoluyla da olsa toplumun değerlerine aykırı davranamayacağını şu örnekte anlatır(Tanyol, 1970: 21):

Birbiriyle evlenmeleri yasak kişilerin birleşmeleri akıl ve mantıkça bir yabancı ile evlenmekten farksızdır. Bir biyoloji bilgini için de önemli olan erkekle dişinin çiftleşmesidir. Oysa toplum kardeşin kardeşle, annenin oğulla evlenmesini şiddetle yasaklamıştır. Burada inanan toplumu hiçe sayıp, aklı kullanarak bu yasağı reddettiğimizde toplum temelinden sarsılır.

Birey olarak toplumdan birçok değer ve inanç almaktayız, aynı zamanda birey olarak topluma birtakım katkılarımız da olmaktadır. Tanyol bireyin topluma neleri eklediğini, bireylere toplumun kendisinde olmayan ne gibi şeyleri verdiğini inceler.

Ona göre “toplum bireylerin yaratıcısı değil, fakat oluşum ve gelişim şartıdır. Birey kendi oluş şartı olan toplumu değiştirme gücüne sahiptir. Birey kendi özellik ve niteliklerini topluma katarak onu zenginleştirir. Her birey içinde doğup yaşadığı toplumun o topluma özgü niteliklerini yansıtır” (Tanyol, 1970: 22).

“Birey toplum kurallarına uyması bakımından statik(durgun), yaratmaları yönünden dinamik(hareketli)dir. Her bireysel yaratış, toplumun benimsemesi ile toplum değeri olur”(Tanyol, 1970: 23).

Tanyol bireylerin doğumları ile beraber kendilerinin toplumda hazır olarak bulunduğu değerlerden bahseder. “Bunların başında da dil gelir”(Tanyol, 1970: 24). “Dil toplumun bir ürünüdür ve kendisini fertlere kabul ettirir. Daha sonra bireyin toplumda hazır bulunduğu değerler din ve ahlaktır”(Tanyol, 1970: 26).” Her dinin kendine göre bir inancı, bir tapınağı, bir ibadet sistemi vardır ve bunları birey hazır olarak bulur, aynı şekilde doğuştan getirmediğimiz bir diğer değerler sistemi de ahlaktır. Din nasıl hareket ve inançlarımıza bir ölçü, bir yön veriyorsa, onları günah ve sevap kategorisine göre değerlendiriyorsa, ahlak da hareket ve davranışlarımızı iyi-kötü yargısına göre değerlendirir”(Tanyol, 1970: 26).

“Toplum hiçbir zaman kişilerin matematik toplamı değildir. Bireyleri aşan bir değerler sistemidir. Din, dil, ahlak gibi kurumlar ferde toplum tarafından hazır olarak verilirler. Toplum inanç alanıdır, toplum düşünmez, inanır. Birtakım değerlerin toplumdan topluma değişmesi ise normaldir”(Tanyol, 1970: 28).

Tanyol birey-toplum ilişkisini ve karşılıklı etkileşimini bu şekilde açıklamaktadır. Değişmenin toplum için kaçınılmaz olduğunu, durgun bir sosyal yapıya özenmenin, toplumu geriye ve yıkılışa itmek olduğunu belirtir.

3.2.2.Birey-Kişilik-Toplum İlişkisi ve Kişiliğin Gelişmesi

Tanyol kişiliğin oluşmasını toplumun bireyde yansıması olarak görmektedir. “Bir toplum mevcut olmadan bireyin kişiliğini açıklamaya imkân yoktur diyen Tanyol, toplumun kişiye kendi rengini, kendi düşüncesini, kendi davranışlarını

aşladığını söyler. Algımıza şeklini ve niteliğini veren toplumdur”(Tanyol, 1970: 121-122). “Ayrıca ne gibi olaylara sevineceğimizi, ne gibi olaylardan korkacağımızı bize toplum öğretir” (Tanyol, 1970: 125). “Birey doğuştan birtakım eğilimlerle gelir, toplum bireysel hazzın yerine kendi kurallarını koyar”(Tanyol, 1970: 126).

Görüldüğü gibi Tanyol kişilik kavramını toplumla ilişkilendirerek açıkladığı için aslında bir nevi “toplumsal kişilik” kavramı tanımını yapmış oluyor. Kişilik edinme sürecinde elbette içinde yaşadığımız toplumdan etkileneceğiz. “Her fert içinde yaşadığı kültür değerleri karşısında kendine özgü bir rol alır”(Tanyol, 1970: 129). Yani toplum kişiliği şekillendirir, fakat herkes aynı kişiliğe sahip değildir. Bunun sebebi de her bireyin değerlerden farklı şekilde etkilenmeleridir.

Tanyol ferdin hazları ile toplumun kuralları arasında bir ayrılık olmadığını, ferdin hazlarının toplumsal değerlere dönüşerek kabul edilir bir hale geldiğini savunur. Örnek olarak da, “seksüel içgüdünün evlenme ve aile kurumu içinde meşrulaşmasını verir”(Tanyol, 1970: 127). “İnsan içinde yaşadığı toplumun ortak kurallarını hareketlerinde gerçekleştirmeye çalıştıkça kişilik kazanır”(Tanyol, 1970: 128).

Her insanın kişiliğinde bütün insanlarla ortak bir yan vardır. Fakat her insan bir toplumun içinde yetişmek suretiyle kendi kişiliğini başka toplumlardaki insanlardan ayırır. Her insan aynı kültür içinde yetişmiş olan diğer bütün insanlardan da ayrılır. Birey toplumun değerlerinin sadece alıcısı olarak kalmaz, onları işleyerek, değerlendirerek kendi varlığında bir yaşantı haline getirir(Tanyol, 1970: 129).

Tanyol bireyin toplumda mevcut değerleri, yaşamı boyunca kazanarak bir kişilik oluşturduğunu, fakat her bireyin aynı zamanda diğer insanlardan ayrı, özel bir kişiliğe sahip olduğunu belirtir. Kişilik açıklamasında, bu kavramın toplumsal uzantısını tartışır. Tanyol ayrıca psikolojide açıklanan kişilik kavramına zıt bir tanım da yapmamıştır.

3.2.3.Ahlak ve Din Ayrımı

Tanyol eserlerinde dini ve ahlaki birbirinden ayırma çabası içine girmiştir. Din ve ahlak ayrımını “dinin temelinde Allah, ahlakın temelinde toplum vardır” önermesi ile yapmaktadır.

“Ahlak insanların çevresinde bir baskı oluşturarak, bireylerin hareketlerine düzen veren bir değerdir. Ahlakın emirleri sayesinde birey kötü hareketlerden sakınır, iyi hareketlere yöneltilir”(Tanyol, 1970: 90). Tanyol’a göre “dini emirlerin arkasında Allah, hukukun arkasında devlet, töre ile modanın arkasında ise toplum bulunmaktadır”(Tanyol, 1970: 109).

“Ahlakın kaynağını belirlemeye çalışan Tanyol, ahlak kurallarının çeşit çeşit olduğunu ve her kuralın günümüze gelinceye kadar insanları şaşırtacak değişmelere uğradığını söyler”(Tanyol, 1970: 110).

“Kanun, ahlak ve din otoriteleri bazen aynı davranışa yaptırım uygulayabilirler. Tanyol’a göre bu durum üç otoritenin aynı olduğu anlamına gelmemektedir. Keza ahlak diye bağımsız bir otoriteden söz etmek mümkün olmazdı”(Tanyol, 1970: 112).

Tanyol hukuk ve dinin kapsamının dışında olan ahlakın, yaptırım uyguladığı davranışlar olduğunu söylemektedir. Bu konuda “Sosyolojik Açıdan Din, Ahlak, Laiklik ve Politika Üzerine Dialoglar(1970)” adlı eserinde verdiği örneği aynen aktaralım:

“Bir kimsenin aklından birinin parasını çalmak geçse, o kimsenin bu hareketi kanun nazarında suç değilken, fakat ahlaken suçtur. Ve yine bu kimse hiçbir kötü niyeti olmadığı halde kazara bir insanı yaralarsa veya öldürürse, bu hareket ahlak gözünde suç sayılmaz, ama kanun onu suçlu sayar”

Tanyol ahlak ve din ayrımını da şu örnekle anlatır(Tanyol, 1970: 116):

“Namaz kılamayan, oruç tutmayan kimseye biz ahlaksız demez, günah işlemiş deriz. Kişi kendini Allaha karşı sorumlu hisseder. Ancak ahlakın emirleri ferdi topluma karşı sorumlu sayar ve karşısına toplumu çıkarır”

“Din kurallarına uymayan kişi kendisini Allaha karşı sorumlu hisseder. Ahlak kurallarını bozan kimsenin karşısına doğrudan doğruya toplum çıkar” (Tanyol, 1970: 119).

Tanyol yapmış olduğu açıklamalar ile gerek kaynak gerekse sorumluluk bakımından dini ve ahlakı birbirinden ayırır.

Din ve ahlak arasındaki benzer ve farklı noktaları belirler (Tanyol, 1970: 120):

- Dinle ahlak arasında zorunlu bir bağlantı yoktur. Dinin kuralları ile ahlakın kuralları bazen uzlaşırlar, bazen uzlaşmaz.
- Dinin emirleri arasında ahlakı ilgilendirmeyenler vardır. Ahlak ise yalnız kendi emir ve kurallarını savunur, dinin ahlaka destek olması veya olmaması söz konusu değildir. Önemli olan ahlak kurallarını toplumun destekleyip desteklememesidir.
- Birey dinde Allaha karşı, ahlakta ise topluma karşı sorumludur. Dinin emirlerini yerine getirmemek toplumu ilgilendirmez, ama ahlakın emirlerini yerine getirmemek toplumu harekete getirir.
- Gerek din gerekse ahlak inanca dayanır. Her ikisi de şüpheyne ve sarsıntıya dayanamaz, çözülür.
- Din insanlara iyi hareketleri öğütleme süreciyle verir. Kötü hareketleri cezalandırır. Ahlakın kuralları ise, bir mükâfat ve ceza ile ilgili değil, bireyin vicdanındaki azapla ilgilidir.

Tanyol ahlakın ve dinin alanlarını ayırırken, toplumdaki ahlak sarsıntısını dini inançların çözülmesine bağlayanları da eleştirir. “Nitekim dinsiz insanlar herhangi bir dini inanca sahip olmadıkları halde ahlaklı ve erdemlidirler. Bunun akside doğrudur. Dini inancı tam olduğu halde, ahlaksız insanlara da rastlıyoruz”(Tanyol, 1970: 113).

Tanyol toplumda ahlak bunalımının dini çözülmeye bağlı olmadığını, bu bunalımın nedeninin toplumun sosyal yapısındaki hızlı değişimler, ekonomik düzensizlik, kültür değişmesi gibi sebepler olduğunu düşünmektedir.

3.2.4. Töre ve Adetlerin Etki Alanları

Tanyol töre ve adetlerin etki alanlarını ilkel toplumlardan günümüz toplumlarına doğru değerlendirir.

İlkel toplumlarda töre ve adetlerin etki alanları daha geniştir ve fert üzerinde etkisi daha fazladır. İlkel insanın hayat tarzını, ahlaki davranışlarını töreler belirler. Ve o hiçbir zaman toplumun baskısını üzerinde hissetmez. Hatta baskının şiddeti arttığı ölçüde fert kendisine emrettiği hareketleri daha şevkle yapar. Tanyol ilkel toplumlarda insanların davranışlarının törelerle aynılık gösterdiğini, davranışlarla töreler arasında çatışma olmadığı için, kendilerini daha mutlu hissettiklerini, ahlak suçlarının daha az olduğunu belirtmektedir(Tanyol, 1970: 130-131).

Tanyol çağdaş toplumlarda ise töre ve adetlerin etki alanlarının daraldığını belirtmektedir. Çağdaş toplumlarda ahlak suçlarının fazla olması değer yargılarının çözülmesinden kaynaklanmaktadır.

3.2.5. Örf-Adet Ayrımı

Tanyol örf ve adetlere yönelik görüşlerini kendi sosyolojik bakış açısı ile ele almıştır. Onun için örf ve adetler toplumun manevi bekçileridir. Örf ve adetler ileri ya da geri gibi ifadeleri ile değerlendirilemezler.

Örf ve adetler zor kımıldayan bir ata benzetilebilir. Onu hareket geçirmek, donmaktan kurtarmak için, ferdi kıymet yaratmalarına ihtiyaç vardır. Bu kıymet yaratmaları ona önce karşı gelir ve sonuçta yine ona karşı gelecektir. Bu suretle her kıymet yaratışı örf ve adetlerde yeni bir genişlemeye sebep olur(Tanyol, 1970: 204).

“Toplumsal değişimin ve gelişimin kaynağında örf ve adet değişimleri yatmaktadır. Tanyol hukuk, ahlak, din ve sanatı sosyolojik bir bakış açısı ile incelerken, örf ve adetlerin öneminin özellikle ortaya çıktığını belirtiyor”(Tanyol, 1970: 5).

Tanyol’a göre “örf ve adetler değiştikçe estetik ve ahlaki değerlerde değişmektedir. Bir toplum tarihinde her devirde kendi değerlerini yeni baştan oluşturmaz. Ona göre her ahlak kahramanı ve her sanatkâr bir evvelki neslin

kıymetlerinden hareket etmek suretiyle onu genişletir, ona bir şeyler katar” (Tanyol, 1970: 2-3). Tanyol değerler sahasının bu şekilde geliştiğini düşünmektedir.

“Tanyol ahlakın, dinin, örf-adetlerin vb. içtimai kıymetlerin estetik kıymetlere karşı zorlayıcı bir tavrı olduğunu savunmaktadır”(Tanyol, 1949a: 5). “Sanat ve ahlak sahaları birer değer yaratısı sahalarıdır”(Tanyol, 1949a: 8). “Tanyol örf-adet ve sanat münasebetlerini iptidai toplumlardan günümüz toplumlarına doğru inceler. Ona göre iptidai toplumlara gidildikçe örf ve adetlerin baskısı artar. Buna karşılık değer yaratmaları da azalır. Toplumsal baskının en çok olduğu yerlerde değer yaratması hemen hemen yok gibidir”(Tanyol, 1949a: 5). İptidai toplumlarda değerler henüz farklılaşmamıştır.

“Tanyol Sanat ve Ahlak adlı eserinde adetlerin özelliklerini anlatır. Bunlar(Tanyol, 1949a: 12-17):

1. Devamlılık,
2. İrrasyonel(Akılsal olmayış),
3. Otorite.

“Tanyol örf ve adetlerin topluma empoze edilen, akli ve mantıki yapılar olmadığını düşünmektedir”(Tanyol, 1949a: 15). Ayrıca her adette bir otorite olduğunu, adetlerin bizi kendine tabi olmaya zorladığını düşünmektedir. Adetlerin otoritesi ferdin dışında olduğu için hukuka benzeten Tanyol, hukuk ve adet karşılaştırması yapar(Tanyol, 1949a: 17):

- Hukuk kurallarını bozmak suçtur. Ahlak kurallarını bozmak ise ferdi cemiyetin ayıplamasına neden olur.
- Hukuk kanun koyucuyu, bir hâkimi ve bir zabıta kuvvetini şart koşar. Hâlbuki adetlerin müeyyidesi bu gibi ceza teşkilatlarından mahrumdur.
- Her hukuk kaidesinin gerisinde ferdi otoriteler bulunur. Onun bir devlet ya da yönetim tarafından ilan edilmesi gerekir. Hâlbuki adetler, ilan, tebliğ ve yayınlanmadan geçerlidir. Adetlerin ilan ve tebliğ edilmesi, onları hukuki kadroya devreder.
- Hukukun yaptırımı olumsuz, adetlerin yaptırımı olumludur. Hukukta kaçamak yapıldığı zaman ceza dışında hiçbir üzüntü duyulmaz.

Genellikle örf-adet kavramları beraber kullanılmaktadırlar. Tanyol'da bu iki kavramı zaman zaman birbirlerinin yerlerine kullanmakla beraber, o iki kavramı şöyle ayırmaktadır: “Adetler içinde hukuka kaynak olabilecek nitelikte olanlara örf demek daha uygunken, adetler arasında ahlaki olanlarına ise töre demek daha uygundur” (Tanyol, 1970: 43).

Tanyol'a göre Ziya Gökalp örf ve adet kavramları üzerinde ilk defa sosyolojik açıdan dikkatle duran kişidir. Gökalp'e göre bir şeyin adet olması için, hem atalardan gelmesi, hem de yaygın olarak kullanılması gerekirken; Tanyol'a göre atalardan gelmediği halde yaygın olan adetler de vardır(Tanyol, 1970: 45).

Daha önce de belirttiğimiz gibi Tanyol, adetler arasında ahlaki olanlara töre diyordu. “Bireyler kendi istekleri ile toplumda geçerli olan töre arasında uyumsuzluk yaşadığı zaman kendi isteğini yaparak töreyi bozabilmektedirler. Toplumda birçok kişi bu şekilde töreyi bozmaya başlarsa töre yumuşamaya başlayacaktır”(Tanyol, 1970: 60).

Demek ki törelerin zaman içinde değişmesinin nedeni bireylerin istekleri ile törelerin uyumsuzluğudur.

Tanyol törelerin zamanla değişmesinin nedenleri arasında, toplumlar arası ilişkilerin artmasını da görmektedir. “Yeni bir teknik, toplumda ortak bir anlayış sağlar. Tanyol bu durumun yalnızca ahlakla ilgili törelerde değil, din ile ilgili töre ve adetlerde de görüldüğünü düşünmektedir”(Tanyol, 1970: 61).

Teknoloji, bilimin ortaya koyduğu yeni değerler, küreselleşme, bir toplumda yaşanan bir olayın anında bizde de canlı yankılarının hissedilmesi; yeni alışkanlıklar ve değer yargıları kazanmamıza, var olan değer yargılarının da değişmesine neden olmaktadır.

3.2.6.Örf ve Adet Kaynaşması

Tanyol örf ve adet karşılaşmalarında güçlü olan adetlerin zayıf olanları yok etmediğini belirtir.

Her örf ve adet, daha geniş bir örf ve adet içinde, bütün imkânlarını genişletir ve geliştirir. Bu imkân ne kadar geniş olursa, hepsini kuşatabilecek normların meydana gelmesi o kadar mümkün olur(Tanyol, 1949a: 15).

“Tanyol örf ve adet kaynaşmalarında İslam hukukunu örnek verir. İslamiyet’e dâhil olmuş her kavim kendi örf ve adetlerini terk ederek, Arap örf ve âdeti içinde erimemiş; tam tersine ona nüfus etmiş ve onu değiştirmiştir”(Tanyol, 1949a: 22).

“Örf ve adet kaynaşmaları, yeni kıymetlerin yaratılmasına ve genişlemesine sebep olduğu gibi, bu kaynaşmadan uzak kalan kavimlerde ise maddi ve manevi gerileme yaşanmaktadır”(Tanyol, 1949a: 12).

Tanyol toplumun ahlakının, ekonomisinin, sanatının vb. sosyolojik unsurlarının değişmesini, örf ve adet değişmelerine bağlamaktadır.

3.2.7.Laiklik ve Devlet; Laik Bir Devletin Koşulu

Tanyol’a göre laik bir devletin oluşabilmesi için iki koşulun bir arada bulunması gerekmektedir. Bu da “demokrasi ve laik eğitimidir”(Tanyol, 1991d: 23).

Tanyol’a göre kulla Tanrı arasına hukuk ve ahlak aracılığı ile girildikçe ve din bir sömürü aracı olarak seçim meydanlarına sürüldükçe, demokrasiden, insanın doğal haklarından ve laiklikten söz edilemez(Tanyol, 1991d: 23).

Demokratik bir yönetimde devletin dini olmaz. Hiç kimse İslam Hukuk sisteminin ilkel olduğunu söyleyemez. İslam hukukunun medeni kanunu olan mecelle ilkel olduğu için değil, teokratik bir kaynağa dayandığı için yürürlükten kaldırılmıştır. Çünkü bu hukukun kaynağı Kuran ve sünnet gibi iki dinsel temele dayanıyordu. Tanyol mecellenin kaldırılmasının nedenini şöyle açıklar: “Mecellenin yürürlükte olması teokratik bir devletle, demokratik ve laik bir devlet ilkesini birbirine karıştırmıştır” (Tanyol, 1991d: 23).

“Devletin dini yoktur, fakat bireylerin ve toplumun dini vardır. Devletin dini olmayınca dindarlığa ya da dinsizliğe ya da başka dinlerin mensuplarına devlet aynı gözle bakar”(Tanyol, 1991d: 23).

Tanyol yaşamı boyunca laik eğitimin öneminin altını çizmiş, bireysel özgürlüklerin yalnızca demokratik bir yönetim ile güvence altına alınabileceğini belirtmiştir.

3.2.8. Anayasa ve Laiklik

Tanyol anayasa ve laiklik ilişkisinde temel sorunun devletin kendisini din eğitiminden sorumlu tutması konusunda görmektedir.

Anayasanın laiklik ilkelerine aykırı uygulamalarından biri, devletin kendisini din eğitiminden sorumlu saymasıdır. Bunun gerekçesi ise, toplumun din adamlarına ihtiyacı olmasıdır. Fakat bazı politikalar ve politikacılar toplumun din adamlarına olan ihtiyacını aşırı biçimde gösterirler. Köylünün duvarcıya, demirciye, nalbanta ihtiyacı ne ise, din adamına olan ihtiyacı da odur. İnsanlar öldüklerinde, onların namazını kıldırmak, belli namaz duaların öğretmen için din adamına ihtiyaç vardır. Bunun için bütçeden milyarlar ayırıp din kurumlarına harcamaya gerek yoktur. Bunun için sayısız din okulu gereksizdir. Tanyol din kurumları olmadan da, toplumun içinden bu işi yapmaya hevesli kişilerin çıkabileceğini, ayrıca geleneğimizde maaşlı imamlığın olmadığını belirtir(Tanyol, 1991c: 12).

Eskiden gezginci köy vaizleri, cer hocaları vardır. Bunlar köy köy dolaşp, köylünün gereksinimi olan duaları ve ibadetleri öğretirler. Karşılığında bulgur, mercimek, üzüm gibi o köyün ürettiği ürünlerden almaktadırlar. Günümüzde ise din adamı yetiştirmek için akıl almaz bir biçimde Diyanet kadrosu İmam-Hatip Okulları, İslam Enstitüleri, her üniversitede bir İlahiyat Fakültesi laik okulların karşısında çoğalmış bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının kadroları din eğitimi alanlarla doldurulduğu gibi, laik okulların görev alanlarına da İmam Hatip çıkışlı elemanlar yerleştirilmektedir(Tanyol, 1991c: 12).

Tanyol görüşlerini oldukça tutarlı bir biçimde oluşturmuş olmakla beraber, bir duvar ustası ile bir öğretmen nasıl kıyaslanamazsa, bir nalbantla bir din adamına olan ihtiyacı da bir tutmaması gerekirdi. Ayrıca 1950 öncesi ülkede uygulanan eğitim politikaları, devletin din eğitime karşı olan tutumu doğrultusunda Anadolu'nun bazı köylerinde cenaze namazı kıldıracak bilgili bir kişinin dahi bulunamadığı dikkat çekmektedir.

Tanyol insanların vicdanlarına ait olması gereken dinle, bir sosyal kuruluş olan devleti düzenlemeye olanak olmadığını vurgulamaktadır. Bunun yanında devletin kendisini din eğitiminden sorumlu tutmaması gerektiğini düşünmektedir.

3.2.9.Kültür ve Şahsiyet

Tanyol kültür kavramını toplumsallaşma kavramına bağlayarak şu şekilde açıklamaktadır:

Çocuk büyüdükçe içinde yaşadığı cemiyetin değerlerine, hareketlerine ve düşüncesine adapte olur. Cemiyetin müşterek kıymetlerini hareketlerinde ölçü olarak alır. Çevresindeki ideal normları hareketlerinde gerçekleştirmeye çalışır. Böylece ahlakın konusu olan şahsiyet onda belirir. Ferdi şahsiyet haline getiren, onda vazife ve sorumluluk duygusu uyandıran bu sosyal çevrenin değerler toplamına kültür denir(Tanyol, 1960: 66).

“Kültür, yiyecek, giyecek gibi ferdin günlük hayatı ile ilgili ve ihtiyaçları ile ilgili değerlerden, teknik, düşünce, tasavvur ve adetlere kadar çevreyi kuşatan bütün elemanları, sosyal müesseseleri ihtiva eder. İçtimai organizasyonları kültürün bir parçası olarak düşünmedikçe, onları anlamamız güçtür”(Tanyol, 1960: 67).

“Bir kültür malzemesi her nesilde aynı kalmaz, değişir. Bireyin içinde yaşadığı kültürü tekrarlayan bir otomat ve kültürü de donmuş bir takım kalıplar olarak değerlendiremeyiz”(Tanyol, 1960: 69).

Kültürün ilk belirtisi ve özelliği dil ile başlar. Her dilin bir özelliği, vurgusu vardır. Dil birtakım kelimelerden ibarettir. Onlar eşyanın bir takım sembolleridir. Her dil canlı bir organizmadır. Bu organizmadaki can, kültürden başka bir şey değildir. Kelimeler bir takım boş şişelere benzemez. İçleri daima belli bir kültürle doludur. Aynı kültürlere mensup iki insanın dili birbirine manasız bir ses yığını gibi gelir(Tanyol, 1960: 68).

Şahsiyet kültür özellikleri ile ilgilidir. Ferdi kuşatan bütün maddi ve manevi değerler toplamı onda şahsiyetin oluşmasını sağlar(Tanyol, 1960: 66). Tanyol kültür ile bireyin sahip olduğu şahsiyet arasındaki ilişkiyi bu şekilde kurmaktadır.

3.2.10. Kültür ve Uygarlık

Tanyol’a göre kültür ve uygarlık kavramlarının önemi, bizim oluşumuna ve gelişimine katkıda bulunmadığımız bir batı uygarlığına katılmaya çalışmamızdan ileri

gelir(Tanyol, 1949a: 135) Ona göre İslam uygarlığı ve batı uygarlığı arasında dünya görüşü ve bilim metodu yönünden farklılıklar vardır(Tanyol, 1949a: 136).

Bu kavramları Türk sosyoloji tarihinde etraflıca ele alan Ziya Gökalp olmuştur.

Gökalp ferdi kuşatan çevreyi kültür ve medeniyet diye ikiye ayırmıştır. Her fert içinde bulunduğu bu iki değer çevresinin etkisi altında doğar ve büyür. Ona göre bu çevredeki değerler iki türdür. Bir kısmı maddi, bir kısmı manevidir. Ziya Gökalp’a göre, manevi olanlar kültürü, maddi olanlar da medeniyeti, yani uygarlığı temsil eder(Tanyol, 1949a: 138).

Tanyol’a göre “kültür bir toplumu başka toplumlardan ayıran bütün özellikler toplamına denir”(Tanyol, 1949a: 140).

“Ziya Gökalp’e göre batı uygarlığı diye bir şey varsa, batı kültürü diye bir şey yoktur. Bir Fransız kültürü, bir İtalyan kültürü, bir Alman kültürü vardır. Demek ki kültürler bir uygarlığa bağlı iseler de, onlar ayrı ayrı toplumlara aittir”(Tanyol, 1949a: 141).

Tanyol’a göre biz batı uygarlığına girerken İslam uygarlığı ile beraber bu uygarlığa bağlı kültürü de terk etmek zorundayız. “Uygarlığımız batıya yönelirken, kültürümüz İslam uygarlığı çerçevesinde kalamaz Tanyol batı uygarlığını örnek alırken sadece eğitim ve öğretim sistemini almakla bu uygarlığa katılacağımız sanmamızın yanlış olduğunu belirtmektedir”(Tanyol, 1949a: 141-142).

Tanyol’a göre batı uygarlığına kendi milli kültürümüzle katılamadık. Üst yapıda birtakım kurumları aldık ve hala da batı uygarlığına mensup milletlerin metot, sistem ve programlarının kavgalarını yapıyoruz(Tanyol, 1949a: 142).

Günümüzde de hala yabancı ülkelere birtakım programlar almaya ya da hoş görünmek için bazı sistemlerimizi değiştirilmeye devam etmekteyiz.

Tanyol’a göre Ziya Gökalp’in de belirttiği gibi bir İslam uygarlığı vardır, bir de bu uygarlığa bağlı toplumların kültürü. Tanyol bizim İslam uygarlığı içerisinde milli

kültürümüzü yaratamamış olmamızdan şikâyetçidir. Ona göre “biz bu İslam uygarlığının niteliklerini yansıtan ortak bir kültüre katılmışız” (Tanyol, 1949a: 142). Tanyol bu görüşleri ile Ziya Gökalp’ten ayrılmaktadır. Ziya Gökalp’e göre kültür milli bir niteliğe sahiptir. Tanyol ise açıklamalarından da anlaşıldığı üzere, bu görüşe katılmamaktadır. Tanyol’a göre “bizim İslam uygarlığına bağlı kültürümüz ve bir de halk kültürümüz bulunmaktadır. Halk kültürümüz uzun yıllar boyunca folklorik bir malzeme olarak devam etmiştir. İslam uygarlığı bilim anlayışı devresini kapayınca, batıda meydana gelen yeni bir uygarlığa uymak ve ona katılmak zorunlu olmuştur” (Tanyol, 1949a: 144).

İslam uygarlığının bilim anlayışı skolâstik bilim anlayışına dayanmaktadır. Temelinde din olan skolâstik düşüncede, dış dünyaya yönelmeden açıklanan tabiat olayları, kutsal kitabın yorumlanması esasına dayanarak açıklanmaktadır. Düşünceyi ve aklı kutsal kitaba yöneltmek, bütün hakikatlerin ve gerçeklerin bulunmasına yetmektedir(Tanyol, 1949a: 145).

Tanyol’a göre Ortaçağ, insan düşüncesinin bir çeşit mayalanmasıdır. Bu dönemde tefsir metodu ile insan düşüncesi somut olanın, görünenin ardındaki değişmez gerçekliği bulabilmek adına düşünülmüştür. Böylece olay ve gerçeklerin ardındaki kanun ve prensipler kolayca bulunup kavranıldığına inanılmıştır(Tanyol, 1949a: 146).

Ona göre “ortaçağın yanlış yanı bilim metodudur. Tabiat olaylarını tefsir metodu ile incelemeye imkân yoktur. Tefsir metodunda olayların sebebi bellidir. Biz ancak bu sebebi kavramaya çalışırız. Bunun içinde kutsal kitaptan yorumlar yapılır. Hâlbuki çağdaş bilim metodu gözlem metodudur. Olaylar gözlemlenir ve olaylar arasındaki tekrarlar araştırılır. Olayların ve eşyanın gözlenebilir ve ölçülebilir tarafları tespit edilir” (Tanyol, 1949a: 147).

Tanyol’a göre “İslam uygarlığının bilim metodunun etkilerini edebiyatımızda da görmekteyiz. Nasıl bilim ince teferruat içinde bütünü yitirmiş ise, sanat ve edebiyatta bir istiare, benzetme ve mübalağa oyunları için klişe bir takım manzumları tekrarlamaktan öteye geçememiştir”(Tanyol, 1949a: 149). Bu edebiyat insan ve tabiat gerçeğine yabancıdır.

Tanyol “Divan edebiyatında şairin kendi öz duygularını bulamadığımızı, buna karşılık Halk şiirinde ise insanla dolu bir anlatımın olduğunu belirtir”(Tanyol, 1949a: 149). Ona göre “Divan edebiyatımız bir zümre edebiyatıdır”(Tanyol, 1949a: 150).

Tanyol kültür gibi uygarlığında bir millete özgü olabileceğini savunarak, Ziya Gökalp'ten ayrılmaktadır. İslam uygarlığını bilim metodunu eleştiren Tanyol, bilim metodumuz yanında edebiyatımızın da sosyal gerçeklere yabancı bir hale geldiğini düşünmektedir.

3.2.11. Tanyol'a göre Kemalist ve Kemalizm Kavramları

Kemalizm, emperyalist devletlerin fakir ve geri kalmış bir millete karşı giriştiği paylaşma hareketine tepki olarak doğan, belirli bir sınıf desteğine dayanmayan, geri kalmış kurumlar yerine akla ve bilime dayanan kurumları getirmeyi amaç edinen bir yapıdadır.

Tanyol'a göre Kemalist ve Kemalizm kavramları aynı kökten türemiş iki kavram olmakla beraber birbirlerinden farklıdırlar.

'Kemalist' ulusal savaşında batı emperyalistlerinin kullandığı bir kavramdı ve Mustafa Kemal'den yana olanlar demektir. 'Kemalizm' ise bir doktrini dile getirir. Tanyol'a göre Atatürk kendi sağlığında böyle bir doktrinin gereğini duymuş ve bunun için bir "İnkılap Tarihi Enstitüsü" kurmuştur. Bu enstitü Kemalizmi bir doktrin haline getirmekle görevliydi(Tanyol, 1981: 30-31).

Tanyol Atatürk ve Halkçılık isimli kitabında Kemalist doktrinin ilk kuramcısı Mahmut Esat Bozkurt'un görüşlerine yer verir. Bozkurt'a göre bu doktrinin ağırlık merkezi milli sosyalizm, diğer adıyla "nasyonel sosyalizm"dir. Burada milli bir komünizm, yani ılımlı bir devlet sosyalizm anlatılmaktadır. Bozkurt, Kemalizmin anlattığı devlet sosyalizmini şöyle özetliyor(Tanyol, 1981: 32):

"Özel mülkiyeti tanıyan, fakat insanın insan tarafından sömürülmesini önlemek ve milli kalkınmayı başarmak için devletin ekonomik işlerde kontrol ve teşebbüs hak ve yetkilerini kabul eden bir sistemdir."

"Bozkurt görüşlerini "Atatürk İhtilali" adlı eserinde Kemalizm doktrinini ana çizgileri ile anlatır. Bu yapının önemi Atatürk'ün onayından geçmiş olmasıdır"(Tanyol, 1981: 31).

Tanyol Atatürk ve Halkçılık isimli kitabının giriş bölümünde Kemalizmin bir doktrin olmadığını, halk iradesinin devlet bilincinde ve devlet özleminde

somutlaşması olduğunu belirtir. Dolayısıyla Tanyol'un Kemalizm konusundaki görüşleri çelişki taşımaktadır.

Atatürk yaşarken Türkiye'ye ithal edilen Kemalizm ideolojisinin bütünü hakkında bir kitap yazmamış ve düşüncelerinin temelindeki ilkeleri açıklama gereği duymamıştır. Kemalizm ile ilgili bir eser yazılmaması nedeniyle, Atatürk'ün Altı İlke ile ilgili tam olarak neyi kast ettiği konusunda temel kaynaklar, CHP parti programları, partinin Atatürk dönemindeki uygulamaları ve Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri ile sınırlı kalmıştır. Fakat Atatürk'ün yaşamında Kemalizmi doktrinleştirmek istememesi, kendisinden sonra doktrin haline gelmeyeceği anlamına gelmez.

3.3.CAHİT TANYOL VE ETKİLENDİĞİ DÜŞÜNÜRLER

Cahit Tanyol eserlerinde Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin'den sık sık bahsetmektedir. Bu bölümde Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin dışında, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'na da yer verdik. Bu üç ismin yanında Tanyol daha birçok kişiden etkilenmiştir. Tanyol'un sosyolojik görüşlerini oluştururken en çok etkilendiği isimler ise Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin'dir. Tanyol'un Ziya Gökalp'e eleştirileri ve hemfikir olduğu düşünceleri çalışmamızda yer yer geçmekte olduğu için, Ziya Gökalp bahsi kısa tutulmuştur.

3.3.1. Ziya Gökalp

Ziya Gökalp'in düşünce hayatı, içinde yaşadığı dönemin sorunlarına çözüm bulabilmek ve bu noktada doğu-batı kültürüne ilişkin değerlendirmelerle başlar. Bu ülke nasıl kurtulur? sorusuna cevap bulmak noktasında düşünen dönem düşünürleri arasında, Ziya Gökalp önemli bir yere sahiptir.

Gökalp'in Türk toplum bilimine en büyük katkılarından biri; uygarlık-kültür ayrımını ve tartışmasını getirmiş olmasıdır. Uygarlık uluslararasıdır. Uygarlık ürünleri bir toplumdan diğer bir topluma geçebildiği halde, kültür(hars) geçemez. Uygarlık beynelmilel olduğu halde, hars millidir. Bir millet medeniyetini değiştirebilir, ama kültürünü değiştiremez. Gökalp'e göre kültür medeniyete üstün gelir. Çünkü medeniyetsiz kültüre sahip olan millet sağlamdır. Buna karşılık, kültürsüz medeniyete sahip bulunan bir millet de hastadır. O halde, bir milletin sağlam olabilmesi için hem kültürünün hem de medeniyetinin dengelenmiş olması gerekir.

Ziya Gökalp ferdi kuşatan çevreyi, kültür ve medeniyet diye ikiye ayırır. O kültür ve medeniyetin ayrı ayrı şeyler olduğunu söyler, manevi değerleri kültüre, teknik değerleri medeniyete maleder. Ona göre milletlerin bir kültürü bir de medeniyeti vardır. Kültür özellikleri, din, ahlak, adet ve gelenek, dil ve edebiyat gibi kolektif şuurun içinde yaygın olan ve fertler tarafından meydana getirilmiş değerlerdir. Gökalp'e göre medeniyet ise, ferdi iradeler tarafından özel bir metotla meydana getirilmiş değerlerdir. Kültür millidir. Medeniyet ise milletler arası bir değerdir. Her milletin bir kültürü vardır, bir de mensup olduğu medeniyet çevresi vardır. Bizim medeniyetimiz İslam medeniyeti çevresinde düşünülür ve bütün Müslüman milletlerle müşterektir(Tanyol, 1960: 70-71).

Tanyol ise kültür ve medeniyet kavramları arasında bir ayrıma gitmez. Ona göre “kültür ve medeniyeti birbirinden ayıramayız. Din gibi, dil gibi teknik de belli bir kültürün malıdır. Ve bir ahenk teşkil ederler. Maddi değerlerle manevi değerler arasında bir bütünleşme vardır”(Tanyol, 1960: 72).

Kongar’da, “Türk Toplum Bilimcileri adlı çalışmasında Gökalp ile ilgili yaptığı değerlendirmesinde, onun kültür ve uygarlık ayrımı konusunda aslında zayıf kaldığını iddia ediyor. Kongar’a göre, bir toplum başka bir toplumdan yalnızca din ya da yalnızca teknik alamaz; maddi ve manevi öğeler mutlaka birlikte etkileşime girecektir”(Kongar;1993: 65).

“Tanyol ortaçağ ile yeniçağı uzlaştırmaya çalışmanın, mümkün olmayan iki unsuru(din ve teknik) birleştirmeye çalışmak olduğunu belirtiyor. Bu sebeple bütün çaba ve tartışmalarımızın temelini kültür kadrosu oluşturur. Ziya Gökalp’in hep üst yapıda kendimize çıkış yolları aramasının nedeni buradadır”(Tanyol, 1962c: 2).

“Yeni bir kadro kurmaya çalışan Ziya Gökalp, hep kültür yapısı ile uğraşmış, fert ve toplumun özel ve kendine özgü şartlarını hesaba katmamıştır. Ziya Gökalp toplum, mefkûre, hars derken, hep soyut bir yapıdan söz ediyordu. Bu soyut kavramların özelliklerine Türkçülüğün esasları adını veriyordu”(Tanyol, 1962c: 2).

Tanyol Ziya Gökalp’in,

1.”Halkın kültürü başkadır, aydınının kültürü başkadır.

2.Medresenin karşısında tekke, Divan Edebiyatının karşısında Halk Edebiyatı vardır.” gibi önemli tespitlerine katılmakla birlikte “Batının temelinde ne olduğunu, mülkiyet ve ekonomik dokusunun nasıl olduğunu” araştırmadığını belirtiyor(Tanyol, 1962c: 2).

Tanyol’a göre “Ziya Gökalp de Tanzimat kadrosunun dışına çıkamamıştır. Onun için batı bir kültür manzarasıdır. Ziya Gökalp batı kültürü karşısındaki tavrını şöyle dile getirir: Türk milletindenim, İslam ümmetindenim, Batı medeniyetindenim” (Tanyol, 1962c: 2).

“Tanyol Ziya Gökalp’in bu ifadesinin hiçbir anlam ifade etmeyen havada bir takım düşünceler olduğunu belirtiyor”(Tanyol, 1962c: 2).

Ziya Gökalp’le birlikte ön plana çıkan kavram milli kültür kavramıdır. “Milli” ifadesinin kullanılmasının nedeni, çökmekte olan imparatorluğun çok uluslu yapısından, milli devlet yapısının olduğu millet aşamasına geçebilmek için kullanmış olabilir. Tanyol’a göre bu durum nedeni ile, “Ziya Gökalp bazı kesimler tarafından özellikle ırkçılık safına çekilmeye çalışılmıştır. Ziya Gökalp’in ırkçı olarak anlaşılmasında, ırkçı eğiliminde olan ve Gökalp’i kendi safında görmek isteyenlerinde büyük rolü bulunmaktadır”(Tanyol, 1954b: 391).

Tanyol, Gökalp’in Durkheim’in ihtilal sancısı içinde kıvranan Fransa için düşünmüş olduğu tedbir ve şifa çarelerini, yıkılış halinde bulunan Türkiye’ye uygulamaya çalıştığını belirtir. Tanyol ise her toplumun sorununun kendi içinde düşünülmesi gerektiği fikrindedir.

Ziya Gökalp’in önemi, Türk toplumlarının sorunlarına ilk kez sosyolojik çözümlemeler getiren çok önemli bir düşünce adamı olmasından ileri gelir. Gökalp’in amacı Türk toplumunun öncelikle özgürleşmesi, sonra da çağdaşlaşmasıdır.

3.3.2. Prens Sabahattin

Prens Sabahattin’in görüşleri ve ekolün faaliyetleri Cumhuriyet’in ilk yıllarında belli bir durgunluk geçirdikten sonra, 1940’lı yıllardan itibaren yeniden canlanmıştır. “Bu canlanmada Hilmi Ziya Ülken, Nurettin Şazi Kösemihal, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Cahit Tanyol, Cavit Orhan Tütengil’in ekolün yöntem anlayışına yakınlık göstermeleri, uygulamaya çalışmaları ve bu amaçla pek çok köy ve kasaba monografileri yapmaları veya öğrencilerine yaptırmaları etkili olmuştur”(Kaçmazoğlu, 1999b: 249).

Prens Sabahattin’in görüşleri Le Play’in kurmuş olduğu Science Sociale ekolünden büyük oranda etkilenmiştir. Prens Sabahattin’in ekolle ve ekolün önde

gelen kişilerle tanışmasını anlatan Kaçmazoğlu aslında durumun Cahit Tanyol'un Prens Sabahattin'le ilgili yazısında anlatıldığı gibi olmadığını düşünmektedir.

Cahit Tanyol Prens Sabahattin'in babasıyla beraber Fransa'ya kaçmaları ile birlikte Science Sociale Okulu üyeleriyle tanışmasını mesut bir tesadüf olarak değerlendirmektedir. Oysa Türkiye'de İngiliz yanlısı bir siyasetin temsilcisi olarak Avrupa'ya giden ailenin, bu genç üyesinin siyasal görüşlerini destekleyecek bir sosyoloji ekolü araması ve bu ekolü bulması çok doğal bir sonuçtur(Kaçmazoğlu, 1999b: 225-226).

Sezer'e göre "Prens Sabahattin'in Science Sociale'e ilgisi kendisine yaptığı siyasi seçimi savunabilme olanağı sağladığı içindir. İngiltere'ye Science Sociale Okulu aracılığı ile ilgi duymuştur. Aksi söz konusudur"(Sezer, 1989: 61).

Prens Sabahattin yaşamı boyunca siyasal mücadelelerinde İngiliz çıkarlarını gözetken, İngiltere'ye yakın duran ve İngilizlerin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki çıkarlarını koruyan bir siyasal anlayış içinde olmuştur. İmparatorluk yıkılıp, ülkedeki sorunlar bir biçimde çözüldükten ve İngilizler bölgedeki çıkarlarını garanti altına aldıktan sonra siyaset sahnesinden çekilmiştir(Kaçmazoğlu, 1999b: 222).

Prens Sabahattin'e göre biz bütüncü bir yapıya sahibiz. Batı ise bireyci bir yapıya sahiptir.

Prens Sabahattin'e göre Türkiye'nin eğitim ve öğretim gibi iki önemli sorunu olduğunu düşünmektedir. Türkiye'nin yönetim sorununun çözümü, ülke yönetiminin merkezi yapıdan Âdem-i Merkezi yapıya doğru değiştirilmesi anlamına gelmektedir. Türkiye'nin yönetim anlayışı ile birlikte, eğitim anlayışını da değiştirmek gerekmektedir. Osmanlı Devleti yurttaşlarını Anglo-Sakson eğitim yöntemleri doğrultusunda yetiştirdiğinde, giderilemeyecek sorun yoktur. Bu iki alanda bütüncü yapıdan bireyci yapıya doğru gerçekleştirilecek uygulamalar, toplumsal yapıyı da değiştirecek ve Türkiye'nin kurtuluşu gerçekleşecektir. Bir başka anlatımla, Prens Sabahattin, sorunların kaynağını mevcut toplumsal yapıda görmekte ve bu yapıyı değiştirmeyi amaçlamaktadır. Toplumsal yapının bireycilik lehinde değiştirilmesi, mevcut tüm sorunların çözümü anlamına gelmektedir(Kaçmazoğlu, 1999b: 226-227).

Prens Sabahattin'e göre Osmanlı İmparatorluğunun ilerlemesine engel olan dini değil, sosyal yapısıdır(Prens Sabahattin, 1965: 41).

Prens Sabahattin'e göre "girişimci bir sınıfın oluşmamasının temelinde Osmanlı toplumunun bütüncü bir yapıya sahip olması ve eğitim sisteminin Osmanlı-Türk insanını bağımsız bir hayata hazırlayamaması yatmaktadır"(Prens Sabahattin, 1965:

48). Bu nedenle Osmanlı devletinde bireysel teşebbüs hep engellenmiş, bir memur zihniyeti hep egemen olmuştur. Risk almaktan korkan bir insan tipi oluşmuştur. Bu noktada bireyci toplum yapısı da oluşamamıştır.

Tanyol Sabahattin Beyden etkilenme sebebini şöyle açıklıyor(Tanyol, 1949b: 155):

Sabahattin Bey’de benim düşüncemi etkileyen en önemli yön ne onun eğitim ve öğretimde teşebbüsü şahsi görüşü ve ne de yönetimde Âdem-i Merkeziyet fikridir. Onda benim yeni bulduğum ve bugün hala kavgası yapılan hürriyet ve demokrasi kavramlarının gerisinde bir sosyal sınıfın olduğu düşüncesidir. Bu burjuva sınıfıdır, Sabahattin Bey böyle bir sınıf var olmadıkça hürriyet ve demokrasi kavramlarının bir anlam taşımayacağını ileri sürmüştür. Böyle bir sınıfın tekelinde olan demokrasinin özgürlük yerine başka ülkelere ancak emperyalizmin şartlarını götürmek için bir araç olarak kullanacağını aklına bile getirmemiştir. Sabahattin Bey’e göre, özel teşebbüs erbabı çağdaş uygarlığı ve çağdaş devlet anlayışını elinde tutan yeni bir soylu sınıftır. Ülkemizde bu yeni soylu sınıfın yaratılması için Türk toplumunun yapısı değişmelidir. Bu ağır yükün de öğretim ve eğitim yoluyla gerçekleştirilebileceğini düşünmüştür.

“Sabahattin Bey’e göre bir burjuva demokrasisinin kurulması için bir burjuva sınıfı yetiştirilmelidir. Burjuva sınıfının en karakteristik vasfı da bireysel teşebbüse sahip olmasıdır. Bu konuda eğitime büyük iş düşmektedir”(Tanyol, 1962a: 2).

Sabahattin Bey bireysel teşebbüsten batılı ne anlıyorsa onu anlamaktadır. Yalnız kendine ve kendi gücüne dayanan insanların kuracağı bir idarenin ancak gerçek demokrasiyi getireceğine inanmaktadır. Tanzimat hareketini yermekte, Tanzimat’ın batılı anlamda geri bir hareket olduğunu düşünmektedir. Sabahattin Bey kendi zamanına kadar gelmiş bütün aktarma değerlere karşı menfi bir tavır takınmakta, burjuvası kurulmamış bir ülkede burjuva kalıpları uygulanmasındaki imkânsızlığı göstermektedir. Sabahattin Bey Türkiye’nin kuruluşunu burjuva sınıfının kuruluşunda görmektedir. Tanzimat’ın getirdiği idari formda, batıda burjuvanın oynadığı rolü Türkiye’de memur sınıfının oynadığına işaret etmektedir. Ona göre Tanzimat daha çok memur beslemek, daha çok merkeziyetçi olmak gibi iki kötü şeyi getirmiştir(Tanyol, 1962a: 2).

Tanyol’a göre Sabahattin Bey, Türkiye’nin özel şartlarını hesaba katmadan burjuva yetiştirmenin kolay olmasa da, mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Tanyol Sabahattin Bey’e katılmakla beraber, Türkiye’de temelde burjuva sınıfının şartlarını hazırlayan hiçbir birikimin mevcut olmadığını belirtmektedir. Osmanlı toplumunda mülkiyet, bireysel bir tasarruf olmaktan ziyade, idari bir tasarruftur. Bizdeki çatışma batıdan farklı olarak bir sınıf çatışması değil, idare edenlerle idare edilenler çatışmasıdır. Mülkiyet politik kuruluştaki rol oynayınca onun yerini bir nevi memur aristokrasisi almıştır(Tanyol, 1962a: 2).

“Osmanlı kültür geleneğinde en önemli kültürel dinamiklerden biri toplumsal tabakalaşmalar ve bunların oluşturduğu yaşam tarzları, mesleki yapılaşmalar ve dünya görüşlerinin kültüre olan katkılarıdır”(Türkdoğan, 2008: 515).

Türk toplumu yaklaşık bin yıldan beri burjuva sınıfını kendi görüş standardına göre oluşturamamış, düzeni yabancı soylulara bırakmıştır. Osmanlı'nın siyasal tarihi kendi elinde yükselmesi gerekirken, aksine ekonomik, ticari, düşünsel tarihi bile tümü ile zirvede yaşayan yabancı soyluların tekelinde yönlendirilmiştir(Türkdoğan, 2008: 515).

Osmanlıda halk-aydın ikiliği vardır. Halk Osmanlıda hem soylu millet olan Arapların, hem de Enderun ve Yeniçerilerin vergisini ödemekle yükümlü, toprağı ekip biçen köylü-çiftçi(reaye) tabakasından ibarettir. Enderun ve reaye yargıları, imparatorluğun standart kimliğini ortaya koyacaktır(Türkdoğan, 2008: 517). Devşirmelik sistem Türk toplum yapısını ikili bir tabakalaşma modeline itmiştir(Türkdoğan, 2008: 519).

“Osmanlı toplum yapısında Enderun, küçük yaşlarda dinlerini terk ettirilip İslam'a döndürülmüşlerdir. Bu sebeple de İslam'a kin ve nefretleri vardır. Bunların Türk toplumunun dinamizmini oluşturan İslamiyet ve Türklükle ilgileri yoktur”(Türkdoğan, 2008: 523).

Tanyol'a göre “Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Sabahattin Beyin savunduğu anlamda bir burjuva kuruluşa gidilememiştir. Bu durum bize memleketimizin burjuva şartlarını taşımadığı gerçeğini haber verir”(Tanyol, 1962a: 2).

“Sabahattin Bey için iktidar, politika gaye değil vasıta; önemli olan hükümetin şekli değil, cemiyetin ihtiyaçlarıdır. Şu veya bu hükümet şekli kurulmakla bir şey kazanılmış olmaz. Ona göre politik meseleyi sosyal meseleden ayırmak gerekir”(Tanyol, 1949b: 148).

Tanyol makalelerinde hep Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin'e bir şekilde yer vermiş, onların görüşlerine bazen katılmış, bazen reddetmiştir. O Ziya Gökalp'in Durkheim Sosyolojisini devletin kadrosuna soktuğunu, fakat Prens Sabahattin'in yapayalnız bir fikir olarak kaldığını belirtir. Tanyol “Gökalp sosyolojisinin, Durkheim sosyolojisinin artık önemini kaybetmesi ile onunda önemini yitirdiğini belirtiyor. Avrupa'da da bu sosyoloji mensupları, ister istemez, Tecrübî Sosyolojiye kaymak

mecburiyetini hissetmişlerdir. O dönemde Amerika’da bu tür sosyoloji tek metot olarak kullanılmıştır”(Tanyol, 1949b: 152).

Tanyol Ziya Gökalp’in getirmiş olduğu Durkheim sosyolojisini eleştirme nedenlerinden biri de, Avrupa’da sosyolojinin Tecrübî Sosyolojiye doğru dönerken, bizde hala dar ve tek taraflı bir sosyoloji anlayışının mevcut olmasındandır.

Tanyol Sabahattin Beyin ömrünü dolduran düşünceleri şöyle özetlemektedir(Tanyol, 1949b: 153):

Sabahattin Bey’in yolu mevcut cemiyete doğru idi. Onu tarih, ancak tecrübenin bir neticesi olarak ilgilendiriyordu. Bu yol hem çetin, hem gösterişsizdi. Bu halk nasıl yaşar, nasıl eğlenir, nasıl evlenir, ne ile geçinir, nelere ihtiyacı vardır? Ve nihayet nasıl kalkındırılabilir? İşte Sabahattin Bey’in ömrünü dolduran düşünceler... O bütün hayatı süresince, Türk cemiyetini incelemeye, onun ihtiyaçlarını görmeye ve bu ihtiyaçları temine yönelmiş bir terbiye sistemi etrafında herkesi seferber olmaya davet etmiştir.

Sabahattin Bey’in iki cephesi vardır. Bunlardan biri sosyolog, diğeri eğitimcidir. O sosyoloji vasıtasıyla inceleme, eğitim vasıtasıyla da cemiyeti yeni bir hayat hamlesi ile yeniden eğitmeye çalışmıştır(Tanyol, 1949b: 153). Türkiye nasıl kurtarılabilir? adlı kitabında, mensup olduğu içtimai mektebin programını vermekte ve onun fikri altında Türkiye’nin kurtuluş imkânlarını aramaktadır(Tanyol, 1949b: 154).

Sabahattin Bey proje ve programların nazari programlar olmaması gerektiğini düşünüyor, bunun yanında cemiyetin yapısını iyi bilmek gerekir diyor. Cemiyetin kalkınması için ferdi teşebbüs kabiliyeti gelişmiş fertler yetiştirilmelidir. Onun üzerinde ısrarla durduğu meselelerden biri de memur sınıfının politika hayatına karışmamasıdır.

“Sabahattin Bey öğretim, eğitim meselelerinin de gelişigüzel modern bir şekle sokulmasının bir netice vermeyeceği fikrindedir. Batı memleketlerinden alınacak eğitim ve öğretim programlarının önemli bir netice vermeyeceği ortadadır”(Tanyol, 1949b: 160).

Prens Sabahattin, Abdülhamit baskısına karşın babası ile beraber Avrupa’ya gittiği zaman meselenin sade Meşrutiyet, hürriyet ve anayasa meselesi değil, esas

olarak bir sınıf meselesi olduğunu birdenbire anlıyor. Böylece “batıyı batı yapan, özel girişimdir” diyor ve düşüncesi iki kavrama dayanıyor. Bu kavramlar, “eğitimde özel teşebbüs, idarede Âdem-i Merkeziyet”tir(Tanyol, 1991h: 27).

Tanyol’a göre “Sabahattin Bey tüm sorunları eğitim ve öğretim yolu ile çözebileceğini sanmakla yanılmıştır”(Tanyol, 1991h: 27).

Prens Sabahattin Türk toplumunun binlerce yıllık tarihsel ve sosyolojik birikimleri ile ilgisi olmayan bir yapıya geçmeyi istemektedir. Bizde batıdaki şekli ile bir sınıfsal yapı hiçbir zaman olmamıştır ve bizler toplum olarak bireyci ve bencil bir yapıya sahip değiliz. Dolayısıyla tüm bunları sadece eğitim yolu ile değiştirmemiz mümkün değildir.

3.3.3. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu

Fındıkoğlu çok yönlü bir bilim adamıdır. Asıl alanı sosyoloji olmasına rağmen hukuk, tarih, edebiyat tarihi, folklor ve sosyal bilimlerin diğer bütün alanlarıyla ilgilenmiş ve araştırmalar yapmıştır.

Fındıkoğlu’nun hayatında dernek, birlik, vakıf ve benzeri kuruluşların önemli bir yeri vardır. O, ülke kalkınmasında dernek, vakıf ve meslek kuruluşlarının önemli rol oynayacağı kanaatindedir ve bu kanaatlerini uygulamaya koymak için büyük çabalar sarf etmiştir. Fındıkoğlu, bu kuruluşların bir yandan toplumsal realiteyi tespit edip ilgili ve yetkililere duyururken, diğer yandan belli meslek gruplarının bir araya gelerek güç birliği oluşturduklarına dikkat çeker(Düzgün, 2010).

Tanyol’a göre kendilerinden önceki kuşaklarda nasıl Sabahattin Bey ve Ziya Gökalp akla geliyorsa, günümüzde de sosyoloji alanında H.Ziya Ülken ve Fındıkoğlu aynı ortak çağrışıma sahiptir. Hilmi Ziya Ülken’de felsefe, Fındıkoğlu’nda sosyoloji ağırlık kazanır. Her ikisinin de ortak yanı bir türlü yerlerini bulamamalarıdır. Ömürleri sürekli bir arayış içinde geçmiştir(Tanyol, 1976: 9).

Tanyol’a göre Fındıkoğlu’nun iki niteliği vardır. Birisi memleketimizde düşünce geleneğini kurmak, diğeri toplumculuktur. Kendisinden önce sosyal alanda çalışmış olanları arar bulur ve tanıtmaya çalışırdı. Prens Sabahattin’i politika dünyasından bulup, sosyoloji alanına o getirmiştir. Ona göre Sabahattin Beyi sosyoloji dünyasına kazandıran kişi Fındıkoğlu’dur. Fındıkoğlu Türk sosyoloji tarihinde Ziya Gökalp kanadını temsil etmesine rağmen, bizlere Sabahattin Beyi o tanıtmıştır(Tanyol, 1976: 9).

Fındıkoğlu siyasi otoritenin baskısına karşı, toplumun organize edilmesini tek çıkar yol olarak görmüştür. Özgürlüğün şartı siyasi otoritenin kişiyi yalnız yakalamamasına bağlıdır, yalnız adamın özgürlüğü yoktur. Çeşitli meslek kuruluşları kendi içinde örgütlenmek suretiyle siyasi otorite karşısında hem bir güç olurlar ve hem de onu dizginlerler. O halde kurtuluş ve özgürlük meslek teşekküllerindedir. Tek parti diktatörlüğü her türlü meslek kuruluşlarını yasaklamak suretiyle özgürlüğü ortadan kaldırmıştır ve bu siyasi partilerin iktidar kavgalarıyla sağlanamaz(Tanyol, 1976: 11).

Fındıkoğlu, halkla iç içe yaşayan, bir yandan uluslar arası düzeyde araştırmalar yaparken diğer yandan gündelik sorunlara pratik çözümler getirebilen bir bilim adamı modelini önermiş ve bunu kendisi üzerinde başarıyla uygulamıştır. Kalkınma ve ilerleme konusunda daima milliliği ön planda tutmuş, bu nedenle halkı iyi tanımak ve ondan yararlanmak gerektiği görüşünü sık sık gündeme getirmiştir(Düzgün, 2010).

Fındıkoğlu demokrasi ve hürriyetin, ancak meslek kuruluşları ve sendikalar yoluyla sağlanabileceğini düşünmektedir. Tanyol'a göre Fındıkoğlu'nun yaşamı bu sebeple meslek kuruluşlarının arasında geçmiştir.

IV. BÖLÜM

4.1.CAHİT TANYOL’UN TÜRK TOPLUM YAPISINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

4.1.1.Tanyol’un Osmanlı Toplum Yapısına Yönelik Görüşleri

Osmanlı toplum yapısına yönelik yazılar gerek tarih kitaplarında, gerek sosyoloji eserlerinde önemli yer tutmaktadır. Cahit Tanyol Türkiye’ye yer tayini etmeye çalışırken, Türk toplum yapısını incelemiş ve bunu yaparken de batı ile karşılaştırma yolunu tutmuştur.

Tanyol’a göre Osmanlı aydın kadrosu bir devlet hiyerarşisi ya da bir yöneticiler hiyerarşisidir. Burada yönetenlerle yönetilenler arasında bir devlet-tebaa ilişkisi söz konusudur. Gölgesinin altında çeşitli ulusları barındıran bu devlet dokusunda, bütün örgütlü kuvvetler ya devlet kadrosundandır veya devlete bağlı bir kuruluşa sahiptir. Ordu, ulusun ve halkın ordusu değil, devletin ordusudur. Bilim ve dinin temsilcisi olan medrese, devletin dayandığı temel kuvvetlerden biridir. Yönetime ait askeri kuvvetler, padişahın çevresinde, “kapıkulu” denilen yapıyı oluşturur. Anadolu ve Rumeli beylerbeyinin yanında, temeli din hukukuna dayalı Anadolu ve Rumeli kaz askerleri bulunur. Osmanlıda askeri, yönetsel ve dinsel hiyerarşi yan yana, iç içe devletin çatısını kurmuştur(Tanyol, 1981: 13).

Batı toplumları ile aramızdaki farkı açıklamaya çalışan Tanyol, Osmanlı kadrosunun davranış itibariyle bir sömürge polisine benzediğini, fakat batılı anlamda sömürgeci olmadığını düşünmektedir. Sömürgeci davranış biçimi ise şöyle açıklanabilir (Tanyol, 1981: 15):

Sömürgeci devletler, boyunduruğu altında tuttuğu toprağı ve insanı bir üretim aracı olarak düşünürler. Ondaki ham maddeleri değerlendirir ve insan gücünü kendi çıkarına göre kullanırlar. Daha başka bir deyimle, insan emeğini ve toprak gücünü kendi hesabına çalıştırırlar. Ona göre sömürmenin arkasında sermaye birikmesi, zengin bir sınıfın doğması, bir kelime ile burjuvazi geleneklerinin kurulması vardır. Soymanın arkasında ise var olan sermayenin ve üretim aracının tüketimi ve yok olması, toprak ve insan gücünün üretim yeteneğinden yoksun bırakılması gibi ters bir durum vardır.

Tanyol’a göre “sömürmenin gerisinde akılcı bir davranış, tekniğin gerisinde uygun, cesur ve atılgan bir özel girişim bulunurken, soymanın gerisine organize bir çapulculuk vardır”(Tanyol, 1981: 18).

Özetle batı ve biz ayrı toplumsal yapılar sahip olduğumuz için onlarda bir burjuva sınıfı oluşurken, bizde böyle bir sınıf hiçbir zaman ön plana çıkmamıştır. Onlar sömürgeci iken biz soyguncuyuz. Dolayısıyla Tanzimat’tan itibaren yüzünü batıya ve batının sosyal kurumlarına çeviren bizler, hiçbir zaman batının politik ve sosyal kalıplarını yaşamımıza sokamayız.

4.1.2.Tanyol’a Göre Osmanlı Devleti Bir Feodalite Midir?

Tanyol yazılarında Osmanlı devletinde batılı anlamda feodalitenin var olup olmadığını tartışır. Bunu da yine bizimle batıyı karşılaştırarak yapar.

Tanyol’a göre feodalitenin temelinde derin bir mülkiyet bilinci vardır. Ona göre çalışmadan yaşamak, ekmeden biçmek isteyen bu asalak kadroda (“Kapıkulu” denilen padişahın yanındaki kadro), halkı aşağılayan, insan onurunu alçaltan bir yapıdadır. Ayrıca halk kendisini soyanları, soydukları için değil, alçaltıcı davranışlarda bulundukları için affetmemektedir(Tanyol, 2007: 114).

Tanyol Osmanlı Devleti’nin çözülme ve yıkılma nedenini bu kapıkulu kadrosuna bağlıyor. Bu durum halkın toprağı ekmekten vazgeçmesinin(çift bozan) ve Celali Ayaklanmalarına katılmasının nedeni arasında görülebilir. “Çifti bozup toprağı işlemez olan bir halk olunca, dolayısıyla üretim de bitmiştir. Devlete gelir kaynağı olan iç soygun sona ermiştir. Tanyol devletin dağılmaktan kurtarılamamasının nedenleri arasında kimsenin devletin dağılmasına neden olan ekonomik sorunu görmediğini düşünüyor”(Tanyol, 1981: 16).

Ayrıca Tanzimat ile beraber başlayan merkeziyetçi sistem daha geniş bir memur kadrosunu beslemeyi zorunlu kılmıştır. Fakat ilkel bir üretim yoluyla devlet hazinesinin zenginleşmesi mümkün değildir ve sayıları gittikçe artan memur kadrosunu beslemeye artık olanak yoktur. Devlet bu durumda dışarıdan borç almaya, yabancılara ülkedeki madenleri işletme hakkını satmaya başlamıştır. Dış borçlarla alınan para, üretimi artırmak yerine memur maaşlarına zam olarak harcanmıştır. Çünkü devlet sosyal devlet bilincinden yoksundu(Tanyol, 1981: 17).

“Osmanlı Devletinin batı uygarlığına yönelişinin resmi başlangıcı olan Tanzimat, devletin alt ve üst yapılarını değiştirmeyi amaçlamaktadır. Tanzimat devletin topluma yeni bir yaklaşımını amaçlamışken, bir dil ve kültür seferberliği, insana, doğaya yeni bir bakış açısı getirmiştir”(Tanyol, 1992d: 26).

“Tanzimat hareketi, Osmanlı İmparatorluğu’nun bir taraftan Çarlık Rusya’nın sürekli tehdidi ve bir taraftan da batı emperyalizminin tuzağı ile karşı karşıya kaldığı bir döneme rastlamıştır”(Tanyol, 2003: 38). “Tanzimat devlet kadrosunda bir yenileşme, bir çağdaşlaşma eylemidir. Yenileşme üst yapıda ve yönetici kadrosunda yapılan bir değişikliktir. Halkla ilgisi yoktur”(Tanyol, 1981: 18). Dolayısıyla Osmanlı Devletinin sorunlarına, sadece yönetici kadrosunda yapılan değişiklikler çözüm getirmemiş ve devlet dağılmaktan kurtarılamamıştır.

“Tanzimat, ekonomik bakımdan sömürgeleşmenin, kültür bakımından yabancılaşma hareketinin başlangıcıdır. Tanyol’a göre Tanzimat içimize bir “ikilik” getirmiştir. Bu ikilik günümüze kadar gelir”(Eski-yeni, gerici-ilerici, inkılâp-irtica ikiliği)(Tanyol, 1971: 2).

Tanyol’a göre eski çürümüştür, fakat yenisinin de kökü yoktur. Bu sebeple medrese-mektep çatışması diyalektik bir oluşa çevrilememiştir. Tanyol diyalektik oluşun durduğunu ve yerini tekrara bıraktığını düşünmektedir. Bu oluşta tarikat tez, şeriat antitezdir. Tanyol tarikatın da, şeriatın da devresini kapatmak üzere olan İslam uygarlığının devamı olduğunu belirtir. Tarikatlar topluma yönelecekleri halde, Allaha yöneldikleri için toplumdan uzaklaşmıştır. Tarikat ahlak, şeriat hukuktur. Tarikat subjektif, şeriat objektiftir. Tanyol tarikat ahlakından, yeni bir hukuk doğmadığını belirtmektedir. Her ikisi de oluşun dışına düşmüş ve çürümeye yüz tutmuştur(Tanyol, 1971: 2).

Tanzimat kökü dışarıda olan kurumlar getirmiştir. İlk defa Tanzimat’la Osmanlı ülkesinde yabancılar kendilerine yatkın yerli ortaklar bulmuştur. Batıya hayran kadrolar yetişmiştir. Bunun adına reform hareketi de denilmiştir. Devlet örgütlerinde, eğitim ve öğretim alanında batı bizi alabildiğine etkisi altına almaya çalışmıştır. Yeni mektepler, batıya hayran, eskiye düşman kuşaklar yetiştirmiştir. Yıkılışımızın nedeni ise, dinde ve şeriatta aranmıştır. Yenilik hareketi daima köksüz bir taklit olduğu için, eskiye bağlı olanlar tarafından şiddetle reddedilmiştir. Tanyol’a göre eskinin kalkması, ancak yeninin kök salması ile mümkündür. Yeni ise yerli olan her şeyden nefret ettiği için, geçmişte olan her şeye gözlerini kapamıştır. Tanyol bu türden bir yenilik hareketinin emperyalizm tuzağı olduğunu düşünmektedir(Tanyol, 1971: 2).

Tanyol’a göre “batıyı anlamak için Osmanlının halk dili ile aydın dili arasındaki farkı ortadan kaldırması gerekmektedir. Batı bir düşünce sistemidir. Düşünme ise dille mümkündür. Batıyı anlamak, tanımak için dile ihtiyaç vardır”(Tanyol, 1971: 2).

Batıda yer alan feodal yapının temelinde, tarihsel süreçte oluşmuş bir mülkiyet bilinci vardır. Bizde ise, halk sadece toprağı ekip biçer. Ürüne ortak olur. Ayrıca padişah da mülkü Allah adına yönetir, adaletli olmak için. Dolayısıyla mülkiyet bilinci konusunda, batı ile çok farklı yapılara sahibiz.

4.1.3.Osmanlı Devletinde Yönetim Biçimi

Tanyol Osmanlı İmparatorluğunun yönetim biçimi olarak zaten laik karakterde olduğunu, bu yüzden dışarıdan aktarma bir laikliğe gerek olmadığını düşünmektedir.

Ona göre, geçmişte Osmanlı İmparatorluğu teokratik bir düzenle yönetilmemiştir ki, bugün Türkiye Cumhuriyeti laik yönetim düzenlemesine gitsin. Osmanlı İmparatorluğu tam olarak laik bir şekilde yönetilmiştir. Devlet işlerinde ve politikalarda son söz daima padişaha aittir. Halk arasındaki hukuki sorunlar ise kadılar tarafından çözümlenmekteydi. Ne devlet şeriata ne de şariat devlete karışmamıştır. Şariatın var olan dayanakları tam anlamıyla uygulanmış ve laik bir yönetim yürütülebilmiştir(Tanyol, 1997a: 11).

Osmanlı Devletinde padişah halifelik sıfatını, Müslüman devletler üzerindeki etkinliğini gösterirken bir simge olarak kullanmıştır. Devletin karşısında kurtulmak istediğı bir dini kuruluş ve bu kuruluşla egemen olan bir eğitim ve hukuk düzeni yoktur.

4.1.4. Türk Toplum Yapısına Yönelik Görüşleri

Çok yönlü bir sosyolog, siyasetçi ve bilim adamı olan Tanyol, Türk toplum yapısına yönelik görüşlerini açıklarken, tarihten önemli sosyolojik malzemeler çıkarmaktadır. Tanzimat döneminden itibaren yüzünü batıya çeviren Osmanlı devletinin, Tanzimat dönemi sürecini anlatırken oldukça önemli örnekler sunmaktadır. “Günümüz sorunlarını anlayabilmek için, sorunun nedenini yaşanan günde aramak yerine, geçmişte aramak gerekir” diyen Tanyol, bu noktada bugünkü Türk toplumsal sorunlarına çözüm ararken Tanzimat’tan günümüze incelemeler yapmıştır.

Tanyol'a göre(Tanyol, 2007: 9):

Milletlerin hayatında iki türlü önemli tehlike vardır. 1.Geçici olanlar 2.Kalıcı olanlar.

Geçici olanlar açlık, salgın hastalık, savaş ve doğal afetlerdir. Bunlar bir ya da iki kuşak sonra anı malzemesi olarak toplumsal hafızada kalırlar. Bir kısmı da düzeltilmesine, tamir edilmesine imkân olmayan çöküntülerdir. Bunlar toplumu yozlaştırır ve devleti içten çürütür.

Tanyol Türk toplumsal yapısını anlatırken toplumu din, siyaset, ekonomi, ordu, eğitim, toplumsal sınıf ya da sınıfsız yapı gibi pek çok unsur bakımından incelemektedir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar üç kuvvetin her dönemde etkili rol oynadığını görmekteyiz. Bunlar:

- 1.İlmiye sınıfı(Medrese-Üniversite),
- 2.Kalemiye sınıfı(Enderun-Yönetici Kadro),
- 3.Seyfiye sınıfı(Ordu).

Tanyol'a göre imparatorluğun çökmesinde ve dağılmasında bu üç sınıfın yozlaşmasının büyük payı vardır. Tanyol Çankaya Dramı adlı kitabında bu üç sınıfın devletle olan ilişkilerini incelemektedir. Tanyol'a göre ordu, medrese ve Enderun kurumları Tanzimat'a kadar bozularak devam etmiştir. "Soyguncu, katil, hırsız, rüşvetçi sadrazamlar, valiler birbirini izlemiştir. Fakat değişmeyen tek şey 'Devlete itaat ve sadakat'ti. Fatih, Yavuz, IV. Murat gibi padişahların yanında, Deli İbrahim gibi çılgın, IV. Mehmet gibi çocuk ve sorumsuzlar, Osmanlı tahtından gelip geçmişlerdir, ama irade ve otorite aynı kalmıştır"(Tanyol, 2007: 61).

Tanyol Osmanlı devleti döneminde ordunun da diğer medrese, Enderun gibi devletin otoritesine tam itaat ettiğini düşünmektedir. Ordu değişen padişahlara karşı farklı tavırlar takınabiliyor, kimini tahtan indirebiliyor, kimini öldürebiliyor, ama devlete el koymayı düşünmüyordu.

Tanyol'a göre Osmanlı İmparatorluğunda devletin dayandığı ilmiye, kalemiye ve seyfiyenin, Tanzimat'a kadar devam ederken, hiç değişmeyen ortak yanı, devleti temsil eden Osmanlı hanedanına karşı saygıdır. Yine ona göre Osmanlı

Devleti sınıfsal bir yapıyı temsil etmez. Hanedan-ı Ali Osman soylular hiyerarşisine dayanan bir derebeyleri sınıfının temsilcisi değildir. Tam tersine gittiği yerde feodal yapıyı bozmuş, toprak kölesini devletle anlaşmalı bir köylü haline getirmiştir. Osmanlı devleti sınıfsal bir yapı değil, hiyerarşik bir kuruluştur(Tanyol, 2007: 83).

Tanyol’a göre ordu Osmanlı devletinin hem kuruluşunda hem de çöküşünde büyük bir rol oynamıştır. Tanyol bir devlette ordunun önemine dikkat çekmektedir.

“Yakın ve uzak tarihimiz şu gerçeği açıkça bize göstermektedir ki, ordunun kurulması ve bozulması devletin bozulmasıyla sonuçlanmıştır” (Tanyol, 2007: 83).

Tanyol’a göre birçok toplum ve devlet hastalığımızın kaynağı Tanzimat’tadır.

Tanzimat daha önce sözünü ettiğimiz üçlü devlet kuruluşunun çözüldüğü yeni bir kadro hareketidir. Tanzimat ekonomik alanda sömürgeleşmenin hız kazandığı bir dönemdir. Sömürgeleşme hareketinin gerisinde, Osmanlı sanayisinin çökmesi ve batıda sanayi devriminin getirdiği koşulların gerek devlet, gerekse özel girişimlerde başarıya ulaşamamasının nedenleri yatmaktadır(Tanyol, 2007: 84).

Tanzimat hareketi tarihimizde başka nitelikte bir boşluğun başlangıcı olmuş ve tarihimiz diyalektik yörüngesinden saptırılarak, olay güncel bir sorun olarak günümüze kadar gelmiştir. Tanzimat aynı zamanda öğretim ve eğitim alanında yabancılaştırmanın da bir belgesi ve batı emperyalizminin uygarlık ve ilericilik maskesi altında sunduğu bir afyon alışkanlığının başlama noktasıdır(Tanyol, 2007: 85).

Tanyol Tanzimat ile başlayan yabancılaştırmanın bir gelenek haline geldiğini söyler. Bu yabancılaştırmalar ve bozulmalar devam ederken devlet yıkılmaya yüz tutmuştur. Atatürk’ün devraldığı 1000 yıllık birikim ile yeni bir devletin kuruluşu, devresini kapamış seyfiye, ilmiye ve kalemiye sınıfına dayanmayacaktır. Osmanlı devletinde ordu, devleti omuzlarında taşıyan bir güçtür adeta. Cumhuriyetle beraber ordu devletin sadece bir görevlisi olmuştur.

Ordu devletten sorumlu değil, devletin sadece bir görevlisidir. Mustafa Kemal’in kurduğu bu yeni devletin sorumlusu ve sürdürücüsü öğretmenlerdir. Medresenin yerine okul, camilerin yerini halk evleri birer eğitim ocağı olarak planlanmıştır. Din ne bireyin vicdanından öte, ne caminin kapısından dışarı çıkacaktır (Tanyol, 2007: 113).

“Atatürk askerin politikaya itilmesini istememiştir. Tanyol’a göre çok partili döneme geçtiğimiz 1950 yılından sonra, Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı temeller tehlikeye girmiştir. Meclis çoğunluk diktatoryasının emrine girmiştir”(Tanyol, 2007: 114).

Tanyol’un Atatürk döneminde yaşanan devlet düzenindeki bozulmaya verdiği örnek tam ve yerinde olmuştur(Tanyol, 2007: 114):

Adnan Menderes ‘Ben istersem odunu da namzet koyar, milletvekili yaparım’ demiştir. Kuşkusuz böyle bir tutum ve keyfi hareketi devlet geleneğinde ne Fatih, ne Yavuz gibi Osmanlı padişahlarında, ne de “devlet benim” diyen mutlak despotizmde görmek mümkündür.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ordu tarafından devlete darbe adeta bir gelenek haline gelmiştir.

Mustafa Kemal’in ordusu ve Mustafa Kemal’in Meclisi 1950’den sonra devlet kurucu niteliğini yitirmeye başlamıştır. Ordu muhalefet safına itilmiştir. Demokrat Parti kısa sürede Teşkilat-ı Esasiye Kanunun kaldırmıştır, fakat meclisin işleyişi Kanun-i Esasi içine itilmiştir. Çoğunluk partisi kendisini TBMM dokunulmazlığı içinde görmüştür(Tanyol, 2007: 118).

Tanyol’a göre 27 Mayıs 1960 yılına Kanun-i Esasi anayasa adı altında yeniden hortlatılmış olarak girilmiştir. Tanyol ordunun her on yılda bir yeni bir anayasa hazırlamak için kışlasından çıkmasının gelenek haline geldiğini düşünmektedir.

“Oysa Mustafa Kemal’in ordusu ancak devlet tehlikeye düştüğü zaman agoraya çıkardı” (Tanyol, 2007: 119).

Sonuç itibariyle Tanyol devlet ve toplum düzenindeki bozulmayı tarihteki bazı siyasetçilerimizin keyfi idarelerine bağlamaktadır. Ayrıca Tanyol ordunun devlet karşısındaki konumu olarak Osmanlı dönemini örnek göstermektedir. On yılda bir devlete darbe yapmayı gelenek haline getiren ordu nerede, devlete tam itaat eden ordu nerede? Tanyol bu noktada bozulmaların temelinde orduyu göstermektedir. Türk toplum yapısında hiçbir zaman batıdaki gibi bir burjuva sınıfı olmamıştır. Sadece

hiyerarşik bir yapı söz konusudur. Dolayısıyla Osmanlı devletinin çökmesinde İlmiye, Seyfiye ve Kalemiye sınıflarındaki bozulmalar yer almaktadır. Devlet adeta yavaş yavaş çökerken, çözüm ise hep batılılaşmakta aranmıştır. Tanyol sorunu kendi tarihimizi, kendi toplumsal yapımızı anlayarak çözebileceğimizi düşünmektedir.

4.1.5. Türk Toplum Yapısı İle Batı Arasındaki Fark

Tanyol, Türk toplumsal yapısı ile batı toplumsal yapısını karşılaştırarak çözümleme yöntemini kullanır.

Batı toplumları genel olarak sömürücüdür ve sömürücülük adeta bir içgüdü olmuştur. Batı toplumları zalim ve bencildirler. Bu bencillik onlarda bireyciliğin gelişmesini sağlamıştır. Kendi menfaatlerini korumak için de bir sınıf bilinci ortaya çıkmıştır. Bu sınıf bilinci aynı zaman da bir sınıf çatışmasına da yol açmıştır(Tanyol, 1965a: 16).

Tanyol “Tehlike Çanı IV-Çıkar Yol Niçin Sosyalizm” başlıklı yazısında ekonomik açıdan batı ile bizim devletimiz arasındaki farkı şöyle açıklar(Tanyol, 1965b: 30): Batıda ekonomi sömürgeciliğe dayalı, bizde ise “soygun ve talan” etmeye dayalıdır.

Sömürme üretimin artırılması esasına dayanır. Sömüren sınıf bir üst sınıf olarak ortaya çıkar. Soygunda ise üretimin artırılması yoktur. Soygun sürekli olmaz, belli bir yerde durur. Soyguna dayanan düzende bir sınıf bilinci ortaya çıkmaz. Bu yüzden Osmanlı devletinde belirgin bir sınıf olmadığı için, sömürgeci bir devlet değildir. Batı da ise devlet sosyal bir sınıfın elindedir. Biz de ise devlet, bir takım memur kadrosunun elindedir(Tanyol, 1965b: 12).

Tanyol geleneğimizde ayaklanmanın olmadığı, yağmanın olduğunu belirtir. Bu nokta tüm tarihimiz boyunca hep böyle devam etmiştir. Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u fethettiği zaman, “Mal ve can sizin, taş ve toprak benim” demiştir. O zaman İstanbul bir hafta boyunca yağmalanmıştır, ama o bir haftadan sonra da herhangi bir şekilde elini uzatanlar hemen asılmıştır. Yani, bu bir gelenektir(Tanyol, 1991i: 27-28).

Batıda ise “tarih boyunca üretim ilişkileri efendi-köle, senyör-serf arasında sürmüştür. Yani üretim ilişkilerinin odak noktası köledir. Tarihte efendi-köle ilişkilerinin içinde ayaklanma ve ihtilaller vardır”(Tanyol, 1991b: 27).

“Yeniçağ ile birlikte efendi-köle ilişkisi, patron-proletarya ilişkisine dönüşmüştür. Bu ilişki de bir süre devam etmiştir”(Tanyol, 1991b: 27).

Osmanlı devletinde üretim araçları hiçbir zaman bir sınıfın elinde olmamıştır. Üretim araçları ne bir sınıfın, ne de devletindir. ”Mülk Allah’ındır” prensibiyle mülkiyet kimsenin malı değildir. Padişah sadece bu mülkiyetin koruyucusudur. Toprak mülkiyeti eğer padişaha ait olsaydı, sömürme ortaya çıkabilirdi. Osmanlı devletinin son dönemlerinde devlet mülkünü bir takım insanların yağma ettiği görülüyorsa da, bunlar Tanyol’a göre batılı anlamda bir burjuva sınıfına benzememektedir. Bunlar sadece yağmaya ortak olan yeni bir komprador sınıftır. Ama düzeni değiştirmedikleri ve özel mülkiyeti ele geçiremedikleri için bir burjuva sınıfı bizde doğmamıştır(Tanyol, 1965b: 12).

“Tanyol sömürgeci devlette ilk iş olarak emek gereksiniminden dolayı insanların köleleştiğini ve özgürlüklerinin ellerinden alındığını söyler. Soyguncu devletteyse herhangi bir toplumsal sınıf oluşmadığından insanlar köleleşmez, sadece ürüne ortak olurlar. Bizim tarihimizde kölelik gibi bir toplumsal sınıf hiçbir zaman olmamıştır”(Tanyol, 1965a: 16).

Batıda monarşizmin karşısında işçi sınıfı vardır. İşçi sınıfı kendi ideallerini gerçekleştirmek için monarşiyeye karşı çıkmıştır. Burjuva devriminin amacı parlamenter sistemdir. Burjuvalar parlamenter sistemi gerçekleştirmek istemişlerdir. Nitekim krallıklar da toprak mülkiyetine dayalı olarak soylu sınıfı temsil ediyorlardı. Fakat toprak mülkiyetinin geliri giderek azalmıştır. Buna karşılık burjuva dediğimiz Pazar ekonomisine ve endüstriye dayalı bir sınıf palazlanmıştır, bu sınıf ortaya attığı “hürriyet, adalet, eşitlik ve kardeşlik” gibi sloganlarla monarşinin otoritesini tasfiye etmiş ve parlamenter sistem aracılığıyla devleti ele geçirmiştir(Tanyol, 1994d: 16).

1789 Fransız Devrimi’nden sonra ekonomiyi ele geçirmek isteyen Burjuva sınıfının amaçları başkaydı. Bu sınıfın bir taraftan mallarını satacak geniş pazarlara, bir taraftan da sanayisini geliştirmek için hammaddeye ihtiyacı vardı. Yani batıda burjuva sınıfı ile diğer bir sınıfın çatışması neticesinde yeni bir devlet türü doğdu. Yani demokrasi...(Tanyol, 1994d: 17)

Tanyol durumun bizde böyle olmadığını belirtir. Bizde, devleti temsil eden Osmanlı hanedanı yavaş yavaş kendi içinde çürümüştür. “Tanzimat’la beraber devleti temsil eden Osmanlı hanedanının karşısına(batıda sosyal bir sınıf çıktığı halde), bizde hükümet(kapıkulu) çıkmıştır. Batıda sosyal sınıf savaşıırken, bizde kapıkulu ile devlet savaşı hale gelmiştir”(Tanyol, 1994d: 17).

Tanyol batıda devletin her zaman bir sosyal sınıfa dayandığını açıklar. Sınıfsızlık, devletsizlik demektir. Eğer devlete egemen olan bir sınıf egemenliğini yitirirse, onun yerini yeni bir sosyal sınıf alır. Batı toplumunun

tarihine baktığımız zaman Ortaçağın toprağa dayalı üretim biçimi yani feodalite de egemen sınıf toprak sahipleridir. Yeniçağla başlayan ve sanayi toplumu dediğimiz egemen sınıf üretim araçlarının mülkiyetini elinde bulunduran burjuvazidir. Her ikisinde de ortak olan şey sömürüdür. Sadece sömüren sınıflar değişmiştir(Tanyol, 1965a: 16).

Tanyol “Talan” esasına dayalı Osmanlı sisteminin zora girince kendini dış borçlarla ayakta tutmaya çalıştığını söyler. Batılılaşma hareketiyle birlikte artan israf, dış borçları hızla artırmıştır. Merkeziyetçi bir idare kurmak isteyen Osmanlı devleti, Tanzimat’tan sonra bir memur devletine dönüşmüştür. Sayısı bir hayli artan memur kadrosunu beslemek için daha fazla dış borç alınmaya başlanmıştır. Bu borçlanmayı teşvik eden batılı devletler Osmanlı devletinden daha fazla taviz koparmaya başlamışlardır. Bu ise devletin daha fazla yozlaşmasına neden olmuştur(Tanyol, 1965b: 12).

Tanyol batılı devletler ile Osmanlı devleti arasında ki farkı şöyle sıralar(Tanyol, 1965b: 12):

- 1.Batı da sınıf devleti vardır, bizde kapıkulu devleti.
- 2.Batı da devlet ve tebaa bağlantısı başkadır, kapıkulu devletinde başkadır.
- 3.Batı bireycidir, biz toplumcuyuz.
- 4.Batı da üretim araçlarına sahip olan sınıf devlete de sahip olur ve kendi özelliklerini devletin bütün örgütlerine sindirir.
- 5.Batı da mülkiyet başka türdür, biz de başka türlü.
- 6.Batı için burjuva demokrasilerinden sosyalist demokrasiye geçiş, ancak şiddetli sınıf mücadelesi ile ve bunun sonucu olarak ihtilal ile mümkündür.Bizde ise devlet ancak sosyal olabilir ve toplum için devlet bir ölüm kalım meselesidir. Buna aykırı her düşünce devleti çürütür.

Ekonomik anlamda özgürlüğün adı liberalizmdir, fakat liberalizmin bizde görülen soysuzlaşmış biçimiyle ilgisi yoktur. Bizdeki Pazar ekonomisinin gerisinde kaynağını dolandırıcılıktan alan bir üçkâğıtçılık ve köşeyi dönme ahlaksızlığı yatmaktadır. Batıda ise liberalizmin gerisinde, insan özgürlüğünün dokunulmazlığı ile ilgili felsefi bir geleneğin, ekonomi ve politikaya uygulanması vardır. Liberalizmin politik alanda görünüşü emperyalizm ve demokrasi; kültür alanındaki adı da romantizmdir(Tanyol, 1992b: 11).

Tanyol batıda ekonomik anlamda yaşanan özgürlüğün ardında insan özgürlüğünün dokunulmazlığı olduğunu belirtir. Bizde ise talan usulü yaygındır. Talan sisteminde ise insan özgürlüklerine saygı bulunmaz.

4.1.6.Laik Tavır ve Doğu-Batı Ayrımı

Türk toplum yapısı ile batı toplum yapısını karşılaştıran Tanyol, batının sadece bir kültür manzarası olarak görülmesinden şikâyetçidir. Ona göre “batı sadece bir kültür değil, bir sosyal dokudur. Bu sosyal dokunun temellerinde yeni bir din, yeni bir

hukuk, yeni bir mülkiyet ve insan anlayışı vardır. Batı toplumlarının geçirmiş olduğu değişimler kendilerine özgü bir takım özel tutum ve tavırlar yaratmıştır”(Tanyol, 1989: 215).

Tanyol’a göre “batıda Ortaçağ’a karşı koyan ve yeniçağda oluşan yeni bir insan tavrı görülür. Yeniçağ insanı bütün sosyal politik ve ekonomik olaylara yeni bir açıdan bakmıştır. Çağdaş bilim ve teknik laik davranışı yaratmıştır. Tanyol’a göre biz toplum olarak bu olayların tamamıyla dışında kalmışız” (Tanyol, 1989: 215).

Tanyol Türk toplumu için şunu öneriyor(Tanyol, 1989: 215):

- 1.Ortaçağın dinsel tavrı karşısına dikilen laik tavrı kazanmak,
- 2.Bu yeni duyuş ve düşünüş biçimleri içinde, kendi toplumsal dokumuzu incelemek ve ona çare aramak.”

Önerilenler arasında 2. madde oldukça önemlidir. Türkiye batının yaşadığı ortaçağın karşısına dikilen yeniçağı batıdaki etkisi ile yaşamamıştır. Fakat Cumhuriyet’in benimsenmesi ile birlikte devrimlerle çağdaşlaşma hareketi hız kazanmıştır. Yaşam biçimimiz değişmiştir. Bu değişmeler yaşanırken değişimlerin asıl anlamı anlaşılmadığı için, bir değer karmaşası yaşanmıştır.

Tanyol’un 1. maddede anlatılan laik tavrı ifadesi ile “din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılmasını kastetmemektedir. Din ve devlet işlerini birbirinden ayırmakla laik tavra ulaşılamaz. Laik devlet kavramı, laik tavrın bir uygulama biçimidir. Daha başka bir deyişle, o laik tavrın politik görüşüdür”(Tanyol, 1989: 215).

Tanyol ortaçağın lider değerinin din olduğunu, yeniçağda ise bunun yerini bilim ve tekniğin aldığını vurgular. “Ortaçağda hukuk, politika vb. sosyal değerler dinin otoritesi altındadır. Yeniçağ da ise bilim ve tekniğin omuzları altındadır. Bilim ve teknik ise laik değerlerdir. Yapısında dini barındırmaz. Bilim ve tekniğin insanda oluşturduğu görünüşe de laik tavrı diyoruz” (Tanyol, 1989: 216).

“Yeniçağla beraber inançlı ve itaatli insan ideali yerine, bireyin ön plana geçtiği gözü pek, girişimci bir insan tipi idealize edildi. Ekonomik, politik ve ahlaki değerler buna göre düzenlenmiştir”(Tanyol, 1991c: 12).

“Çağımızın değeri ise teknolojidir. Elbette teknoloji kendi niteliklerini topluma, devlete ve onların bütün değerlerine yansıtacaktır. Tanyol teknolojinin özelliğini şöyle açıklar: 1.Laik oluşu 2.Dönüşsüz oluşu yani girdiği yerden çıkmayışı”(Tanyol, 1991c: 12).

Lider değerin teknoloji olduğu günümüzde, teknolojik gelişmişliğe sahip ülkelerin tek başına teknik sayesinde laik oldukları iddia edilemez. Tanyol teknolojinin değerlerinin devlete ve topluma yansması ile yönetimin laik bir karakter göstereceğine inanmaktadır.

Sonuç olarak Türk sosyologları batı ile farklılığımızı belirten açıklamalardan sonra, sadece bununla yetinmemelidir. Çünkü bu batı taklitçiliğinden başka bir anlam taşımaz. Bizim batı ile farklılığımız yapısal düzeyle sınırlı değildir. Toplum olarak çıkarlarımız da batıdan farklıdır. Bu nedenle farklılığın saptanmasından öteye bu farklılığa, kendi çıkarlarımıza uygun kendi açıklamamızı getirmek zorundayız. Tanyol batı ile olan yapısal farklılığımız dışında, Türk toplumunun tarihini bilen, Türk insanının değerlerini ve inançlarını bilen bir kişidir.

4.2.ŞERİAT-İRTİCA KAVRAMLARI ÇERÇEVESİNDE TÜRK TARİHİNDE YAŞANAN TOPLUMSAL SORUNLAR

4.2.1.İrticanın Nedenleri

Tanyol irticanın en önemli nedenini İslam ülkelerinde İslamiyet'in diğer dinlerden farklı olarak dünya ve ahiret işlerini birlikte düzenlemesi olarak açıklar. Siyasetçiler bir takım menfaatler uğruna bilerek ve isteyerek dini kullanmaktadırlar.

Tanyol'a göre ise "hakikatte İslamiyet hayata müdahale etmez, sadece hayatla alakadar olur, ona ilahi bir ışık tutar, müminleri aydınlatır"(Tanyol, 1958: 2).

Tanyol aslen İslamiyet'in özü itibarıyla dünyalık işlere müdahalesinin söz konusu olmadığını düşünmektedir. "Aksine Hristiyanlığın tarihte engizisyon mahkemeleri² ile dünyalık işlere karıştığını belirtir"(Tanyol, 1958: 2).

Tanyol Hristiyanlığın haksız olarak devlete müdahale ettiğini ve devleti kendi değişmez naslarıyla idare etmeye, engizisyon mahkemeleriyle gelişen ve değişen dünyayı durdurmaya çalıştığını belirtiyor. Hâlbuki İslamiyet, hiçbir devirde, engizisyon kurmamış, dünyayı durdurmak istememiştir. Tam tersine, dünyayı ve devleti hayra teşvik eden bir ışık tutmuştur(Tanyol, 1958: 2).

Tanyol dinin politikaya alet edilmesinin nedenleri arasında, İslam'ın muamelata ait fikirlerinin, ibadete ait fikirler gibi yorumlanıp, bir takım politikalar tarafından bilinçli olarak dinin kullanıldığını düşünmektedir.

4.2.2.İrtica İle Mücadele

Tanyol irtica faaliyetleri ile mücadele etmenin yollarını araştırır. Bu konuda en önemli görevin din adamlarına düştüğünü belirtir.

² Engizisyon mahkemeleri, Avrupada kurulmuş ve 19. yüzyılın başlarına kadar süren Katolik mahkemelerine verilen isimdir. Mahkemeler Katolik mezhebine karşı gelenlere ve mezhebe aykırı hareket edenlere ceza vermek amacıyla 1183 yılında İtalya'da kurulmuştur. Papalar, kayıtsız şartsız ağır cezalar veren bu müesseseleri, kendi kuvvetlerinin bir vasıtası olarak kullanmışlar ve Papalık Ortaçağ'da dehşet saçan müesseseler haline gelmişlerdir.

Ona göre irtica ile mücadele aydın din adamları ile yapılabilir. Günümüz politikacıları irtica ile mücadeleyi aydın din adamları ile yapmak yerine, dinsiz, imansız inkılâp softaları ile yaptıkları için, toplum manevi bir huzursuzluğa maruz kalmıştır. Ona göre kanunlarla, zabıta kuvvetleriyle, istiklal mahkemeleriyle irticayı yok etmeye çalışmak, yangına körükle gitmekten başka bir şey değildir. Ayrıca devletin, (dinle ilgisi olmayan) devlet adamlarının, dine müdahalesi daima tehlikelidir(Tanyol, 1951c: 2).

Tanyol’a göre “devlet gibi din de, irticanın düşmanıdır. Dini kendi gayesinin dışında kullanan her düşünce mürtecidir. Dinin hurafelerden, yanlış düşüncelerden arınması için din adamlarına müracaat etmemiz gerekir. Hükümdarın asası, diktatörün kılıcı din alanına uzanamaz ve uzanmamalıdır”(Tanyol, 1951c: 2).

Tanyol ezanın Türkçe okunmasının hata olmadığını, bunun yanında İmam-ı Azam bu durumu caiz gördüğünü belirtiyor. Fakat birtakım politikalar nedeniyle ezanın Türkçe okunması durdurulmuştur. Ona göre dine yasak ancak din tarafından konulabilir. İctihadın sahasını kanun, fetvanın yerini emir, yasak ve inkılâp kelimeleri aldığı içindir ki, bugün dünden daha karmaşık bir anarşi içinde yuvarlanıyoruz(Tanyol, 1951c: 2).

Türkçe ezan- Arapça ezan tartışmaları Türkiye’nin gündeminde uzun bir dönem tartışılmıştır. Türkçe ezan ve ibadet kavramını tartışan Tanyol, İmam-ı Azam’ın ezana ilişkin görüşlerinden yola çıkarak Türkçe ezan okunması konusunda bir sakınca görmemektedir.

4.2.3.Osmanlı Devleti Döneminde İrtica

Tanyol irtica faaliyetlerini Osmanlıdan günümüze doğru değerlendirir.

Osmanlı İmparatorluğunda din iki kez katılmış ve irticaya yataklık yapmıştır(Tanyol, 1991g: 8):

- 1.Yavuz Sultan Selim’in hilafeti getirmesi,
- 2.Yeniçeriliğin kaldırılması.

“Bu iki olaydan birincisinde din devletin resmi kadrosunda yer alma olanağı bulmuş, ikincisinde de Sünnilik ve Sünni tarikatlar Bektaşilik ve Alevilik karşısında güç kazanmışlar, böylece devletin resmi dini olmuşlardır”(Tanyol, 1991g: 8).

Tanyol'a göre Türk milletinin asıl dini Aleviliktir. Alevilik Şamanizm'e benzer, Şamanizm'e en yakın din olan Alevilik, Türklerin Müslüman olmasıyla birlikte Türk Müslümanlığını çağrıştırmaktadır. Tanyol Osmanlı İmparatorluğu döneminde Fatih Sultan Mehmet ile Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan arasındaki rekabetin, yüzyıllar boyunca süren İran-Osmanlı savaşlarını doğurduğunu, bu durumun Sünnilik-Şiilik arasında yaşanan çatışmanın bir eseri olduğunu belirtir. Bu durum Türk milletinin asıl inanç sistemi olan Aleviliği unutturmuştur(Tanyol, 1991g: 8).

Tanyol'a göre "Şiilik ve Alevilik arasındaki temel fark, Şiiliğin sosyo-ekonomik, sosyo-politik ve dünya görüşü bakımından, başta Zerdüştilik olmak üzere, eski İran dinlerinin etkisini taşıırken, Aleviliğin Türklerin eski dini olan Şamanizm ile İslamiyet'in kaynaşmasından meydana gelmiş olmasıdır"(Tanyol, 1991g: 8).

Şiilik din+dindir. Alevilik büyü+dindir. Bu nedenle Şiilikte laiklik asla mümkün değildir. Bu bakımdan büyü yapısı bakımından laik olduğundan Aleviliğin doğal bir niteliği olarak laiklik ve ilericiliğe daha yakın bir özelliği vardır. Tanyol Sünnilik ile Alevilik arasındaki fark ise Arap Müslümanlığı ile Türk Müslümanlığı çatışması demektir(Tanyol, 1991g: 8).

Tanyol Osmanlı İmparatorluğunun kültür mirasını şeriattan çok, tarikatı temsil ettiğini belirtir. Devletin kuruluşunda önemli rol oynayan Baba İlyaslar, Geyikli Babalar, Hacı Bektaş-ı Veli, Hacı Bayram Veli gibi yarı şaman, yarı Müslüman ulular hep tarikat ehlidirler. Yol anlamına gelen tarikat ve şeriatin farkı, şeriatin hukuku, tarikatın ahlakı temsil etmesidir(Tanyol, 1991g: 8).

Kısaca Tanyol Osmanlı'nın kuruluşunda önemli rol oynayan kişilerin tarikat ehli olduklarını, dolayısıyla devletin kuruluşunda tarikatların önemli rol oynadığını belirtir. Bunun yanında Tanyol'un bu konudaki eleştirilerinin subjektif özellikler taşıdığını belirtebiliriz. Ayrıca Tanyol Osmanlı döneminde Aleviliğin devlet kadrosunda önemini yitirip, Sünniliğin ön plana çıkmasının o dönemde irticaya yol açtığını belirtmektedir.

4.2.4.Laiklik ve İrticaya Yönelik Görüşleri

Tanyol irticanın kaynaklarının neler olduğunu ve geçmişten günümüze yaşanan irtica olaylarını, nedenlerini ve getirilebilecek çözüm yollarını araştırır.

Tanyol, daha öncede belirtmiş olduğumuz gibi irtica kavramını, dinin politika ve menfaat tuzaklarına alet edilmesi olarak kullanır. İrticanın nedenleri, İslamiyet'in diğer dinlerden ayrı olarak, dünya ve ahiret işlerini birlikte düşünmesinde aranması gerekmektedir. Bir takım politikalar ise İslamiyet'in bu durumunu yanlış değerlendirmektedirler.

“Tanyol bir takım din adamlarının ve politika madrabazlarının ibadete ait meseleleri muamelata(dünyalık işlere) ve muamelata karşılık gelen meseleleri de ibadete ait gibi göstermelerini irticanın nedeni olarak açıklıyor”(Tanyol, 1958: 2).

İrtica olaylarının Cumhuriyet'le ortaya çıktığı konusunda uzlaşan bir grup vardır. Fakat Tanyol'a göre bir grup düşünürün yaptığı hata şudur: Cumhuriyet döneminde irtica yön ve içerik değiştirmiştir. Cumhuriyetten önce de bir takım olaylar yaşanmıştır. Cumhuriyetten önceki irtica olayları(Tanyol, 1989: 158):
1.Şariat-Tarikat çatışması,
2.Doğu-Batı çatışması(Tanzimat).

Tanyol 31 Mart olayını irtica-inkılâp ikilemini savunan iki ayrı grubun yarattığını savunur. İnkılâbın içeriğinde meşrutiyet ve özgürlük olduğunu, irticanın içeriğinde ise istibdat ve din olduğunu savunur. Bu iki grup arasında yaşanan çekişmenin gündeme oturduktan sonra bir daha kalkmadığını düşünüyor. Tanyol'a göre inkılâp-irtica çekişmesi, Türkiye Cumhuriyetinin, Atatürk devrimlerinin bir arması olmuştur.(Tanyol, 1989: 161).

Atatürk devrimleri laikliği irtica ve din sömürüsüne karşı bir önlem olarak düşünülmüştür. Din ve devlet işlerinin ayrılması bu amacı taşımaktadır. Din toplumsal, politik ve düşünsel alanda kendi yataklarına çekilmeliydi. Dolayısıyla din sömürüsüne engel olacak güç, politik iktidardır. Tanyol'a göre politik iktidar din sömürüsünü iktidar için bir güç haline getirirse, yapılacak iş güçleşmektedir(Tanyol, 1989: 161).

Tanyol bu sözleri ile siyasi partilerin oy toplamak uğruna türban olayını kullandıklarını ve bu sorunun sürekli gündemde olmasının irtica olaylarını artırdığını söylemektedir. Türban olayı, gençlerin üniversitelere türbanla girmek istemeleri, devlet dairelerinde türbanın serbest bırakılması durumu seçimler yaklaştığı zaman mutlaka bir takım partiler tarafından gündeme getirilir. Bu sorunu çözme vaatleri verilir. Partiler bu sözleri tutarlar tutmazlar bu bizim için önemli değildir. Önemli olan bu durumun neden politikaya alet edildiğidir.

Tanyol 1950'den sonra çok partili yaşamın dini oy için bir sömürü aracı haline getirdiğini belirtiyor. Eğitim ve öğretimde birlik kanuna rağmen, din okulları açma seferberliği, siyasi partiler arasında bir yarış haline gelmiştir. İmam Hatip

Okulları, İslam Enstitüleri, İlahiyat Fakülteleri öğretim ve eğitimin vazgeçilmez kurumları olarak her yıl artırılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının bütçesinin önemli bir kısmı din okullarına harcanırken, bir taraftan Diyanet İşleri Başkanlığının da bütçesi şişirilmiştir. Din okullarından mezun olanların maaşa bağlanması bütçeye büyük bir yük getirmiştir. Oysa Türk geleneklerinde özellikle köylerde görev yapan imamların harcamalarını köy halkı karşılardı(Tanyol, 1995d: 5).

Tanyol okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin zorunlu ders olmasını eleştirir. Kişilerin din dersi alıp almayacakları bireylerin isteklerine bırakılmalıdır.

Devletin önemli görevlerinden birisi de vatandaşlarının eğitimini sağlamaktır. Bireylerin eğitim hakkı mevcuttur. Halkın her konuda olduğu gibi din konusunda da yetiştirilmesi, devletin başta gelen görevleri arasındadır.

Görüşlerini doğu-batı karşılaştırması yaparak ortaya koyan Tanyol, din eğitimi konusunda da batıyı incelemiş olsaydı, belki fikri değişirdi. Tanyol din eğitiminin verilmesi gerektiğini düşünmekle beraber, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin zorunlu olmasını eleştiriyor. Günümüzde ise din eğitimi dersi almak istemeyen öğrencinin velisi bir dilekçe yazarak okul idaresine durumu bildirirse, öğrenci dersten muaf olabilmektedir. Ayrıca Tanyol'un belirttiği gibi Din Kültürü dersleri seçmeli ders olsa bile okullarda seçmeli ders adı altında verilen dersleri zaten öğrenciler seçmemekte, okul idaresi seçmektedir. Bu konuda Milli Eğitim Bakanlığının alt yapısını güçlendirmesi gerekir. Bunun için de çok uzun yılların geçmesi gerektiği kanaatindeyim.

Gürtaş(1997) batıda din eğitiminin ya devletin resmi okullarında ya da ülkelere göre değişmek üzere mecburi veya ihtiyari olarak okutulmakta olduğunu ya da bu işin bütünüyle cemaat teşkilatına bırakıldığını belirtmektedir.

Tanyol bizdeki sorunun nedenini şöyle açıklar: “Laikliğin dinle devlet arasına girmesi. Yanlış olan laikliğin bir yandan Osmanlı Türk devletini ve onun devlet geleneğini, diğer yandan dini düşman safa itmiş olmasıdır. Laik devlet teokratik devletin karşısına konmuş, Osmanlı devleti teokratik bir devlet olarak suçlanmıştır”(Tanyol, 1989: 180).

Osmanlı devletinin teokratik olmadığını şu savlarla kanıtlamaya çalışır(Tanyol, 1989: 180-181):

Hilafet Osmanlı padişahlarına eklenen sembolik bir sıfattır. Osmanlıda ne padişah din adamı, ne de uygulanan hukuk sistemi dinseldir. Devlet Şer'i hukuk yanında örfi hukukla yönetiliyordu. Osmanlı da kalıplaşmış, donmuş bir Şer'i hukuk hiçbir zaman uygulanmamıştır. Toplum ihtiyaçlarının gerektirdiği kurallara ve örfün gerektirdiği kurallara dinsel emirlere göre öncelik tanınmıştır. Allah adaleti emretmiştir, hukuk adaleti gerçekleştirmekle yükümlüdür. Bu amaçları benimseyen bir devlet teokratik değil laiktir. Bu sebeple Tanyol'a göre laik devlet ilkesi Türk devlet tarihinde gereksiz bir kavramdı. Bu sadece, Türkiye Cumhuriyetinin meşruluğuna ve devamına bir gerekçe olarak, hilafet ve saltanat kavramına bir antitez olarak ortaya atılmıştır.

Tanyol Türk devletlerinin hiçbir zaman şeriat ya da tarikatla yönetilmediğini belirtmektedir.

4.2.5.Bir İrtica Örneği Olarak Türkçe Ezan Meselesi

Bu konuda ezanın okunuş şekli tarihsel açıdan kısaca ele alınmıştır.

4.2.5.1.Türkçe Ezanın Okunması Dönemi

Ezanın Türkçe olarak okunduğu dönem Cumhuriyet Halk Partisi dönemine denk gelir.

“CHP döneminde 6 Mart 1933 tarihinde, Diyanet İşleri Başkanlığı müftülöklere bir tamim gönderip, salât ve selam'ın Türkçe okunmasının uygunluğunu bildirmiştir. Ancak ezan ve kamet'in Türkçe okunmaması durumunda bir müeyyide ve hüküm belirtmemiştir”(Şeker, 2010: 10).

“2 Haziran 1941 yılında ise Türk Ceza Kanunu'na ilave yapılarak ‘Türkçe ezan ve kamet'in okuyanlara üç aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır’ ibaresi eklenerek yaptırımın şekli belirlenmiştir(Şeker, 2010: 10).

Bu uygulama CHP iktidarı döneminde yürürlükte kalmıştır. Bu süreç içerisinde ezan Türkçe dilinde okunmuştur.

“1950 seçimlerinden sonra Demokrat Parti Arapça okunmasını istemiştir. Aslında Türkçe ezan tamamen kaldırılmamıştır, ancak 1950 tarihinden sonra Türkçe ezan okunmamıştır”(Kongar, 2004: 1).

Türkçe ezan okunması konusu Meşrutiyet dönemindeki bazı aydınlar tarafından da dile getirilmişti. Bunu Ziya Gökalp şöyle şiirleştirmiş:

"Bir ülke ki, camiinde Türkçe ezan okunur.
Köylü anlar manasını namazdaki duanın
Bir ülke ki, mektebinde Türkçe Kuran okunur
Küçük büyük herkes bilir buyruğunu Hüda'nın
Ey Türkoğlu, işte senin orasıdır vatanın"(Kongar, 2004: 1).

“Atatürk döneminde, 1932’de, önce Türkçe ezan okunmasının dinen caiz olup olmadığını tartışılmıştır ve caiz olduğu belirlenmiştir”(Kongar, 2004: 1).

1931 yılının Aralık ayında, Mustafa Kemal Atatürk’ün emriyle dokuz hafız, Dolmabahçe Sarayı’nda ezanın ve hutbenin Türkçeleştirilmesi çalışmalarına başlamıştır.

Kuran’ın Türkçe tercümesi ilk kez 22 Ocak 1932 tarihinde İstanbul’da Yerebatan Camii’nde Hafız Yaşar Okur tarafından okunmuştur(Başgöz, 1998: 45). Bundan 8 gün sonra, 30 Ocak 1932 tarihinde ise ilk Türkçe ezan, Hafız Rıfat Bey tarafından Fatih Camii’nde okunmuştur. 3 Şubat 1932 tarihine denk gelen Kadir Gecesi’nde de, Ayasofya Camii’nde Türkçe Kuran, tekbir ve kamet okunmuştur. 18 Temmuz 1932 tarihinde Diyanet İşleri Riyaseti, ezanın Türkçe okunmasına karar vermiştir. Takip eden günlerde, yurdun her yerindeki Evkaf Müdürlüklerine Türkçe ezan metni gönderilmiştir. 4 Şubat 1933 tarihinde, müftülüklere ezanı Türkçe okumalarını, buna uymayanların kesin ve şiddetli bir şekilde cezalandırılacaklarını bildiren bir tamim göndermiştir(1923: 1-3).

Eski dönem milletvekili Refet Ülgen, ezanın Türkçeleştirilmesi konusunu Atatürk’ün yaptığı bir inkılap olduğunu Celal Bayar’a yazmış olduğu mektupta şöyle belirtmektedir(Şeker, 2010: 19-20):

“Türkçe ezan okutulmasının Atatürk’ün yapmış olduğu bir inkılâptır. Tekrar Arapçaya çevirmek bir gerileme, yeni bir irticadır.”

“Türkçe ezan uygulamasının ardından, Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi'nin 6 Mart 1933'te yayımladığı bir tebliğ ile İslam peygamberi Muhammed'e hürmet ve saygı ifade eden sözlerin yer aldığı salanın da Türkçe okunmasına karar verilmiştir”(1933: 17).

Daha sonra “1941 yılında çıkarılan 4055 sayılı kanunla Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesine bir fıkra eklenmiştir. Değişikliğe göre, Arapça ezan okuyanlar ve kamet getirenler, üç aya kadar hapsedilecek ve 10 liradan 200 liraya kadar para cezası ödeyeceklerdir”(1926: 412).

4.2.5.2.Arapça Ezanın Yeniden Kabulü

Demokrat Parti hükümeti özgürlükler doğrultusunda seçim beyannamesinde olmamasına rağmen, 18 sene boyunca Türkçe ezan okunduğu halde Arapça ezan okunmasını sağlama ihtiyacı hissetmiştir.

1950 Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri sonrasında, Demokrat Parti Türkçe ezan ile ilgili olarak çalışmalara başlamıştır(Meydan, 2009: 685). 14 Haziran günü gazetelerde açıklanan çalışmalar 16 Haziran günü hızlanmış, halk meclis önünde tepki vermeye -destek amacı ile- başlayınca çalışmalar hızlanmış(Armağan, 2010: 2) ve kabul edilmiştir. Aynı gün sonuç Celal Bayar'a telsizle gönderilmiştir. Celal Bayar da kabul etmiştir. Aslında çıkarılan yasaya göre ezan dili serbest bırakılmıştır.

Demokratik Partinin kendini takip eden siyasal partilerin ve hatta Cumhuriyet Halk Partisi gibi partilerin seçim sürecinde ve seçim sonrasında oy toplamak için kullandıkları halkla ilişkileri stratejisi, Anadolu insanının dini inanç ve duygularını istismarının temellerini atmak, politikada ve kamu yaşamında dini yeniden merkeze getirmek olmuştur.

4.2.5.3.Kabulden Sonra Yaşanan Olaylar

“Aynı gün İkinci ezanında Arapça ezan yasağı resmen kalkmıştır. Bursa'da bir camisinde 7 defa İkinci ezanı okunmuştur. Şanlıurfa'da Hasan Padişah Camii

müezzini de kabulü dolayısıyla ağlamıştır”(Armağan, 2010: 2). Ayrıca, 6 Temmuz 1950 tarihinde de haftada üç gün Ankara Radyosu'nda Kuran okunacağı belirtilmiştir.

Türkçe ezan konusunda yaşanan tarihsel olayları açıkladıktan sonra, sosyolojiye düşen görev Türkçe ezan okumanın caiz olup olmadığı meselesi değildir. Bu konunun ele alınma nedeni, Tanyol'un ezan meselesini neden bir irtica faaliyeti olarak gördüğüdür.

Türkiye tarihinde Türkçe ezan-Arapça ezan ikileminde yaşanan olaylar göstermektedir ki, din politikaya alet edilmektedir.

Tanyol'a göre “dini politikaya alet olmaktan, fertlerin ihtirasına bir vasıta yapmaktan kurtarmak için, onun ibadet ve muamelat kısmını, halka açık bir lisanla öğretmek gerekir. Böylece din sömürü aracı olmaktan kurtulabilir”(Tanyol, 1951b: 2).

Tanyol “ezan Türkçe mi okunmalı Arapça mı? sorununa din sosyolojisi açısından bakınca ne Türkçe ezanı savunanları ilerici ve ne de Arapça ezanı savunanları gerici sayılamayacağını belirtmektedir”(Tanyol, 1987c: 9).

Tanyol'a göre ezan, emir ve yasakların egemen olduğu dinsel alanla ilgili bir olgudur. Müslümanlara ibadet vaktini bildirir. Bu nedenle Türkçe Kuran, Kuran mıdır değil midir? türünden bir tartışma ezan için geçerli değildir. Mezhebimizin kurucusu İmam Azam Ebu Hanefi, ezanın Arapçadan başka dillerde okunmasını caiz görmekle kalmamış, Kuran'ın başka dile çevirisinin de Kuran sayılacağını kabul etmiştir. Çünkü Ebu Hanefi'ye göre Kuran anlamdır. Çöldeki bir Arap da Kuran'ın bir ayetini konuşmasında söyleyebilir(Tanyol, 1999a: 166).

Tanyol'a göre “Atatürk devrimleri ezanı Türkçeleştirirken, akılcı bir yapıdan hareket etti. Bu İslamiyet'in gerçeklerine uygundu. Fakat dinin doğasına, dinsel gerçeğine uygun değildi. Bütün dinler birtakım olağanüstü olaylara yanıt arar, mucizelerle oynar”(Tanyol, 1999a: 167).

İslamiyet ise akıl dinidir. Dolayısıyla bu durum Tanyol'un fikri olan ‘dinin illaki irrasyonel bir tarafının olması gerekir’ yargısı ile ters düşer.

Tanyol İslam dininde ezanın Türkçe okunmasında bir sakınca olmadığını belirtmektedir. Ayrıca Arapça ezan yoluyla İslamiyet'teki bu irrasyonel boşluğun doldurulabileceğini düşünmektedir.

4.2.6.Bir İrtica Örneği Olarak Eğitim Sömürüsü

4.2.6.1.Dil Eğitimi

Tanyol laik eğitimin gerçekleşebilmesi için dil eğitiminin önemini belirtir. Ona göre “laik vatandaş eğitiminin temel taşı dil eğitimidir. Dil bir milletin özü, ruhu, hatta var olma sebebidir”(Tanyol, 1999a: 229).

“Eğreti bir dilde yaratıcılığın yerini kısır ve sürekli bir taklit alır” diyen Tanyol, Milli Eğitim Bakanlığının Türkçenin yanında ikinci bir dil yaratma savaşına girmesinden, yabancı dille eğitim-öğretim yapmanın yaygınlaşmasından rahatsızlık duyar. Bu rahatsızlığa “Laiklik ve İrtica” adlı eserinde değinmektedir. Kitabın yayınlanmasından bu yana geçen 20 yıl boyunca İngilizce artık ilköğretimin birinci kademesinden başlayarak eğitim sistemimizde mutlaka öğrenilmesi gereken bir ders olarak bulunmaktadır.

4.2.6.2. Aydın Din Adamı Eğitimi

Tanyol irticanın yok edilmesi için, aydın din adamlarına ihtiyaç olduğunu belirtir. Aydın din adamının özellikleri ise(Tanyol, 1999a: 232-233):

Aydın din adamı inancıyla eylemi arasında tutarlılık bulunan kimse demektir. Tanyol'a göre inanç alanında ileri-geri olmaz. Bu sebeple yobaz, softa demeye de hakkımız yoktur. Din adamının toplumsal bir işlevi vardır. Din adamı, inançla ilgili konuları öğreten, inançla ilgili ibadeti yerine getiren, halkın inançla ilgili sorunlarını çözen ve bu alanda yol gösterme görevi üstlenmiş insandır.

Tanyol aydın din adamı ile yobaz ayrımı yapar(Tanyol, 1999a: 234):

Din adamlığıyla hiçbir ilgisi bulunmayan, ama dinsel kültüre, dinsel düşünceye bağlı olan yobaz, devrimleri din ve din adamı düşmanı gibi göstermiştir.

Ona göre irticaya meydan veren din adamı değildir, din adamı halktan biri, pratik bir ihtiyacı gideren kişidir. Tanyol’a göre dikkatli bakılırsa irtica faaliyetleri hep din adamı olmayan sivil yobazlardan çıkar.

Tanyol’un bahsettiği bu sivil yobazlardan kastettiği kişiler, dini kullanan kişilerdir. Aklımıza ilk gelen kişiler sırf oy toplamak uğruna dini kullana siyasi partilerdir.

“Tanyol’a göre yobazlığın tarihi batılılaşma hareketine ve Cumhuriyet tarihine göre çok eskidir. Yobazlık her kılığa girerek, karşımıza çıkan bir olgudur”(Tanyol, 1999a: 251).

Yobazlar din ve milliyet gibi iki yaygın duygunun sömürülmesine bir araç olmuşlardır.

“Tanyol’a göre yobazların amacı ülkede kendi çıkarlarına yarayacak yolda fitne çıkarmaktır. Yobaz yalnız düşünceleri karanlığa çekmez, aynı zamanda vicdanı ve ahlakı yıkar. İrticanın alanı sanıldığından daha geniş ve güçlüdür.” (Tanyol, 1999a: 252-253).

Tanyol çocukluk çağında verilen din eğitime karşı çıkar. Sebebini ise şöyle açıklamaktadır(Tanyol, 1994b: 7):

İnsanoğlu diğer canlı varlıklar arasında soru sorma yeteneğine sahip tek varlıktır. Çocuk, yaşının bir döneminde sürekli olarak çevresindeki olayların nedenini araştırır. Sonradan çocuğun bu nedenleri araştırarak doğal yapısının karşısına bir takım inançlar ve kanılar çıkar. Ve çocuktaki özgür düşüncüyü firenler, bir takım yasaklar koyar. Böylece çocuk soru sorma yeteneğini kaybetmiş olur.

Tanyol din eğitimi veren okulların sayısının artırılmasından rahatsızlık duymaktadır. Bu konuda siyasetçilere şunları öğütlemektedir(Tanyol, 1993a: 6):

Tarihimizde binlerce örneği olan irtica olayları ve bunlara yataklık yapan kurumlar ve kuruluşlar açık seçik karşımızda dururken, din ve ahlak eğitimi adı altında çağdaş mollalar yetiştirecek okulları akıl almaz aşırı bir bütçeyle

donatırsanız, bu durum ülkeyi karanlığa boğmakla kalmaz, aynı zamanda mezhep kavgalarının kanlı bir arenasına haline gelir.

“Laiklik, yasaların dokunulmazlığına sığınarak teokratik devlet anlayışının saldırısı karşısında devlet güçleriyle korunmuştur. Alevilik laikliği içeren bir inanç sistemi, bir mezheptir. Tabanda Alevilik, tavanda laiklik ruhla beden gibi birleştiği zaman gericiliğin, irticanın kökü kazınmış olur”(Tanyol, 1993a: 6).

Tanyol adeta din okullarında verilen derslerin ülkede mezhep savaşlarına yol açacağını düşünmektedir. Bunun sonucunda da laiklik, laik eğitim, aydın din adamı eğitimi noktasında düşüncelerini, Aleviliğe bağlamıştır. Laikliğin yalnız Alevilik mezhebinde mümkün olduğunu düşünen Tanyol, aydın din adamlarının da Alevilik mezhebinden çıkabileceğini düşünmektedir. Bu konudaki görüşlerinin tamamen subjektif düşünceler olduğu kanaatindeyiz.

4.2.6.3.Laik Eğitim-Vatandaş Eğitimi

Tanyol batıda ortaya çıkan adalet, özgürlük gibi fikirlerin yerleşebilmesi ve sınıf farklarının ortadan kaldırılabilmesi için laik eğitime ihtiyaç duyulduğunu düşünmektedir.

1789 Fransız İhtilali ile yaygın hale gelen adalet, özgürlük kavramları ile toplumsal yapıdaki sınıf farkı yok edilmeye çalışılmıştır. Bunun ise laik bir eğitimle gerçekleştirileceğine inanılmıştır. Devrimin ana sloganları olan özgürlük, adalet vb. kavramlar laik eğitimin temeline yerleşince, sınırsız özgürlük insanı boşluğa düşürmüştür(Tanyol, 1999a: 220).

Tanyol aşırı bireysel özgürlüğün insanları karamsarlığa, ekonomik alandaki aşırı özgürlüğün ise insanları sefaletle sürükleyeceğini düşünmektedir. “Yeniçağ ile oluşan insan tipi ekonomi alanında sömürgeciliğe ve sefaletle yol açmıştır. Bu durum kapitalizmin yol açtığı bir durumdur. Bunun sonucu sosyalist fikirler doğmuş ve sosyalist eğitimin yeni kuşaklara verilmesini amaçlayan apayrı bir vatandaşlık eğitimi ortaya çıkmıştır”(Tanyol, 1999a: 222).

“Kapitalizmde, sosyalizm de laik eğitimi destekler. Aralarındaki fark, kapitalizm ayrı toprak ve ayrı bayrak ile sınıfların toplanmasını vatandaşlık eğitimi

için görürken, sosyalizm vatandaşlık kavramı yerine “yoldaşlık” kavramını getirmiştir” (Tanyol, 1999a: 222).

“Cahit Tanyol’a göre çağımızın öncü değeri bilim ve teknik olduğundan, bilim ve teknik de laik bir niteliğe sahip olduğundan, eğitim ve öğretiminde laik olması zorunludur” (Tanyol, 1999a: 224).

Tanyol’a göre “ülkemiz batı uygarlığı ile yüz yüze geldiğinden bu yana ahlakımızda, eğitim ve öğretimimizde bir boşluk, bir çelişki ortaya çıkmıştır ve bu çelişkinin temelinde din ve dil bulunmaktadır” (Tanyol, 1999a: 225). “Laik bir eğitim ve laik bir devlet kavramı yaratmak için eğitim ve öğretimde birlik zorunlu olmuştur” (Tanyol, 1999a: 228). Bu da Tevhidi Tedrisat kanunu ile sağlanmıştır. Medrese ve dinsel eğitim yasaklanmıştır. Laiklik dinsel müdahaleye karşı alınmış bir tavır olduğundan, gerici ve bağınaz kadrolar tarafından dinsizlik olarak nitelenmiş ve Türkiye Cumhuriyeti irticayla karşı karşıya gelmiştir.

“Tanyol’a göre gerici çevreler ya da Atatürk devrimlerine karşı olan kesimler tarafından, Atatürk devrimleri çağdaşlaşmayı gerektirecek yollar arayacak yerde, amaçlar yerinde saymaya başlamıştır ve Atatürkçü ideoloji bir tür bekçi düdüğüne dönüştürülmüştür” (Tanyol, 1999a: 228).

Türkiye’de İkinci Dünya Savaşı sonrası çok partili yaşama geçişle beraber, “gerici çevreleri” bir oy potansiyeli olarak gören siyasi partiler, eğitim ve öğretimde ümmetçi bir tutuma kapı aralamıştır. 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu yokmuş gibi kabul edilerek, İmam Hatip Okulları çoğaltılmış, ortaöğretimde din dersleri zorunlu hale getirilmiş, din dersleri liselerde sosyoloji ve felsefenin dışında, tamamen dinsel bir amaçla okutulmuştur (Tanyol, 1999a: 229).

“Laik eğitim yapan öğretmen okulları bir kenara itilmiştir. Köy Enstitülerinin yerini İmam Hatip Okulları ve Yüksek İslam Enstitüleri almıştır. Devlet ilkokuldan üniversitelere kadar din eğitimi veren kurumları her gün biraz daha çoğaltarak kendi çevresinde toplamaya başlamıştır”(Tanyol, 1999a: 18).

“Eğitim sistemimizde felsefe derslerinin seçmeli ders, din derslerinin ise zorunlu ders olarak okutulması, insan bilincine karşı kurulmuş bir tuzaktır”(Tanyol, 1999a: 19).

Tanyol’a göre “din eğitiminin bir yararı yoktur. Dini, din dışında başka bir maksat için kullanmamak şartıyla din eğitiminin, elbette ki toplumda olumlu bir yeri vardır” (Tanyol, 1999a: 174).

Görüldüğü gibi Tanyol din eğitimi tamamen gereksiz bulmamaktadır. Dinin irtica aracı olarak kullanılmamasından yanadır. Bunu yanında çocuk yaşlarda verilen din eğitiminin yaratıcılığı yok ettiği konusundaki görüşlerinin doğruluk temeli olsa da, bu yaşlarda verilecek olan din eğitiminin tamamen gereksiz olduğu söylenemez.

4.2.6.4.Eğitim Davamız

Eğitim bir ülkenin hayatına yön veren en önemli toplumsal kurumlarından biridir. Sosyal yaşamda demokrasinin yerleşebilmesi, ancak demokrasinin uygulamalarla bireyin yaşamında bir yer kazanabilmesine bağlıdır.

Tanyol demokrasinin sözde ve şekilde kalmamasının eğitimde tedbirlerin alınmasıyla gerçekleşeceğini düşünmektedir. “Bunun için okullarımızı, eğitim kadromuzu politikanın dışında tutmak, mevcut politika ve propaganda unsurlarını kökünden söküp atmak gerekir”(Tanyol, 1950a: 2).

Tanyol’a göre “politika ve propaganda unsurlarını okullarımızdan atmak için, bunların okullara hangi yollarla girdiğine bakmak gerekmektedir”(Tanyol, 1950a: 2).

“Tanyol Milli Eğitim Bakanlığının bel kemiğini oluşturan Talim Terbiye Kurulunun önemine dikkat çeker. Talim Terbiye Kurulunda çalışmanın emekliliği gelenler için bir dinlenme yeri gibi algılandığını düşünüyor. Burada çalışan öğretmenler arasından seçilmiş kişilerin, atılmak endişesiyle her türlü emre boyun eğdiklerini dile getiriyor”(Tanyol, 1950a: 2).

“Tanyol eğitimde yapılan değişikliklerin ilgili bakanın politik anlayışına bağlı kalmaksızın keyfi olarak değiştirilmemesinden yanadır. Bakan değıştikçe eğitim anlayışının da değışmemesinden yanadır”(Tanyol, 1950a: 2).

Tanyol’a göre, Milli Eğitim Bakanlığında yapılacak ikinci iş merkezi teşkilatı yenileştirmek ve müdürlüğü bir çiftlik haline getirmiş idarecileri değıştirmektir. Bazı müdürler o makam sanki daima onunmuş gibi davranmaktadır. Bunun yanında öğretmenlerin çalışma şevkini düşüren bazı durumlardan dolayı eğitim sistemimizde çalkantılar yaşanmaktadır(Tanyol, 1950a: 2).

Eğitimde öğretmen faktörü çok önemlidir. Eğitim yoluyla insanlar, bir birey olma sorumluluğunu almaktadırlar. Bu sebeple de eğitimdeki uygulamaların keyfilikinden kaçınılmalıdır.

4.2.7.Bir İrtica Örneği Olarak Türban

İrticanın en belirgin örneği olarak türban olayını gören Tanyol, bir moda kaidesi olan türbanın, din için bir sömürü aracı haline getirilmesinden şikâyetçidir.

“Türban modayla ilgilidir. Yaptırımı da gülünç olmaktadır. Bir genç kız çıkarda Ben Kuran’daki Nur ve Vakıa surelerindeki ayetlere uyarak başımı örteceğim derse, türban bireysel bir olay olmaktan çıkar, açık seçik bir irtica olayıyla karşı karşıya kalırız”(Tanyol, 1999a: 169).

Tanyol devletin Türbanı serbest bırakmaya çalışmasını, Türk devletini teokratik bir devlet yapma çabası olarak görmektedir. Siyasi iktidar bundan yana olursa devlet, devlet olmaktan çıkar diyen Tanyol, türban olayının dini sömürü aracı olarak kullanılması ile birlikte, bunların yanında din, irtica, laiklik-demokrasi, özgürlük, tarikat ve şariat tartışmalarının da devamında geldiğini belirtir(Tanyol, 1999a: 172-173).

Tanyol Türk devletlerinin hiçbir zaman şariat ve tarikatla yönetilmediğini savunmaktadır.

“Tanyol örtünmeden söz eden surelerin Nur ve Vakıa sureleri olduğunu belirtir. Bu surelerdeki ayetlerin ne inanç, ne de ibadetler ilgili olduğunu düşünmektedir. Bu ayetler muamelata aittir”(Tanyol, 1987b: 7).

“Türban olayında, dinin inanç alanı dışına çıkarılarak, irtica ve sömürü aracı haline getirildiğini belirtir”(Tanyol, 1987b: 7).

Tanyol’a göre “tamamen moda kanunlarına bağlı türban olayı, birden tamamıyla politik ortama ve dinsel sömürüye bir araç olmuştur, peşinden din, irtica, laiklik, demokrasi, özgürlük, tarikat ve şeriat tartışmaları seferber edilmiştir”(Tanyol, 1987a: 9).

Türban neden bir toplumun bütün katlarını ilgilendiren korkunç bir kavram haline getirilmiştir? Bu oyunu tezgâhlayan kimdir? Tanyol’a göre orada irticanın arka bahçesi görülür. Şeriat, tarikat, gericilik ve tutuculuk, Atatürk düşmanlığı irticanın arka bahçesinde büyütülmüştür. Bir takım dinci kesimler(dindar olmayan) tarafından türbana karşı çıkmak, kişinin din ve vicdan özgürlüğüne ve kişinin bireysel özgürlüğüne tecavüz olarak algılanmıştır(Tanyol, 2006: 6).

Tanyol’a göre türban konusunda halkın namus ve iffet duygularını karıştırdığınız zaman, ortaya patlamaya hazır canlı sosyal bomba çıkar(Tanyol, 2006: 6).

Türban mevzusu uzun yıllardır Türkiye’nin gündeminde tartışılan bir konudur. Bu konunun uzun yıllardır tartışılması anlamsızdır. Her toplumda olduğu gibi Anadolu kadını da kendi gelenekleri doğrultusunda giyim kuşamına yön vermektedir. Zamanın değişmesi ile moda da değişmektedir. Bunun dışında ne zaman türban gündeme geldi ise, işte o zaman siyasetçilerin bu konuda tartışmasında mutlaka bir çıkar durumu aranmalıdır.

4.2.8.Din Sömürüsü

Tanyol Türk toplum tarihinde din sömürüsünün geniş bir yer tuttuğunu düşünmektedir. Laik eğitimin önemini vurgulayan Tanyol, dinin dünya işlerinden elini eteğini çekmesi gerektiğini savunur.

Ona göre kulla Tanrı arasına hukuk ve ahlak aracılığıyla girildikçe, din bir sömürü aracı olarak seçim meydanlarına sürüldükçe ne demokrasiden, ne de laiklikten söz edilebilir. Tanyol’a göre laik bir devletin olmazsa olmaz koşulu yasalarla belirlenmiş bir dininin olmamasıdır. Devletin dini olmayınca dindarlığa ya da dinsizliğe, ya da başka dine mensup olanlara aynı gözle bakması gerekecektir(Tanyol, 1991d: 23).

Devlet din sömürüsüne cephe alabilir, fakat dine karşı olamaz. Dinsiz olmak ya da olmamak bireylere özgü bir niteliktir diyen Tanyol, devleti yöneten kişilerin kendi inançlarını devlet yönetiminde, öğretim ve eğitim kadrolarında genel kural haline getirmemeleri gerektiğini, eğer böyle olursa hem zulmetmiş hem de suç işlemiş olacaklarını belirtir. Bir politikacı ibadet etkinliğini gösteriş biçimine sokarsa ve bunu bir oy aracı olarak kullanırsa, bundan en çok yara alan din ve mümin vicdanı olur(Tanyol, 1991d: 24).

Tanyol'a göre anayasanın laiklik ilkesine aykırı uygulamalarından biri, devletin kendini din eğitiminden sorumlu saymasıdır. Tanyol halkın din adamına ihtiyacı olduğu gerçeğini unutmaz. Ona göre halkın nasıl duvarcıya, demirciye, nalbanda ihtiyacı varsa din adamına olan ihtiyacı da vardır. İnsanlar öldüğünde onların namazını kıldırmak için, belli namaz dualarını öğrenmek için din adamına ihtiyaç var. Bunun için ise bütçeden milyarlar ayırıp, din kurumlarına harcamaya gerek yoktur(Tanyol, 1991c: 12).

Tanyol siyasetçilerinde ibadet özgürlüğü olduğunu, fakat bunları kamuoyunun gözleri önünde yapmamaları gerektiğini, yani dini bir tür sömürü aracı olarak kullanmamaları gerektiğini vurguluyor. Böyle olursa laik devlet, laik eğitim ve din incinecektir. O demokrasinin irtica ve sömürü törenleri içinde yok olmasından yakınmaktadır.

4.3.TOPLUMDA AHLAK PROBLEMİ VE LAİK AHLAK

4.3.1.Dini Ahlak-Laik Ahlak

Tanyol'un sosyolojisinde ahlak kavramı oldukça önemli bir yere sahiptir. Ahlakı laik ahlak ve dini ahlak olarak sınıflandırır.

Ona göre “laik ahlak içtimai törelerle, ferdi tabiatta mevcut rasyonel yeti sayesinde, universal ahlak kaidelerine yönelmiştir. Dini ahlak ise, törelerde mevcut otoriteleri birleştirerek tek Tanrı kavramına ulaşır”(Tanyol, 1960: 93). “Dini ahlaklar vazife ve itaat ahlakıdır. Laik ahlak ise, hürriyet ve sorumluluk temelinde insanın kendi kendisiyle tutarlı olması esasına dayanır”(Tanyol, 1960: 94).

Tanyol'a göre dini ahlakta peygamber, laik ahlakta ahlak kahramanı rol oynar. Peygamberin mutlak ahlak normlarına ulaşma tarzı ile ahlak kahramanının evrensel normlara yönelmesi farklı karakter gösterir. Büyük dinler, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet örf ve adetlerde mevcut Tanrı kavramını geliştirmeye çalışır. Dini ahlaklar, ahlaktaki otoritenin kaynağını, ferdin vicdanı dışında, üstün tek varlığa bağlarlar. Peygamber, Tanrı çevresinde toplanan yeni bir din, yeni bir ahlak ve yeni bir töre getirmektedir(Tanyol, 1960: 99).

“Peygamber olsun, ahlak kahramanı olsun, universal olanın peşindedir. Birisi bütün adetleri ve töreleri aşarak, sonsuz ve universal olan Tanrı kavramını, diğeri yine bütün töreleri aşarak universal olan akli kendisine prensip olarak almıştır”(Tanyol, 1960: 100).

Ahlak kahramanı, ahlaki davranışları vaaz ve nasihat etmez. Bizzat icra eder. Ahlak öz ile sözün tutarlılığına dayanır. Bir başka noktada da laik ahlak kahramanları peygamberlerden ayrılır. Peygamberler cemiyetlerde mevcut örf ve adetleri aşarak daha yaygın bir değeri onun yerine geçirmek isterler. Kendilerini sosyal bir vazifenin yapıcısı ve habercisi olarak görürler. Ahlak kahramanı ise içinde yaşadığı topluluğun kaidelerini aşarak, daha üstün normlara ulaşmak ister. Nasihat etmez, örnek olur. Fakat her iki ahlak tipinde de önemli olan şahsiyettir(Tanyol, 1960: 101).

Tanyol laik ahlakın özelliklerini şöyle tanımlar(Tanyol, 1960: 104):

Laik ahlak dine dayanmayan, emir ve otoritesini dinden almayan ahiretsiz bir ahlak demektir. Laik ahlak Durkheim'ın anladığı manada, akıldan çıkan veya ona dayanan bir ahlak da değildir. Kökü cemiyetin içindedir ve ferdi aksiyonda gerçekleşir. Laik ahlak, ferdin cemiyette mevcut töreleri bir malzeme olarak

kullanması ve onları aşması suretiyle, objektif değerlerden başlayarak subjektif bir tavırda devam eden bir aksiyon zinciridir.

“Dini ahlak bir cemaat ahlakı olduğu halde, laik ahlak bir vatandaş ahlakıdır. Bir kelime ile şehir vatandaşının ahlaki değerlerine dayanır. Laik ahlak, kaynağını törelerden almakla beraber, ona karşı alınan bir tavırla işe başlar”(Tanyol, 1960: 105).

Dünyamız şahsiyet ahlakına değer veren bir dünyadır. Dini ahlaklar için önemli olan, emredilen kaidenin mükemmelliğidir. Bundan başka, dini ahlakların dayandığı günah ve sevap ölçüsü, her dinin cemaatine göre değişmektedir. Laik ahlak ise, bütün cemaat farklarının üstünde insanlık için müşterek kaidelere inanmayı ister(Tanyol, 1960: 189).

“Din dışı ahlak materyalist bir ahlak değildir. Laik bir ahlaktır, yalnız İslam ahlakının üstünlüğünü inciten bir ahlak da değildir.”(Tanyol, 1960: 12). Tanyol’a göre yeni rejim olan Cumhuriyetin gerektirdiği ahlak, laik ahlaktır. Laik ahlak her şeyden önce evrensel kaideler içeren bir ahlaktır ve bireylerin kendi kendilerine karşı sorumlu oldukları bir şahsiyeti amaçlamaktadır.

4.3.2.Sosyal Ahlaktan Laik Ahlakla Geçiş

Tanyol’a göre ahlak doğanın karşısında yer alan toplumun bir parçasıdır. Tanyol “sosyal ahlak” kavramı ile din, hukuk, örf ve adetler gibi toplumsal kurum ve kavramlardan birini anlamaktadır.

“Sosyal ahlakın hedefi bir takım normlar inşa etmek değildir. O sadece toplumda mevcut olan bir takım ahlak kaidelerini inceler ve araştırır. Sosyal ahlak, insanların hareket tarzlarını ve birbirleriyle olan münasebetlerini inceler”(Tanyol, 1960: 7-8).

Ahlak insanın hareketleri ile ilgilidir. İnsanın hareketleri ise yaptırımı olanlar ve olmayan hareketler olarak ikiye ayrılır. Yaptırımı olan hareketler, ahlakın kapsamına girer. Yaptırımı olan hareketlerin bir kaynağı veya otoritesi vardır. Emreden emirleri ile ferde sorumluluk yükler. Yaptırımı olmayan hareketler herhangi bir yaptırımı olmayan hareketlerdir(Tanyol, 1960: 20).

“Yaptırımı olan hareket sorumluluk ihtiva eder. Fakat sorumluluk da çeşit çeşittir. İnsanların bazı hareketleri yapmakta sorumlu olması için kişilerin hür olması

gerekir. Çünkü bir hareketi yapıp yapmamak kişinin elinde olduğu takdirde, bu hareketlerden bireyin kendisi sorumlu olur”(Tanyol, 1960: 21).

Tanyol yaptırımını olan hareketleri sınıflandırır(Tanyol, 1960: 23-27):

1.Hukuki yaptırımlar: Hukuk da, insan hareketleri karşısında bir takım red ve tasvip tavrına sahiptir ve yaptırımlıdır. Yani hukuk emirleri bozanları cezalandırır. Hukukun kendine mahsus bir teşkilatı vardır. Bu teşkilatın başında bir kanun koyucu bulunur. Hukuki yaptırımlar bir emirler ve yasaklar sistemidir.

2.Dini yaptırımlar: İnsanların hareketlerine tatbik edilen yaptırımlardan biridir. Dinin gerisinde Tanrı bulunur. Yani burada otoritenin kaynağı, insanüstü bir varlıktır. Dinin de kendine mahsus bir teşkilatı vardır. Bu teşkilatta hâkim, rahip veya hoca yer alır. Dini yaptırımlar da insan iradesine, hukuki otoritede olduğu gibi dışarıdan emredilmektedir. İradeye günah ile sevap arasında bir tercih hakkı tanınmış ve iyi hareket mükâfatlandırılmıştır.

3.Örf ve adetlerin yaptırımları: Örf ve adetlerin yaptırımı, din ve hukuktan tamamıyla ayrıdır. Örf ve adetlerde otorite yaygındır. Ferde dışarıdan baskı yapması bakımından örf ve adetlere benzerse de, örf ve adetlerin ne hâkimi, ne mahkemesi ve ne de hapishanesi vardır. Hiç kimse mevcut ve değerli olan adetlere karşı gelmeye cesaret edemez.

Hukuk tamamıyla rasyonel karakterdedir. Hâlbuki adetler rasyonel değildir. Bir takım yaşanmış, değerlendirilmiş kıymetlerdir. İptidai örf ve adetler, ferdin hem hukuki ve hem de ahlaki karakterini sevk ve idare ettiği için, bu topluluklarda adetlerin çiğnenmesi nadiren görülür. İptidai topluluklarda adetler ferdi iradeye amaç olarak verilmiştir.

Tanyol örf ve adetlerin yaptırımının, din ve hukuka göre daha etkili olmasının nedenini şöyle açıklar(Tanyol, 1960: 27):

“İşte adetlerin ne polisi, ne mahkemesi ve ne de mükafat için cenneti, ceza için cehennemi olduğu halde, onun fert üzerinde daha etkili olmasının sebebi, ondaki yaptırımın bir tehdidi ihtiva etmemesi yüzündendir.”

4.Moda yaptırımı: İnsan hareketlerini düzenleyen değerlerden biri de modadır. O da ferde dışarıdan baskı yapar. Moda sosyal bir hadisedir. Dinin temelinde değişmez naslar bulunur. Moda ise zaman zaman değişir. Onun dini ve ahlaki hadiseyle hiçbir ilgisi yoktur. Örf ve adetler ağır değiştiği halde, moda çabuk değişir. Yaptırımı umumi etraf karşısında gülünç olmaktır. Modanın red ve tasvibi yayılmış ya da yayılmamış olmasına bağlıdır. Moda yayıldıkça yaptırımının artması bakımından örf ve adetleri hatırlatır, fakat örf ve adetler yaygınlık vasfının yanında eskidirler. Eski olmayan, nesilden nesile geçmeyen şey adet olamaz. Moda ise yeni olmayı şart koşar ve taklitle yayılır. Her modayı yeni bir moda ortadan kaldırır(Tanyol, 1960: 25).

5.Ahlaki yaptırım: Ahlakın hukuk, din, örf ve adetlerden farkı, üç kıymette otoritenin dıştan içe doğru olmasıdır. Bunlar ferdi iradeye dışarıdan baskı yaparlar. Hâlbuki ahlakta içerden dışarıya doğrudur. Kişisel iradenin de kendisine karşı sorumlu olabilmesi için hür olması, hiçbir dış baskı olmadan niyet ve gayelerini icra etmesi, iyi ve kötünden birini serbestçe seçmesi lazımdır. Ahlaki yaptırımda insan kendi kendisine karşı sorumlu kılınmıştır(Tanyol, 1960: 33).

Tanyol hukuk, din, moda, ahlak, örf ve adetlerin yaptırımlarını karşılaştırarak ele alır. Kişi dışarıdan uygulanan zorlamalarla eylemde bulunurken aslında hür değildir. İptidai toplumda geçerli olan ahlak sisteminde de kişi kendisini toplumun tamamına karşı sorumlu hissettiği için, eylemlerini belirleyen güç de toplum olmaktadır. Tanyol laik ahlakı bir hedef olarak göstermektedir. Bunun için de kişi kendi kendisine karşı sorumlu kılınmalıdır. Ahlakta yaptırım eğer kişinin kendi içinden olursa daha etkili olmaktadır.

4.3.3.Şövalye Ahlakı

Tanyol Ortaçağ batıda görülen, otoritesini dinden almayan ahlaka şövalye ahlakı der. Bu ahlakın yaptırımı toplumun törelerinde gizlidir.

“Göçebe ahlakında olduğu gibi, onun da bir takım temel değerleri vardır: Yiğitlik, zayıfa karşı yardım, fedakârlık, sadakat, aşk, sözünde durma gibi. İnsan haysiyetini ön plana geçirmesi bakımından şövalye ahlakı, bugünkü Avrupa ahlakına temel olmuştur”(Tanyol, 1960: 185-186).

“Doğu ile batı arasındaki büyük farklardan biri, bu ahlak anlayışında kendisini belli eder. Doğu İslam medeniyetine mensup milletlerde hürriyetin tutunamamasına ve çoğu zaman bir istibdat vasıtası olmasına yol açmaktadır”(Tanyol, 1960: 186).

“Şövalye ahlakı, kolektif vazife ve sorumluluğun yerine, ferdi vazife ve sorumluluğu getirmek suretiyle, bugünkü Avrupa ahlakına temel olmuştur”(Tanyol, 1960: 186).

Tanyol’a göre batı ahlakının temelinde ne İlkçağ ahlakı, ne de Hristiyanlık vardır. Bu ahlakın kaynağında barbar ve payen unsurlar vardır ve ifadesini Ortaçağ şövalye ahlakında bulur. Doğu İslam medeniyetinde ise ahlak normları dinin çevresinde toplanmasına rağmen, göçebe aşiret ahlakında laik bir karakter göstermektedir. Türk halk ahlakını da din değil, töreler idare etmiştir(Tanyol, 1960: 186).

Tanyol görüldüğü gibi batıyı ve doğu İslam medeniyetlerini ahlaki özellikleri bakımından da inceler. Türk halk ahlakının temelinde din değil, halkın örf-adetleri, töreleri vardır ve bunlar da laik bir karaktere sahiptirler.

4.3.4.Milli Terbiye ve Aşağılık Duygusu

Tanyol’a göre “milli terbiye milli kültüre dayanır. Milli terbiyenin en tehlikeli düşmanı aşağılık duygusudur. Bu duygu insanların kendi milli ve manevi değerlerini başka milletlerin değerleri karşısında aşağı görmesidir”(Tanyol, 1950b: 2).

“Tanyol ırkçılığın yani övünmeninde bir aşağılık duygusundan ileri geldiğini belirtmektedir. Irkçılar kendilerinde olmayan her şeyi inkâr ederek bir egosantrizm çukuruna düşerler”(Tanyol, 1950b: 2).

“Aşağılık duygusu hayranlıkla başlar, utanma ile sona erer. Hayranlık onun ilk masum kademesidir. Aşağılık duygusunun en iğrenç şekli mensup olduğu milletin kültürel değerlerinden ve bizzat mensup olduğu millettten utanmadır”(Tanyol, 1950b: 2).

“Tanyol kültürel değerlerin aşağı-ileri diye bir tasnif yapmaya imkânının olmadığını belirtmektedir. Ülkemiz batı medeniyeti ile temas ettiği zaman şaşırmıştır. Bu şaşkınlık duygusunun sebebi batının kültürel değerleri değil, tekniğidir”(Tanyol, 1950b: 2).

Tanyol batı hayranlığından ziyade, batının doğru değerlendirilmesinden yanadır. Batıya olan hayranlığın temelinde Tanzimat dönemi uygulanan politikaları görmektedir.

4.4.CAHİT TANYOL'DA İSLAMİYET VE ALEVİLİK

4.4.1.Cahit Tanyol'da İslamiyet

Cahit Tanyol eserlerinde İslam dininin yapısal özelliklerini değerlendirirken, laikliğin İslam dininde mümkün olup olmadığını tartışmaktadır.

Tanyol'a göre "inanç özü gereği, tartışmasız kendini kabul ettirir. Kapıları her türlü şüpheye kapalıdır. Bir Hristiyan teslise inanmazsa Hristiyan olamaz. Bir Müslüman Allah'ın birliğine ve Peygamberin kulluğuna inanmazsa Müslüman sayılmaz"(Tanyol, 1993a: 5).

Tanyol İslam'ın Peygamberinin herkes gibi bir kul olduğunu, mucize ve kerametinin olmadığını belirtir. Kendisini dünya işlerini düzenlemeye ve ahlaki tamamlamaya memur sayar. Ne Musa gibi Tanrı ile yüz yüze gelmiştir, ne de Allah'ın oğludur. Hz. Muhammed, inanç alanı çok kısıtlı, akıl alanı olabildiğine geniş bir evrenin temsilcisidir. Allah tarafından dünya işlerini düzenlemeye memur edilmiştir. Dünya işlerini düzenleyebilmek için ahlak kuralları yetmez, hukuk kuralları gerekir. İslam'ın Peygamberi kanun koyucu ve devlet kurucudur. Bu niteliği ile o, aynı zamanda aklın da temsilcisidir(Tanyol, 1993a: 5).

Tanyol'un Hz. Muhammed'le ilgili söylemiş olduğu keramet ve mucizesi olmadığına dair ifadesi iki noktada eleştirilebilir. Birincisi Peygamberlerin kerameti olmaz, velilerin kerameti olur. İkinci eleştiri noktası ise, Hz. Muhammed'in mucizesinin olmadığı noktasındadır. Bazı kişiler Kurandan ayet vererek Hz. Muhammed'e mucizesi olmadığını, yine bazı kişiler Kurandan ayet vererek Hz. Muhammed'e mucize verildiğini düşünmektedir. Hz. Muhammed'in mucizesi vardır diyenler, Yasin suresinin ilk ayetleri ile Kamer suresinin ilk ayetlerini gösterirler. Bu noktada Tanyol bir bilim insanı olarak her iki görüşe yer verdikten sonra, kendi görüşüne yer verebilirdi. Ayrıca Hz. Muhammed'in Miraç'ta Allah ile görüşmesi inananlar için bir mucizedir.

Hz. Muhammed'in değişmez üç niteliği vardır(Tanyol, 1993a: 6):

- 1.Kul olma,
- 2.Halife yani devlet başkanı niteliği,
- 3.Ahir zaman Peygamberi olduğu savı.

Tanyol bu üç niteliğin birbiriyle çeliştiğini düşünmektedir. İlk iki nitelik birbiriyle uyuşmaktadır, fakat çelişki kendisinden sonra peygamberin artık gelemeyeceği noktasındadır. Toplumlar sürekli değişmektedir(Tanyol, 1993a: 6). Tanyol çelişkiyi öne sürmüştür, fakat çelişkinin nedenini anlatmamıştır.

Tanyol İslamiyet'in Araplardaki ve Türklerdeki farkına işaret eder(Tanyol, 1993a: 6):

Aklın inanç alanını egemenliği altına almasının en büyük fenalığı Peygamberin ölümünden sonra, Hz. Osman'dan itibaren, İslamiyet'in bir din olmaktan çıkarak ırkçı bir Arap İmparatorluğuna dönüşmesidir. Emeviler devrinde İslamiyet dünya egemenliğine yönelmiş olan Arap Nasyonalizminin bir aracı olmuş, İslamiyet'i kabul eden diğer milletler ve kavimler Araplarca köle olarak görülmüştür. İslamiyet ancak Arapların ellerinden kurtularak İranlıların, Türklerin eline geçince çeşitli tarikatlarla içe dönük arı bir inanç haline gelmiştir. Abbasiler ve Selçuklular döneminde İslamiyet, Arap ırkçılığından ve Arap Müslümanlığından arındırılmış, halis bir Türk mezhebi olan Alevilik de kalbe seslenen sıcak bir dua haline gelmiştir.

Tanyol İslamiyet'i ahiretten çok dünyayı düzenlemeye memur bir din olarak görmektedir. Böyle bir dine içsel bir duygu derinliği vermek için Hacı Bektaş-ı Veli gibi ulular büyük çaba harcamışlardır. Sert bir çöl rüzgârını andıran Arap Müslümanlığına bir gönül sıcaklığı katmışlardır. Ona göre Anadolu'yu bir Türk yurdu yapan onlardır. Tanyol Şamanizm'le mayalanmış bu yeni Türk Müslümanlığının altına çizer. Ona göre Türk milleti İslamiyet'i kabul ettiği tarihten bu yana kendi inanç sistemini Arap ve Acem Müslümanlığından ayırmaya dikkat etmiştir(Tanyol, 1991f: 28).

Tanyol İslamiyet'in Hz. Muhammet döneminden sonra Arapların elinde ve onların milliyetinin tekelinde bir takım özellikler kazanarak, Türklükten uzaklaştığını düşünmektedir.

4.4.2.İslam'da Laiklik

Tanyol İslamiyet'te laikliğin mümkün olduğunu düşünmektedir. Fakat Avrupa'daki şekli ile laiklik İslamiyet için mümkün değildir. Buna ilişkin görüşlerini, İslamiyet'in yapısı itibarıyla katılaşmış, donmuş kurallar içeren bir din olmaması ve ilerlemeden yana olması fikirleri ile ortaya koyar.

Ona göre "İslamiyet karakteri itibarıyla sosyal bir dindir ve din devletin bünyesine girmiş, devleti oluşturmuştur. İslamiyet'te hukuk ve din birbirine bağlıdır" İslamiyet'te diğer dinlerde olan kuralların katılığı yoktur. "Bizzat

Peygamber, Kuran'ın ayetlerinde hükümlerin zamana ve mekâna tabi olarak değişebileceğini söylemiştir.”. İslamiyet'te laiklik ve her türlü reform bu prensibe dayanılarak yapılabilir(Tanyol, 1999a:264- 265).

Tanyol'a göre “İslam'a laiklik açısından değil, laikliğe İslam açısında bakılmalıdır. Bunun için anayasada kullanılan şeriat sözcüğünün değiştirilip, yerine irtica sözcüğü kullanılarak, şeriata ilişkin yanlış ve önyargılı düşünceler ortadan kaldırılmalıdır. Bu durum hukukun daha işlevli olmasını sağlayacaktır”(Tanyol, 1997a: 16).

Tanyol'a göre “İslam'da Avrupa'daki şekli ile laiklik mümkün değildir. Tanyol bunun nedenini Hristiyanlık ile İslamiyet arasındaki farka bağlıyor”(Tanyol, 1948: 3). Her iki dinin de doğuşunu hazırlayan sosyal koşullar ve her iki dinin insanlığa getirmiş olduğu hükümler birbirinden farklıdır.

“İsa peygamber Suriye'de doğmuş ise de, ortaya attığı din Roma'da gelişmiştir ve karşısında büyük sefaletlerin ve zulümlerin çalkalandığı bir imparatorluk bulmuştur. Romanın mazlum ve perişan halkı emellerini işte böyle bir mucizeye bağlamışlardır”(Tanyol, 1948: 3).

“İsa'nın bütün fikirlerini de iki esasta toplamak mümkündür: 1.Bir yanağına tokat vurulursa, öbür yanağını uzat. 2.Ekmeğini yakınlarıyla paylaş”(Tanyol, 1948: 3).

Tanyol başlangıçta oluşan bu saf Hristiyanlığın, yavaş yavaş teşkilatlanarak, dünya saltanatını kilise ve papalık çevresinde toplamaya başladığını belirtir. Az zamanda dünya ve ahiret saltanatının asası, Allah'ın yeryüzünde vekili olan Papanın eline geçmiştir. Krallar yalın ayak karlar üzerinde yürüyerek, ondan af dilemişlerdir” (Tanyol, 1948: 3).

Tanyol Avrupa devletlerinin laikliğinin İsa'nın “Kayzer'in hakkını Kayzer'e verin” sözüne bağlıyor. Bu sözden hareketle Tanyol'a göre Hristiyan ülkeler laiklik ilkesini kabul etmekle dine aykırı bir davranış sergilemiş olmazlar, aksine dinin gereğini uygulamış olurlar. Onlarda din ve devlet vazifelerinin birbirinden ayrılması devletin lehine olduğu kadar, dinin de lehine olmuştur(Tanyol, 1948: 3).

Tanyol İslamiyet'in Mekke ve Medine kanadı olarak incelenmesi gerektiğini savunur. “Mekke'deki ayetlerin daha çok Hz. Muhammet'in şahsını gösterdiğini

savunuyor. Medine’deki ayetler ise devlet kuran, kanun koyan bir teşkilat gibidir”(Tanyol, 1948: 3).

Tanyol Hristiyanlığın vicdana dayanan bir ahlakı insanların ruhunda kurmak istediğini, İslamiyet’in ise tamamen hukuki bir din olduğunu söyler. Bu nedenle İslam ahlakı Hristiyan ahlakı gibi yumuşak değildir, kalbe seslenmez, akla hitap eder. Onun emirleri, Kant ahlakı gibi katıdır. Bunun nedeni ise hukuki karakterde olmasıdır. Hukuk ise devletten ayrılmaz. İşte bu nedenle “Avrupalıların anladığı manada” laikliği kabul edebilmemiz için ancak Hristiyan olmamız lazımdır. Bu nedenle biz laikliği Avrupa’dan aynen alamayız(Tanyol, 1948: 3).

“İslamiyet başlangıcında itibaren, dini bir devlet olarak gelişmekte ve Kuran’da, dünyayı tanzim edici ayetler büyük bir yer tutmaktadır”(Tanyol, 1946: 3).

Tanyol devletin bünyesine girip, devleti oluşturan bir dinde, dini unsurları devlet yönetiminden ayırmanın mümkün olmadığını düşünüyor. İslamiyet’te hukuk ve din birbirine bağlıdır. Hukuk da devletin iskeletini oluşturur. Çelişki de buradan gelmektedir. Tanyol bu çelişkinin İslamiyet’in yumuşak bir din olmasından dolayı aşılabileceğini düşünüyor. Çünkü,

“Peygamber Kuran’ın ayetlerinde, hükümlerin zamana ve mekâna göre değişebileceğini cevaz vermiştir.” “Önce gelen bir ayetin hükümlerini sonraki ayetin değiştirmesi ve bazen tamamıyla kaldırması söz konusu olmuştur”(Tanyol, 1946: 3).

İslamiyet ılımlı ve esnek bir dindir. Ayrıca Türkler İslamiyet’i bir hayli Türkleştirmişlerdir.

4.4.3.Türk Müslümanlığı

Tanyol Türk Müslümanlığı ile Arap ve Acem Müslümanlığının farklı olduğunu ve her milletin bir dini benimserken, o dini olduğu şekli ile kabul etmediğini, kendi özgün yapısı ile harmanlayarak yeni bir birleşime vardığını belirtir.

Kuran’ı kaynak kabul eden Suudi Arabistan’ın şeriatı ile Şii İran’ın şeriat anlayışı nasıl farklı ise, kendine özgü bir Müslümanlık yaratmış olan Türklerin şeriat anlayışı da farklı olacaktır. Hiçbir din olduğu gibi kendini kabul ettirmez. O dine giren her kavramın, kendi örf ve adetlerinden, daha önceki inanç

sisteminden yeni girdiği dine aktarmaları olacaktır. İslamiyet'in kesin olarak reddettiği bazı inançları Türkler ya ihmal etmiş ya da kılık değiştirerek devamını sağlamıştır. İslamiyet büyüü reddeder, fakat Türk Şamanları veli kılığına bürünerek yalnız mucizelerle oynamaz, Anadolu'nun taşına, dağına sinerek yatırlarıyla toprağı, suyu, havayı vatan olarak bize hazırlar. Yatırlarıyla, evliyalari ve türbeleriyle donanmış bu Türk Müslümanlığı öylesine bize özgü bir kültür yaratmıştır ki, bunu hiçbir Müslüman ülkede görmek mümkün değildir(Tanyol, 1999a: 16).

Tanyol Türklerin Müslüman olması ile birlikte, İslam dinini farklı yorumladıklarını belirtmektedir. Bu farkı ortaya koymak için şu örnekleri gösterir(Tanyol, 1999a: 16):

İslam dininde şarap da yasak, domuz eti yemek de yasak. Türkler şarabı içmişler, ama domuz etini yememişlerdir. Oruç da farz, namaz da farzdır. Oruçta hoşgörüsüz, namazı cumaya ertelemişlerdir. İslam hukukunda yer alan kısasa kısas, göze göz, dişe diş kanunu uygulamamışlardır. Türk milletinin anladığı Müslümanlık ve şariat bize özgü bir birikimin sonucudur ki, mezheplerin üstünde ve ötesinde bizi diğer İslam ülkelerinin halklarından ayırır.

Tanyol'a göre "Türk Müslümanlığı sadece kuru bir inanç değildir. Anadolu, kendisini Türk vatani yapan yatırların, yarı Şaman yarı Müslüman velilerinin beklediğı bir toprağın adıdır"(Tanyol, 1999a: 21).

"Her millet, ister gönül rızasıyla, ister zorla, Müslümanlığı kabul etmiş olsun; Kuran'ın Muamelata ait emirlerini kendi örf ve adetlerine, kendi devlet geleneklerine göre değişmelere uğratmıştır; eğer dinler çıktıkları biçimde kalmış olsalardı bir yığın mezhepler, tarikatlar ortaya çıkmazdı"(Tanyol, 1999a: 46).

Tanyol'a göre "Türklerin kendine özgü bir Müslümanlığı olmasının ve bütün dünya bizim İslam toplumlarının içinde laik devlet ilkesini gerçekleştiren tek millet olduğumuzu kabul etmesinin nedeni, İslam'dan önceki inanç sistemimizin etkisi altında bulunmamızdan kaynaklanmaktadır"(Tanyol, 1999a: 55).

Türklerin Müslüman olmadan önceki dini Şamanizm'di. Gerçi Budist, Brahman, Manihaist dinine ve Yahudiliğe giren Türkler varsa da, kitle halinde girip de, başta dil olmak üzere milli varlıklarını korudukları din, İslamiyet olmuştur. Bir din başka bir dinle karşılaştığı zaman ya onu toptan terk eder ya da benimser. Benimsediğı bu yeni dinle bıraktığı eski din arasında birtakım çelişkiler olması doğaldır. Yeni din eski dinin bütün değerlerini ve inanç sistemini bütünüyle ortadan kaldırmaz. Bazıları kılık değiştirerek yeni dinin çevresinde yer alır.

İslamiyet Arap Yarımadası'ndan dışarı çıkıp çeşitli din, dil ve kültürlerle karşı karşıya gelince birtakım değişmelere uğramıştır. İran'da Zerdüştilik, Türkistan'da Şamanlıkla karşı karşıya gelmiştir.(Tanyol, 1999a: 55).

Türk Müslümanlığı, “yeni bir dinin başka bir dinle karşı karşıya geldiği zaman, kendisini olduğu gibi kabul ettirmez” ilkesine dayanır. İki din karşılaştığı zaman her ikisi arasında önce bir çatışma, sonra bir kaynaşma yaşanır. Türkler İslamiyet’le karşılaşınca daha önceki dinleri olan Şamanizm’i tamamıyla bırakmamışlardır. Din bir toplumun yaşamında ahlak, örf-adet gibi önemli toplumsal değerlerine sinmiş, kolay kolay vazgeçilemeyen bir yapıya sahiptir. Türklerin İslamiyet’i benimsemesi ile eski dinlerinin kalıntılarının tamamen yok olduğu düşünülemez. Türklerin eski dini olan Şamanizm temeli büyüye dayalı bir inanç sistemidir. Bu din gapten haber verir, geleceği bilir. Türk geleneklerinde dini ve toplumsal ritüeller incelendiği zaman, Şamanizm kalıntıları göze çarpacaktır.

4.4.4.Tanyol’a Göre Alevilik

Alevilik, kırsal yapıya ve sözlü kültüre dayanan bir yapıya sahiptir. Alevi toplulukları tarih boyunca taşıdıkları geleneklerinin temel motifleri olan müzik ve şiirleriyle, bunlarla bir arada var olan inançlarını korumuşlardır.

Alevilikte dışarıdan birinin giremeyeceği bir bütünlük vardır. Bu bütünlük ritüellerin tekrara dayanmaması, efsanelerle şekillenmesi, sürekli olarak geçmişteki veli sayılan kişilere göndermelerde bulunulması, onların gittikleri yoldan gidilmesini öğütleyen ve yüz yüze iletişimin dini ayinlerde ağırlıklı olmasından ileri gelir.

Alevilikte sözlü halk edebiyatı sayesinde, diğer dinlerde var olan katılık yoktur. Fakat Alevi cemlerinde uyulması gereken kurallara uymayanların sorgulanması gibi bir durumda yaşanmaktadır.

Tanyol’un eserlerinde Alevilik ve Aleviliğe ilişkin açıklamalar büyük bir yer tutmaktadır. O Aleviliğin ortaya çıkışını şöyle anlatır(Tanyol, 1995c: 5):

Hz. Muhammet tam bir teokratik liderdir. Ölümünden sonra kişiliğinin taşıdığı karizmatik büyü ortadan kalkınca onun devlet kurucu niteliği ön plana geçmiş ve

inanç sistemi olan din bir devlet ideolojisi haline gelmiştir. Peygamberin hem damadı, hem yeğeni, hem ona bağlı ilk Müslüman ve mücahit olan Hz. Ali'nin onun yerine geçmesi doğal iken, ilk halife olarak Hz. Ebubekir'in seçilmesi Peygamber ailesi ile sahabeler arasında ilk kırgınlığa neden olmuştur. Arkasından Hz. Ömer'in, Hz. Osman'ın halife olması ve Hz. Ali'nin Muaviye karşısında hilafeti yitirmesi, İslamiyet'in Emevi saltanatına dönüşmesini neden olmuştur. Din din olmaktan çıkmış, Arap ırkçılığının bir aracı haline gelmiştir. İslamiyet'i Arap ırkçılığından kurtarmak için "Ehli Beyt'e sığınanların adına Alevi denilmiştir.

Anadolu'ya yapılan göçler esnasında, Anadolu'ya ilk kez gelen genelde Sünni Türkmen halkı olmuştur. Bunlar genellikle şehir merkezlerine yerleşmişlerdir. Anadolu'ya sonradan gelen ve çoğunluğu Alevi Türkmenlerin oluşturduğu grup ise, daha dağınık ve yüksek alanlara yerleşmişlerdir. Bu durum bazı konularda Alevilerin dini ihtiyaçlarını karşılayamamalarına neden olmuştur. Coğrafi nedenlerden dolayı merkezde yapılan bir dini bilgilendirme taşrada bulunan halka kadar gidememiştir. Bu yüzden olsa gerek ki dini açıdan Alevi toplumları daha çok Şamanizmin etkileri olan kalıntıları günümüze kadar taşımışlardır.

Tanyol laiklik ve Alevilik arasında bir bağ kurar. Cem evleri, Bektaşî tekneleri özgür ve laik düşüncenin bir tür ahlak okulu olmuştur. Bu nedenle tarihte, Yavuz Sultan Selim ve Şah İsmail arasındaki siyasi çatışma ve sonradan Pir Sultan Abdal olayı dışında, Alevilerin devlete zorluk çıkardığına tanık olmuyoruz. Fakat devletin zamanla Sünnileşmesi ve Aleviliğin II. Murat ve hatta Fatih'ten sonra politik nedenlerle devre dışı bırakılması, Ehlişünnet mezheplerin dışında kalan Aleviliği iftiraların odak noktası haline getirmiştir(Tanyol, 1995a: 8).

"Tanyol'a göre Aleviliğin devre dışı bırakılması, Ebusuud Efendinin binlerce fetvası içinde Aleviliğe karşı olanlar gündeme getirilmek suretiyle, bir Alevi ve Sünni çatışmasına ortam hazırlanması, Maraş katliamına, Sivas yangınına ve Ümraniye, Gaziosmanpaşa ayaklanmalarına ortam hazırlamıştır"(Tanyol, 1995a: 8).

Tanyol'a göre "Osmanlı devletinden önce de Emeviler döneminde Alevilik İslamiyet'te devre dışı bırakılmış, geriye inanç yerine kanlı bir Emevi saltanatı kalmıştır"(Tanyol, 1995f: 6).

"Tanyol Aleviliği Şiiilikten ve Sünnilikten ayırır. Şiiilikte İmam Hüseyin'in şahadeti olan Muharrem aylarında kendilerine işkence yapmaları, Alevilikte bir

yakınma ve ‘niyaz ve mersiye’ gibi mistik ve mazlum bir saygı haline dönüşmüştür”(Tanyol, 1995f: 6).

“Kerbela olayında³ simgeleşen Ehli Beyt felsefesi İslam’ın özü olan ahlaka, erdeme, sevgiye, saygıya, adalete, özgürlüğe dayalı bir politikayı gündeme getirmiştir. Bu nedenledir ki, Kerbela tüm zulme maruz kalan toplulukların özgürlük bayrağı olmuştur”(Öktem, 1995: 7).

“Tanyol Anadolu’nun Türkleşmesinde Aleviliğin büyük bir payı olduğunu düşünmektedir. “Suya, havaya, toprağa Türk mayasını atan işte bu Bektaşî, Alevî babaları olmuştur. Onların mucize ve kerametleri sayesinde Osmanlı oğulları tarih sahnesine çıkmış ve büyük bir imparatorluk kurma şansına erişmiştir”(Tanyol, 1992a: 20).

Fatih döneminde şeriatı temsil eden medrese ile hakikati temsil eden tekke iki temel kuruluş olarak dengede bulunmaktadır. Padişahın bir yanında Molla Gürüni, bir yanında Akşemsettin vardır. Ama Fatih ilmiye giysileri giymekle, torunu Sultan Selim devletin hangi yönde olacağını salık vermiştir. O tarihten sonra devletin başında Tac’ın yerini sarık almıştır(Tanyol, 1992a: 20).

Yavuz Sultan Selim ile birlikte Alevilerin Şah İsmail’e olan yakınlığından dolayı olsa gerek, toplu olarak katledilmesi de Alevilerin Osmanlı Devletine küsmesine neden olmuştur. Bazı Alevî gruplar bu sebeple ikinci evlat muamelesi gördüklerini düşünmektedirler. Bu sebeple de Alevî toplumu içine kapanık bir hal almıştır.

4.4.5.Devletin Dini-Halkın Dini Noktasında Şeriat-Tarikat İkilemi

Tanyol Sünnilik ve Alevilik ayrımı yapar. Devletin dini olan ve yanında şeriat düzenini getiren mezhep Sünniliğe karşılık gelirken, halkın dini olan ve tarikata karşılık gelen mezhep ise Aleviliğe karşılık gelmektedir.

³ Kerbela olayı, Irak sınırları içindeki Kerbela şehrinde, İslam Peygamberi Muhammet’in torunu Ali’den olma Hüseyin ile Emevi halifesi Muaviyenin oğlu 1.Yezid arasında yaşanan iktidar kavgasıdır. Bu savaş Şii ve Alevî inancının belkemiğini oluşturan en önemli olaylardan biridir. Hz. Hüseyin’in savaşta ölümü üzerine Aleviler Aşure ayında Hz. Hüseyin için matem orucu tutarlar.

Tanyol İslam dininin Türkler arasında yayılmaya başlaması ile dinin iki farklı boyutunun oluştuğunu belirtir(Tanyol, 1994e: 5):

- 1.Halkın dini olan İslamiyet
- 2.Devletin dini olan İslamiyet.

Devletin dini olan İslamiyet(Medrese Müslümanlığı) şeriatı, yani hukuka önem vermiş, halkın anladığı Müslümanlık ise tarikata yönelmiştir. Şeriatın Müslümanlığı resmi, biçimsel bir Müslümanlıktır. Tarikatın anladığı Müslümanlık ise, tam tersine içe dönük, kapalı, ahlak kurallarının ağır bastığı bir Müslümanlıktır(Tanyol, 1994e: 5).

Şeriat ile Tarikat, devlet ile halk arasında süren bir diyalektik çatışma vardır. Şeriat devleti kurmuş, tarikat ise milli birliği, milli kültürü kurmakta ve devam ettirmekte önemli bir rol oynamıştır. Tarikatın devlet kurma çabaları ve teşebbüsleri başarı sağlayamamıştır. Çünkü tarikat için ancak sosyalist bir hukuk kurmaktan başka çıkar yol yoktur. Tarikat şeriat gibi dışa yönelmemiştir(Tanyol, 1994e: 5).

Tanyol görüldüğü gibi Aleviliği tarikata, tarikatı halka, ahlaka, tekkeye, sosyalist bir hukuk düzenine ve Türk Müslümanlığına bağlamıştır. Devletin dini olan Sünniliği de şeriatı ve medrese Müslümanlığına bağlamıştır.

Şeriat kabuk, tarikat öz ve iç olmuş. Biri İslamiyet'i millileştirmek istemiş, diğeri Türk milliyetini çözmüş, dağıtmış, kendisini kendisi olmayan bir yerde aramıştır. Şeriat Türklüğü, Müslümanlık içinde yitirmeye çalışmış, ya Türk dilini tamamıyla bırakmış ve yabancı bir dili resmi dil olarak almış ya da Türkçeyi çözmüş, dağıtmış, onunla köksüz bir devlet dili kurmuştur(Tanyol, 1994e: 6).

Şeriat denince, ister Alevi ister Sünni görüş olsun, bunda çeşitli ağırlıkta şu iki öğenin bulunduğunu görürüz: Ahlak ve hukuk. Ahlak kişiye, hukuk topluma yöneliktir. Biri adil bir düzeni, diğeri kâmil bir insan örneğini gerçekleştirmek ister. Birisi kanunla, diğeri bir tür ahlak okulu olan tarikatlarla bu amaca ulaşmaya çalışır. Sünni şeriatında hukuk, Alevi şeriatında ahlak öncelik taşır. Sünni şeriatında hukuk, ödül ve sevap kavramları ile karşılanırken, Alevi şeriatında ahlak koşulsuz, ne ceza korkusu, ne ödül umudu olmaksızın geçerlidir. Sünni şeriatı laik bir ahlak ve hukuka kapalıdır. Alevilik ise açıktır(Tanyol, 1995c: 6).

Tanyol Aleviliği Laiklik kavramı ile ilişkilendirir. Sünnilikte laikliğin mümkün olmadığını söyler. İslamiyet'te ise laikliğin mümkün olduğunu düşünmektedir. Fakat din ne zaman kanun koyan, devlet kurucu özelliği ile,

toplumsal yaşama ve devlet düzenine müdahale ederse; o zaman laiklik mümkün olamamaktadır.

Tanyol'a göre laiklik ancak soylu bir Türk inancı olan Aleviliğin kanatları altında güvenceye kavuşabilir. Aleviliğin amentüsü bilindiği üzere "Eline, diline ve beline sağlam olmaktır." Laikliğin bundan daha sağlam bir dayanağı olamaz. Türk milletinin hukukunda, ahlakı ve devlet düzeninde bu önerme gizlidir. Tanyol'a göre Aleviliğin bu üstün ahlak görüşüne dayanan bir hukuk ve devlet anlayışı, düşüncemizin odak noktasını oluşturmazsa, bu konuda çaba harcanmazsa, bir çöl kasırgasını andıran köktencilik akımı(Şeriat geliyor, irtica geliyor yaygarasıyla ülkeyi ayaklandıran ilkel, acımasız bir dinsel akımdır) katı bir şeriat kılığına bürünerek bir gün karşımıza çıkacak ve laik düşünce adına ne varsa silip süpürecektir. Türk halkı için yeni bir Alevi şeriatına gereksinim vardır(Tanyol, 1994a: 6).

Türkiye'nin tarihinde dinsel fanatizmin arttığı her devirde düşüncede bir durgunluk, toplumda bir kargaşa ve devlette bir şaşkınlık görülür. Tanyol'a göre Türklerin İslam dinini kabul ettiği dönemden günümüze gelindiğinde İslamiyet'in:

1. Bir inanç sistemi,
2. Bir egemenlik aracı olarak kullanıldığını görürüz. O bir inanç olduğu zaman müminler Allah'a saygı, Resulüne saygı yollarını araştırmışlardır ve buradan da içe dönük bir din anlayışı doğmuştur. Başta Alevilik olmak üzere tarikatların çoğu bu yolu izlemişlerdir. İslamiyet dışı dönük bir amaca yönelince, katılaşmış hukuksal bir baskı haline gelmiştir. Tanyol'a göre tarikat ve şeriat gibi iki yol ortaya çıkmıştır. Biri medresede, diğeri tekkede kurumlaşmıştır(Tanyol, 1993b: 8).

Tanyol'a göre "Osmanlı devletinin kuruluşunda şeriat ve tarikat devleti omuzlayan iki ayrı uyumlu gücü temsil etmiştir. Şeriat diktatörlüğe, tarikat demokrasiye daha yakındır. Kışla tarikata, medrese ise şeriata dayanmaktadır. Yeniçeri Ocağı Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağlıdır"(Tanyol, 1993b: 8).

"Şeriatın din anlayışı karmaşık, baskıcı ve dışı dönüktür. Tanyol laikliği Hacı Bektaş-ı Veli'nin türbesinde ya da Alevi Dedelerinin dergâhında aramamız gerektiğini belirtir"(Tanyol, 1993b: 9).

Tanyol tarihte Şeriatın Müslümanlığı ile tarikatın Müslümanlığının, şeriatın inancı ile tarikatın inancının, şeriatın dili ile tarikatın dilinin birbirine yabancı olarak yan yana yaşadığını ve bunun devletle halkın arasında derin uçurumlar açılmasına sebep olduğunu belirtir. Halkın dili ayrı, devletin dili ayrı; halkın inancı başka, devletin inancı başka bir hale gelmiştir(Tanyol, 1992e: 8).

“Eğitim ve öğretimde de iki ayrı yön izlenmiş. Şeriatın eğitim dili Arapça, tarikatın eğitim dili Türkçe olmuştur. İki aydın tipi oluşmuş, biri tekkede, diğeri medresede yetişmiş; biri halka yönelmiş, diğeri kendi milletini, kendi dilini sığıntı haline getiren devlete yönelmiştir”(Tanyol, 1992e: 8).

Tanyol’a göre Türkçeye yönelmek halka yönelmektir. Dili yitirdiğimiz ölçüde halkı da yitirmiş oluruz. Atatürk devrimlerinin en bilinçli yanı, milli dil olmayınca ne milli bir kültür ve ne de milli bir devletin olamayacağı gerçeğine inanmış olmasıdır. (Tanyol, 1992e: 8).

Tanyol şeriatın eğitim anlayışının merkezinde medrese olduğunu ve medrese eğitimi ile Türk dilinde eğitim yerine yabancı bir dille eğitim yoluyla eğitim alanların, kendi milletine yabancı bir hale geldiğini belirtmektedir.

4.4.6.Şeriat-Tarikat Bağlamında İslamiyet ve Alevilik Karşılaştırması

Şeriat daha çok dünya ile ilgili Şer’i hükümleri kapsamaktadır. Tarikat ise günah-sevap gibi katı kurallar yerine, içsel bir ahlakı gerçekleştirmeye çalışır.

Şeriat cenneti bile bir ağır ceza mahkemesi haline getirmiştir. Orada sadece suç ve günah terazileri vardır. Tanyol bu kadar katı, insanın hareketlerini günah ve sevapla değerlendiren bir dinin, din olmaktan çıkacağını ve bize korku dışında herhangi bir teselli sağlayamayacağını belirtir. Ona göre İslamiyet akıl dini olmakla övünür ve Hz. Muhammet olağanüstü hiçbir nitelik taşımaz. Peygamber çeşitli ayetlerle bir kul ve haberci olduğunu yineler ve mucizelere kapılarını kapatır. Oysa Şamanizm birçok dinde olduğu gibi mucizelerle oynar, gaipten haber verir, geleceği bilir, doğaya hükmü geçer, olayları değiştirir. İslam’ın peygamberi ise bunlardan hem yoksundur, hem de bunları reddeder(Tanyol, 1991g: 8).

Tanyol’a göre Hacı Bektaş-ı Veli Türk Müslümanlığının kurucusudur. Hacı Bektaş-ı Veli mucizelerle oynar, geleceği bilir, doğaya söz geçirir. Akşemsettin hem veli, hem tabiptir. Devrinin ünlü hekimlerindendir. Kirlara çıktığı zaman bütün bitkiler dile gelip kendilerinin hangi derde deva olduğunu söylerler. Hacı Bektaş-ı Veli, Türkler için haç tavafinin neresi olduğunu haber vermiştir. Tarikat emretmiyor, davet ediyor. Bu nedenle şeriatın egemen olduğu dönemlerde bile hiçbir padişah, Sünni tarikatların dışında hiçbir veli ve Kâbe’nin çevresinde dolaşan hiçbir sadrazam, günümüzde olduğu gibi, haç vazifesini getirmek gereğini duymamıştır(Tanyol, 1991g: 8).

Tanyol’a göre şeriat İslamiyet’e, Alevilik tarikata karşılık gelmektedir. Tanyol’un İslamiyet’e yönelik görüşleri bazı noktalarda çelişkiler taşımaktadır. Ona göre İslam dini ılımlı ve ilerlemeden yana olan bir dindir. Ona göre İslam dini aynı zamanda da katı, insanların günahlarını günah ve sevap anlayışı ile değerlendiren bir dindir.

4.4.7. Demokratik Ve Teokratik İki Mezhep; Alevilik Ve Sünnilik

Tanyol görüşlerini demokratik yönetim ve teokratik yönetim noktasında karşılaştırırken, demokratik yönetimin ve laikliğin ancak Alevilikte gerçekleşebileceğini düşünmektedir.

Tanyol’a göre “ahlak kavramı içine dönük olduğu zaman ahlak, dışa açık olduğu zaman şeriat olmuştur”(Tanyol, 1995g: 6).

“Tanyol Alevi şeriatı, İslam şeriatı ayrımı yapar. Alevi şeriatı içe dönük, mistik yönü ağır basan bir ahlak sistemine yol açarken, İslam şeriatı dışa dönük, türbana kara çarşafa tutuklu kalmıştır”(Tanyol, 1995g: 6). Bu noktada Tanyol’da “şeriat kavramı teokratik devlete, tarikat kavramı ise demokratik devlete karşılık geliyor”(Tanyol, 1995e: 2).

Tanyol’a göre “Hz. Muhammet, kanun koyucu ve devlet kurucu niteliği ile teokratik bir devletin temellerini atmıştır”(Tanyol, 1995e: 2).

Tanyol İslamiyet ile ilgili şu açıklamaları yapar(Tanyol, 1995e: 3):

“1.İslamiyet’te Kuran-ı Kerim din devletinin kanunudur.

2.Peygamber devlet başkanı, yani Ulul Emredir. Ulul Emre itaat vaciptir.” sözünün içeriğinde Peygamber’in devlet adamı olma kişiliğinin dokunulmazlığı gizlidir.

Tanyol Emevi ve Abbasi döneminde İslam’ın halifesi anlayışını, İslam’ın bir tür fetret devri olarak görmektedir. Halifelik makamı ile İslamiyet bir din olma

niteliğinden çok, bir devlet biçimi olmuştur. Bu durumda Tanyol’a göre insanlar Ehlibeyte yani Hz. Ali’ye yönelmişlerdir”(Tanyol, 1995e: 3).

Alevilerle Sünniler arasında Allah’ın birliği, Hz. Adem’den Hz. Muhammet’e kadar gelip geçen bütün peygamberlerin hak peygamber oldukları ve öldükten sonra dirilmenin gerçek olduğu inancı gibi konularda hemen hiçbir fark yoktur. Bununla birlikte arada şu iki farklılık bulunmaktadır: Aleviler, Hz. Muhammet’in ölümünden sonra yerine Hz. Ali’yi vekil ve vasi tayin ettiğine inanmaktadırlar. Sünniler buna inanmazlar. Bu yüzden Aleviler üç halifeyi kusurlu bulurlar(Arslanoğlu, 2001a: 63-64).

Sünniler hayır ve şerrin Allah’tan geldiğine inanırlar. Aleviler hayrın Allah’tan şerrin ise kişinin nefsinden kaynaklandığına inanırlar. Ayrıca Aleviler, Hz. Ali ile savaşan Muaviye ve Hz. Hüseyin’i şehit ettiren Yezid’e lanet okurlar. Sünniler bunu yapmazlar. Ayrıca Alevi eşler, evlendiği zaman dinsel nikâhla birlikte dedeler ikrar verirler. Sünnilerde ikrar yoktur, şahadet kelimesini söyleyen veya kalbinden buna inanan Müslüman kabul edilir(Arslanoğlu, 2001a: 64).

Tanyol’a göre “Sünni bir Müslüman ibadete dış temizliği yani abdest ile hazırlanır. Bir Alevi Müslüman için ise önemli olan iç temizliğidir”(Tanyol, 1992c: 6). Sünnilikte ibadet öncesi yapılan abdestin sadece dış temizlik için yapıldığını düşünmektedir. Oysa Sünnilikte abdest almak iç temizliğin sadece somut bir göstergesidir. Tanyol “Cem Dergisi”nde yazmış olduğu yazılarında hitap ettiği kesim itibariyle olsa gerek, daha taraflı yazılar yazmıştır.

“Türk sosyoloji tarihinde Alevi-Bektaşî olgusu tüm boyutlarıyla henüz ele alınmış sayılamaz. Sadece birbirini tekrarlayan teorik bilgiler ve yorumların oluşturduğu bir Alevi-Bektaşî külliyatı ile karşı karşıyayız”(Türkdoğan, 2003: 205). Dolayısıyla Tanyol’un görüşleri de birtakım teorik bilgiler ve yorumların dışına çıkamamıştır.

İslam dininde bir Şiizm olarak Alevilik-Bektaşîlik hususu 1900’lerde araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Burada kullanılan yöntem kaba ve ilkelde olsa yine de katılımcı gözlem türünde olup, cemaat hayatı içinde bulunmanın bir neticesidir. Baha Said, 1910 yılından itibaren İttihad ve Terakki Teşkilatının bir mensubu olarak Anadolu’da Alevi toplulukları arasında incelemeler yapmış, bunların bir kısmını 1926 yılında “Bektaşîlik Tetkikleri” adı altında Türk Yurdu dergisinde yayımlamıştır. 1939’da, ölümünden az önce basılmamış notlarını da Hilmi Ziya Ülken’e teslim etmiştir(Türkdoğan, 2003: 203).

Tanyol'un görüşleri arasında yer alan “Şamanizm’in eski Türk inanç sistemi olarak Alevi geleneğine olan benzerliğini, ilk kez 1926 yılında Baha Said ortaya koymuştur”(Türkdoğan, 2003: 203).

Tanyol Alevilik-Bektaşılık tetkiklerinde katılımlı gözlem yoluyla herhangi bir inceleme yapmamıştır. O görüşleri ile Alevi-Bektaşî külliyyatına katkı sağlamıştır. Tanyol'un Aleviliğe ilişkin görüşlerinde orijinal olan taraf, Alevilik ile eski bir Türk inanç sistemi olan Şamanizm arasındaki benzerliği ortaya koyması ve buna da Türk Müslümanlığı adını vermesidir.

4.4.8.Sünnilik, Alevilik ve Kadın

Tanyol Sünni ve Alevi tarikatlarda kadının toplum yaşamındaki yerini karşılaştırarak değerlendirir.

Tanyol’a göre kadının toplumdaki yerini, o toplumdaki sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bütün kurum ve kuruluşlar belirler. Bu açıdan Türk toplumunda kadın sorunu incelenirken bunu iki döneme ayırmak gerekir(Tanyol, 1992d: 6):

- 1.İslam’dan önce kadın,
- 2.İslam’dan sonra kadın.

Tanyol Türklerin Müslüman olmadan önceki aile yapısını şöyle açıklamaktadır(Tanyol, 1992c: 6):

Türkler Müslüman olmadan önce aile yapısı “ana soy” egemenliğine dayanmaktadır. Bu sosyolojik yapıdaki aile düzeninde, kadın gerek evde ve gerekse dışarıda birtakım haklara ve sorumluluklara sahiptir. Şamanizm’de ve Türk devlet teşkilatında kadının yeri her zaman erkekten üstün olmuştur. Şamanlar güçlerini artırmak için kadın giysileri giymektedirler. Devlet yönetiminde hakan tek başına bir emir yayınlarsa uygulama yeterli olmamaktadır. “Hakan ve Hatun buyurur ki” denmesi bir kuraldır.

Tanyol Türklerin İslamiyet’i kabul ettikten sonra kadının toplum içindeki yerinin, Arap örf ve adetlerinin etkisinde kaldığını belirtir. Ona göre İslamiyet kadın hukuku üzerinde büyük devrimler yapmakla beraber, Arap örf ve adetlerinden de büyük oranda etkilenmiştir.

İslamiyet Cahiliye devrinde kadına bir mal gibi bakan anlayışa bir takım kısıtlamalar getirmiştir. Kız çocuklarını diri diri toprağa gömmе âdeti varken bunu yasaklamıştır. Ve yine İslamiyet'ten önceki Araplarda bir erkeğin sınırsız kadın almasına bazı kısıtlamalar getirmiş; ancak dört kadınla evlenmeyi cevaz vermiştir. O da bazı koşullara bağlanmıştır(Tanyol, 1992c: 6).

Tanyol'a göre Türk tarikatları içinde kadını bir mal, sermaye ve seks aracı olarak görmeyen, tıpkı eski Türklerde olduğu gibi, dinsel ayin ve ibadetlerde ona eşit bir hak tanıyan tek tarikat ve mezhep Bektaşilik ve Aleviliktir. Bu nedenle Sünni mezhep ve tarikatlar Bektaşî ve Alevilikteki “Ayini Cem” i iftira ve suçlamalara hedef yapmışlardır. Bunda da kendi açılarından haklıdırlar. Çünkü onlar için kadın sadece dişi, Alevi ve Bektaşiler içinse tam zıttı bir karakter gösterir(Tanyol, 1992c: 7).

Tanyol'un bu görüşlerinin aksine, bu konuda böyle bir genelleme yapmak yanlış olacaktır. Onun “Alevilikte ve Bektaşilikte Cem ayinlerinde kadın erkek saz ve sözde, Sema ve nefeste birlikte bulunup, birlikte yiyip içtikleri için, kadını bir odalık, bir seks aracı olarak gören Sünni Müslümanların böyle bir ayini idrak etmelerine imkân yoktur” (Tanyol, 1995b: 6) ifadesinin son derece öznel ifadeler olduğu aşikârdır. Tanyol aslında iftiraya uğradıklarını söylediği Cem Ayinlerine ilişkin açıklamalarında, Sünnilere ilişkin yanlış bir değerlendirmede bulunmaktadır.

Alevi topluluklarında modern toplumlardaki gibi kadın-erkek eşitliğine yakın bir uygulama vardır. Kaç-göç yoktur, kadın dinsel ibadetlerde bile yer alabilmektedir. Ancak bunun arzulan seviyede olduğu söylenemez. 1959'larda doğuda bir Alevi köyü olan Sün'de yapılan bir araştırmada; kadınların erkeklerle birlikte içki içip sarhoş olup bağırabildikleri, buna karşılık bu köyde kadınlar çeşitli işlerde satılık köle gibi çalıştırıldıkları gibi erkeklerden dayak yedikleri de kaydedilmiştir. Bu köydeki inanca göre şeytan kadınların başına yuva yapmıştır. Bunun ayıklanması için kadınların 15 günde bir dövülmesi gerekir. Elbette o günden bugüne bu köyde bazı değişiklikler olmuştur. Ancak son yıllarda Isparta'nın bir Alevi köyünde yapılan araştırmada “erkekler sinirlendiği zaman karısını dövebilir”, düşüncesine kadınların erkeklerden daha fazla katıldıkları görülmüştür(Arslanoğlu, 2001a: 64).

Arslanoğlu'nun bu açıklaması Tanyol'un Alevilere ilişkin öne sürdüğü fikirlerini çürütmektedir. Tanyol Alevilik ile laiklik-demokrasi arasında kurmuş olduğu ilişkiye sağlam dayanaklar göstermiştir. Dolayısıyla öznel olmaktan kurtulamamıştır.

4.5.CAHİT TANYOL'DA CUMHURİYET VE ATATÜRK

4.5.1.Atatürk, Kemalizm ve Cumhuriyet

Tanyol Atatürk ve Halkçılık isimli kitabının giriş bölümünde Kemalizmin bir doktrin olmadığını, halk iradesinin devlet bilincinde ve devlet özleminde somutlaşması olduğunu belirtir.

Tanyol'a göre Atatürk'ün kurmuş olduğu Cumhuriyet'in kendine özgü bir takım nitelikleri vardır. Bu nitelikler, partili demokrasilerin sosyal sınıflar dengesine dayanan cumhuriyetlerinden apayrı bir özelliğe sahiptir. Atatürk'ün kurmuş olduğu Cumhuriyetin en önemli özelliği, Anadolu'da kurulan bin yıllık devlet mirasının üzerine oturmasıdır. Arkasında bir sosyal sınıflar kavgası değil, halkı ve devleti kurtaran bir bağımsızlık savaşı vardır(Tanyol, 1981: 1).

Tanyol bu noktada batı ile olan farkımıza değinir. “Batıda demokrasilerin gerisinde bir sınıf savaşı ve bu sınıf savaşlarına dayanan bir sosyal denge bulunuyordu. Bu nedenle onlarda, bizde çok büyük bir değer kazanan milli hâkimiyet-ulusal egemenlik önemli bir sorun olmamıştır” (Tanyol, 1981: 1).

Tanyol batı ile bizim toplumsal yapımız arasındaki farkı ortaya koymak adına bizde yaşanan hükümet anarşisini örnek verir(Tanyol, 1981: 2): Batıda kaynağı parlamentolara dayanan hükümet bunalımları, bizde parlamento anarşisine ve devlet bunalımına dönüşmektedir.

Tanyol'a göre Atatürk'ün getirdiği ilkelerden biri devrimciliktir. Tanyol devrim kavramını, oluşun bittiği yerde, bir başka oluşa atlamak olarak tanımlar. Devrim kavramının bir takım kişiler tarafından eski değerlerle hesaplaşmak olarak algılandığını söyler. Aynı zamanda bu hesaplaşmanın devrim ve gericilik gibi iki kavram çerçevesinde bitmek tükenmek bilmeyen bir kısır döngü içinde devam ettiğini belirtir(Tanyol, 1981: 4).

Günümüzde ise artık devrim, gericilik ve ilericilik gibi kısır döngüden ibaret tartışmalar yapılmadığı gibi, bu tarz tartışmalar fazla rağbet görmemektedir. Küreselleşen dünyada artık önder değerler değişmiştir. Daha çok medyanın oluşturduğu yapay gündemlerle geniş halk kitleleri meşgul edilmekte, bilerek ve isteyerek medya organları tarafından ucuz gündemler oluşturulmaktadır.

Tanyol Atatürk ilkelerine ilişkin değerlendirmeler yapar. Halkçılık ilkesinin ve devletçilik ilkesinin günümüzde geçerliliğini yitirdiğini düşünen Tanyol’a göre, “devletçilik ilkesi doğrultusunda ön plana çıkan işletmelerde, halktan çok bir takım varlıklı kişiler türemiştir. Devletçilik ilkesi amacının dışına çıkmıştır”(Tanyol, 1981: 1).

Tanyol ekonomik sistem olarak kapitalizmin karşısına sosyalizmi koymaktadır. Devletçilik ilkesi, özel girişimciliğin halkı sömürmesine karşı halk adına, halkı için kurulmuş bir güvencedir. Devletçilik ilkesi doğrultusunda ülkemizde uygulanan ekonomi politikası kapitalist sisteme varmıştır. Zaten kapitalizmin en önemli sonucu ailelerin gelir dağılımları arasındaki uçurumdur.

Tanyol’a göre “batının toplumsal yapısının farkında olmadan, oradaki toplumsal kurumları ve bu kurumların kuramsal anlatımı olan modelleri kendimiz için bir kurtarıcı olarak düşünmek faydasızdır. Batı ile olan toplumsal, ekonomik ve siyasal yapımızın ayrılıklarının farkına varmamız gerekmektedir”(Tanyol, 1981: 11).

Tanyol’a göre “toplumların değişimlerinde bir diyalektik süreç vardır. Bu diyalektik sürecin kavranması önemlidir. Çünkü yerinde sayan toplum, yeniden başa dönen, kendini tekrarlayan toplum diyalektiğin dışında kalır. Ona göre diyalektikte tekrar yoktur”(Tanyol, 1981: 12).

“Tanyol geri-ileri, doğu-batı tartışmalarının Türkiye’nin sorunlarını bir kısır döngü içine soktuğunu ve toplumu kendi doğal diyalektiğinin dışına attığını söyler” (Tanyol, 1981: 12). Kendisi batı hayranlığına karşı olduğu gibi, değişmeden ve gelişmeden yerinde sayan, kendini yineleyen, oluşun yasalarına karşı kayıtsız kalan bir toplumun da karşısındadır.

“Tanyol Kemalizmin bir felsefe ya da bir akım gibi olmadığını, Atatürk’ün bir eylem adamı olduğunu ve eyleminin gerisinde de kuramsal bir temel olmadığını düşünmektedir”(Tanyol, 1994b: 6).

Bir düşüncenin bir akım haline gelebilmesi için teori ile pratiğin iç içe bir bütün oluşturması gerekir. Lenin ve onun adına bağlı olarak ortaya çıkan ve 1917 Bolşevik Devrimini gerçekleştiren Leninizm’dir. Leninizm, düşünce tarihi

boyunca sürüp gelen felsefe akımının bir devamıdır. Batı'daki Marksçılardan farkı, adına bağlı bir doktrinin uygulayıcısı olmasıdır(Tanyol, 1994b: 5).

Bolşevizm ve Rusya'da başlayan inkılâp, insanların çoğu fakir olan halkın sosyalist çizgide, emperyalist ve kapitalist ideallerden kurtularak sınıf farkının ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Emperyalizmle savaş Marksçı-Leninci dünya görüşünün doğal bir sonucu olmakla beraber, bizdeki Milli Kurtuluş savaşı, sosyalist bir toplum ve devlet düzeniyle koşullanmamıştır(Tanyol, 1994b: 6).

Daha önce belirttiğimiz gibi Tanyol'un Kemalizme ilişkin görüşleri doktrin olup-olmadığı noktasında çelişkilidir. Atatürkçü düşüncenin bir akım olabilmesi için teorik temellerinin olması ve bunun yanında teori ile pratiği arasında paralellik olması gerekir. Atatürk'ün eylemlerinin gerisinde kuramsal bir çerçeve olmadığını belirten Tanyol, son tahlilde Kemalizmin bir doktrin olmadığını belirtir.

4.5.2. Atatürk ve Sosyalizm

Tanyol Türk sosyalistlerinin, Atatürk'ün fikirlerine bakarak, Kurtuluş Savaşı'nın ilk yıllarında onun sosyalist idareyi ve sosyalist halk devletini benimsediğini iddia etmelerinin mümkün olmadığını belirtir.

“Sosyalistler, Atatürk devrimlerinin doğal sonucunun halk sosyalizmi olduğunu ileri sürerler”(Tanyol, 1981: 37).

“Tanyol, Atatürk'ün hiçbir zaman batı sosyalizmini savunmadığını, doğu sosyalizmini, yani Leninci sosyalizmi savunduğunu söyler”(Tanyol, 1981: 37).

Tanyol'a göre “Osmanlı toplumunun evrim şeması ile Rus Çarlığı toplumunun evrim şemaları arasında büyük farklar vardır. Devlet meselesi, yapısı ve mülkiyet düzeni her ikisinde de farklıdır. Yani sosyalizm Arşimet prensibi gibi her yerde geçerli olan bir sistem değildir”(Tanyol, 1991e: 26).

Ona göre “Lenin gökten inmemiştir. Arkasında bütün bir Rus kültürü, büyük bir aydın kesimi, Puşkin'den Tolstoy'a kadar gelen büyük bir entelektüel kesim vardır.

Leninizm eğer yabancı bir kültürden aktarma olarak gelseydi, sistem hiç tutmazdı”(Tanyol, 1991e: 26).

“Rus düşüncesinin temel odak noktası sosyalizmdir. Lenin bunların temsilcisi olarak ortaya çıkmıştır. Uygulamada yanlışlıkların olması, Leninizmin yanlış olması anlamına gelmez(Tanyol, 1991e: 26).

“Stalinizm ise bunların tersidir. Stalin sevginin yerine korkuyu, sevgiye dayanan otoritenin yerine korkuya dayanan otoriteyi getirmiştir.”(Tanyol, 1991e: 26).

Tanyol’a göre “Marksizmin ve Leninizmin devresini kapattığına inanmak için, onların dayandığı evrensel temellerin yanlış ve çürümüş olduğuna inanmak gerekmektedir”(Tanyol, 1990: 20).

Tanyol Marksizm ve Leninizmdeki evrensel önermeyi şöyle açıklar(Tanyol, 1990: 21):

İnsan emeği onun doğal hakkıdır. Bu önermeyi çürütmek için başkasının emeğini sömürmenin ahlak dışı, hukuk dışı ve din dışı olmadığının savunulması gerekir. Oysa hiçbir ahlak sistemi, sömürünün ahlaki bir eylem olduğunu ne söyler, ne de önerir. Hiçbir din, sömürünün Tanrı buyruğu olduğunu ileri süremez.

“Marksizm ve Leninizm ahlakla hukuk arasındaki çatışmayı ortadan kaldırmak için ihtilalci bir yol izlemiştir”(Tanyol, 1990: 21).

Tanyol liberalizmin büyük kuramcısı John Locke’un özel girişimi savunurken, onu sömürü için bir araç değil, üretim için bir amaç olarak düşündüğünü belirtmektedir. John Locke, emeğe dayanmayan her türlü mülkiyetin haram ve haksızlık olduğunu söyler ve sosyalist düşüncelere liberalizmin kapısını her zaman açık tutar.(Tanyol, 1990: 21).

Tanyol’a göre “sosyalizm insanlığın tarihi kadar eskidir. Onun savunduğu erdemlere sırt çevirmek, bütün bu tarihsel birikimi bir yana iterek, dünyamızı ipten kazıktan kurulmuş yankilerin torunlarına teslim etmek olur”(Tanyol, 1990: 21).

Ona göre Kurtuluş Savaşı doğrudan doğruya, Rus Devrimi nedeniyle bu Marksçı ve Leninci sosyalizmle ilişkiye girmiştir.

Tanyol’a göre “Atatürk için çok partili yaşamın zorunlu bir sonucu olan burjuva demokrasileri içinde sosyalizmin hiçbir anlamı yoktur. Atatürk’ün devletçiliği batı sosyalistlerinin anlayacağı bir şey değildir”(Tanyol, 1981: 37).

Tanyol Atatürk’ün Sovyet devrimi ve Bolşevizm hakkında 1920 yıllarında söylediği sözleri aktarır:

“Bolşevizm, millet içinde mağdur bir sınıfı, halkı göz önünde bulundurur. Bizim milletimiz ise bütünüyle mağdur ve mazlumdur”⁴

“Bizim görüşümüz, bizim prensiplerimiz herkesçe bellidir ki, asla Bolşevik prensipleri değildir” (Tanyol, 1981: 40).

Tanyol’a göre Mustafa Kemal’i sosyalist eğilimden ve düşünceden alıkoyan bir güç yoktur. Onun Anadolu’ya geçinceye kadar, sosyalizm hakkında bir fikri bulunmamaktadır. Onu siyasal yönetim biçimi olarak düşünmüş, “kurduğumuz devlet halk devleti olması bakımından Bolşevizmin yolundayız” derken de sosyalizmin temelindeki ekonomik öğeye ağırlık vermiştir(Tanyol, 1981: 41).

Tanyol’a göre Atatürk Marksçı ya da Leninci bir sosyalist değildir. Marksçı ya da Leninci sosyalizm, yalnız devletlerin devletleri sömürmesini değil, insanın insanı sömürmesini de reddeder. Tanyol, Mustafa Kemal’in emperyalizm anlayışının kapsamının sınırlı olduğunu belirtir. O düşmanı ülkeden kovduktan sonra, iyi bir yönetim kurarak ülkenin kalkınabileceğini düşünmektedir.

4.5.3. Atatürk’ün Adını Kullananlar

Tanyol Atatürk’ün adını ve devrimlerini kendilerine siper olarak kullananları “Atatürk ve Halkçılık” isimli kitabında şöyle açıklar(Tanyol, 1981: 35):

1. Atatürk’ü Düşünenler: Bunlar Atatürk hakkında bir takım anılar yazarak onun adını kendi kişisel çıkarlarına araç olarak kullanan bazı kişilerdir. Gün geçtikçe sayıları azalmaktadır.

⁴ Atatürk’ün Söylev ve Demeçlerinden alınmış olan bu sözler ile, tarihte Sovyet devrimi ve Bolşevizmin ortaya çıktığı dönemde, Türk milleti ile Sovyetler Birliğinin mağduriyetindeki benzerlik ifade edilmiştir. Bunun yanında Atatürk, Bolşevik prensiplerini benimsemediğini de belirtmiştir.

2.Politikacılar: Bütün siyasi partiler Atatürk ve devrimlerine ister inansınlar, ister inanmasınlar, onun adını kendilerine kalkan yapmakta birleşmektedirler. Birbirleri ile asla uzlaşmasına olanak olmayan siyasi partiler Atatürk'ü savunmak, onun gölgesine sığınmak konusunda anlaşmaktadırlar.

Tanyol Atatürk ve devrimlerine en çok kötülük edenin politikacılar olduğunu düşünmektedir.

3.Atatürk ve Devrim Düşmanları: Tanyol bunları da iki bölümde toplar(Tanyol, 1981: 36):

a)Şeriatçılar, Hilafetçiler ve Nurcular: Onlar tutarlıdırlar. Olanak buldukça düşmanlıklarını açıkça ortaya koyarlar.

b)Münafıklar: Bunlar hem Atatürk'e hem de onun devrimlerine düşman oldukları halde, yalınkat, dondurulmuş Atatürkçülüğe karşı kendilerini gerçek Atatürkçü gibi gösterirler.

4.İlericiler: Bunları iki grupta toplamak mümkündür(Tanyol, 1981: 36):

a)İlericilikle Atatürk'ü Bir ve Aynı Şey Olarak Düşünüp Savunanlar: Bunlar gericiliğe karşı tipik alternatif grup sayılırlar. Kesin olarak sağa karşıdırlar. Tanzimat'tan beri ilericilik-gericilik savaşını sürdürenler bunlardır. Kemalizmin, sosyalizm yönünden değil, demokrasi yönünden gelişiğine inanırlar, anayasacıdırlar.

b)Sosyalistler: Bunlar Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı sırasında söylemiş olduğu sosyalistçe düşünceleri savunurlar ve onu kendi saflarında sanırlar. Atatürk'ün emperyalizm ve savaş sloganlarını Kurtuluş Savaşı'nın ana düşüncesi olarak kabul ederler. Bunlar Türk sosyalizminin Atatürk'ten başlayacağına inanırlar. Bunları da iki bölüme ayırmak mümkündür.

1. bölüm, devrimlerin sosyal gidişinin sosyalizm olduğunu savunurlar.

2.bölüm, Atatürk devrimlerini korumakla batı uygarlığına ulaşılabilirliğine inananlar.

Tanyol'un bu konudaki tespitleri oldukça önemlidir. O Türkiye'de uzun yıllar tartışılan ilericilik-gericilik savaşını sürdürenlerden rahatsız olmaktadır. Ayrıca Atatürk'ün devrimlerinin sosyalist sistemler farklı olduğunu düşünmektedir. Tanyol Atatürk devrimlerini korumakla batı uygarlığına erişilemeyeceğine inanmaktadır.

4.5.4. Türk Milliyetçiliğinin Gerçekleri ve Türkçülük

Tanyol milliyetçilik ve Türkçülük kavramlarının birbiriyle aynı olmadığını savunur. O bu görüşünü “Türkçülük bir idealizm, milliyet bir realitedir”(Tanyol, 1955: 903) ifadesi ile dile getirir.

Tanyol, Ziya Gökalp’in yanlısını ortaya koymaktadır. Ziya Gökalp eserlerinde “Milliyetçilik yani Türkçülük” demektedir. Tanyol’a göre Ziya Gökalp, ümmet ruhunun Osmanlılığı, milliyet ruhunu Türkçülüğe karşılık geldiğini düşünür.

“Gökalp milliyetçilik anlayışını Türkçülüğe bağlamak istemektedir. Tanyol’a göre onun hedefi Osmanlının dışında, daha geniş bir kadroda bir tarih şuuruna kavuşmaktır. O tarihe milliyetçi gözüyle değil, Türkçü gözüyle bakmıştır”(Tanyol, 1955: 904). Ziya Gökalp, Türkçülüğü bir nevi Osmanlıdan kaçış ve kurtuluş şeklinde düşünmüştür.

“Tanyol Türk milliyetçiliğinin reel unsurlarının esaslı bir ayırmaya tabi tutulmasını ve böylece Türkçülüğün bir ideal olacağını düşünmektedir”(Tanyol, 1955: 906).

Tanyol’a göre milliyetçilik bir takım realitelere dayanır. Bunlar dil şuuru, tarih şuuru, devlet ve toprak şuurudur. Tanyol bu realiteler arasına din şuurunu koymaz. “Din, tarih ve toprak şuuruna karıştığı ölçüde milliyetimizde yer alır. Hiçbir Türk birer İslam devleti olan Emevi veya Abbasi devletlerinin tarihini ve onların medeniyet eserlerini Selçuklu ve Osmanlı tarihi kadar benimsemez. Onları kendi tarih sahasından ayrı tutar. İslamiyet devletimiz ve tarihimizin kuruluşunda büyük rol oynamış ve milli şahsiyetin kuruluşuna ortaklık etmiştir”(Tanyol, 1955: 904). Fakat tarih ve toprak şuuru kadar etkili değildir.

4.6.CAHİT TANYOL'DA KÜRT MESELESİ

Kürtler meselesi hem dış dünyada hem de içerde büyük bir yayın potansiyeli taşır. “Konu batı tarihinde 1800’lere kadar uzanır. Minorsky, Basil Nikitin, D. N. Mac Kenzie, W.D. Hütterort, M.V. Bruinessen bunlardan ilk akla gelenleridir. Türkiye’de ise 1920’lerde Kürt aşiretleri üzerindeki ilk yerli araştırmayı Ziya Gökalp yapmıştır”(Türkdoğan, 2008: 203).

Bir sosyolog olarak Tanyol ise “Kürtler ile Türkler” isimli eserinde Kürtlerin Osmanlı devleti içindeki konumunu ve diğer azınlık gruplardan farkını tarihsel bir süreç içinde anlatmaktadır. Osmanlı devleti içinde yaşayan diğer azınlıklar kendi dillerinde eğitim talebinde bulundukları halde, kendilerini Türklerden ayrı hissetmeyen Kürtler, böyle bir talepte bulunmamışlardır. Bu eserde Kürtler ile Türklerin fiziksel yapı olarak birbirlerinden ayırt edilemeyeceğinden başlayarak, milli mücadele zamanında yabancı güçlere karşı birlikte hareket etmeleri üzerinde durmuştur. Tanyol tarihsel süreç içerisinde Kürtlerle ilgili meseleler tek tek ele almıştır. Tanyol’un açıklamaları, Kürtler meselesi ile ilgili günümüzde yaşanan olayları anlamamız için farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Tanyol bu eserde Kürtlerle ilgili meselelerin dış güçler tarafından Türkiye’yi bölmek için kullanıldığını anlatılmaktadır.

4.6.1.Tanyol’un Kürtçülüğe İlişkin Görüşleri

Türkler ve Kürtler tarihte sosyolojik ve biyolojik olarak birbirlerinden ayrılmayacak bir toplumsal yapıyı oluştururlar. Tarihsel araştırmalar ve bilimsel değerlendirmeler Türkler ve Kürtlerin aynı kökten geldiğini göstermektedir.

Tanyol’a göre tarih boyunca Kürtçülük dış kışkırtmalar dışında siyasi kimlik arayan bir eyleme dönüşmemiştir. Bazı yanlış ülke politikaları batının eline Türkiye’yi suçlayacak bir insan hakları çömbeli tutuşturmuştur. Böylece dış güçler Kürtlere özerklik, otonomi ve federasyon gibi Kürtün aklına hiç gelmeyen çözümler ortaya atmışlardır(Tanyol, 1999b: 11-12).

Türkler ile Kürtler kavgasının dış kaynaklı bir kışkırtma olduğu kanıtlanmıştır.

Dış kışkırtmaların içeride uygun bir ortam bulmazsa sürekli olarak etkinliğini koruyamayacağını düşünen Tanyol, terörün toplumsal içeriğinin irdelenmesi gerektiğini düşünmektedir.

4.6.2.Osmanlıda Kürtlerin Durumu

Tarihte Kürtlerin durumunu yeniden değerlendiren Tanyol, tarih boyunca Kürt aşiret reislerinin devletin safında ve onun kadrosunda yer aldıklarını belirtir.

Osmanlı Devleti de valilik, beylerbeyiliği gibi unvanlar yanında, Kürtlere yarı feodal bir ayrıcalık tanımıştır. Bunun dışında devlet doğrudan doğruya Kürt halkı ile herhangi bir bağlantı kurma gereğini duymamıştır. Tabanda Kürt ve Türk halkı devletin tebaası olmak bakımından aynı kaderi paylaştıkları için aralarında bir sürtüşme bir çekişme de olmamıştır. Ortak İslam geleneği bu iki halkı kaderde, kıvançta, ortak gelenek ve görenekte birleştirmiştir(Tanyol, 1999b: 16).

Tarihte Kürtler savaşlarda Osmanlının yanında yer alıp, yardım etmişlerdir. Fakat iç işlerinde özerk ve bağımsız olmuşlardır.

Tanyol Osmanlı döneminden Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar Türk ve Kürtün beraber olduğunu, bir Osmanlı tebaası altında birleştiklerini, aralarında ayrı gayrının olmadığını söylemektedir. Ayrıca Tanyol'a göre "Kurtuluş Savaşı Türk ve Kürt halkının ortak direnişinin eseridir" (Tanyol, 1999b: 11-12).

Bu durum 1950'den sonraki siyasi partilere kadar devam etmiştir.

Osmanlı'da Fatih dönemine kadar Kürtlere pek rastlanmamaktadır. Kürtler Fatih Sultan Mehmet'le Uzun Hasan arasında yapılan "Otlukbeli" savaşında Uzun Hasan ordusu yenilince Doğu Anadolu'da yaşayan Türkmenlerin çoğu İran, Rakka Havalisi, Humusa kadar göç etmişlerdir. Doğu Anadolu Bölgesi boş kalınca da büyük çoğunluğu dağlarda ve yüksek yaylalarda yaşayan Kürt aşiretleri, kendi reislerinin etrafında dağlardan inerek şehirlere ve köylere yerleşmişlerdir(Tanyol, 1999b: 66-68).

“Kürt beylerinin babadan oğla intikal eden bir özelliği vardır. Tanyol bu durumun Doğu’da bir feodal kuruluşa neden olduğunu düşünmektedir”(Tanyol, 1999b: 69).

4.6.3.Kürt Meselesine Karşı Siyasi Politikaların Yanlış Tutumları

Tanyol siyasetçilerin Kürt gerçeğini görmemezlikten gelen bir politika uygulamalarını ve onları sadece bir oy potansiyeli olarak gören politik anlayışı eleştirmektedir.

“1950’den sonra siyasi partilerin uygulamış olduğu politikalarda, Kürtler oy potansiyeli olarak algılanmışlardır. Siyasi partiler ışıksız, okulsuz köylere refah ve mutluluk götüreceklerine, oy oranına göre onları paylaşmışlardır”(Tanyol, 1999b: 18).

“Türkiye Cumhuriyeti’nin getirdiği yanlış bir milliyetçilik anlayışı Kürt çocuklarında, Kürt olmaktan utanan bir aşağılık duygusunun gelişmesine neden olmuştur”(Tanyol, 1999b: 18).

Tanyol’a göre “teröre sadece engel olmaya değil, çözüm aramaya çalışmadıkça ve olayları “şiddet şiddeti doğurur” gerçeği dışında yorumladıkça Türkiye kendisinin Sevr’in kıyısına atılmaktan alıkoyamaz”(Tanyol, 1999b: 20).

Daha önce ifade ettiğimiz gibi bütün sosyal patlamalar bir birikimin sonucudur. Türkiye gününü gün eden politikacıların tuzağına düştüğü için farkına varmadan Kürt sorunu ile karşı karşıya gelmiştir.

Tanyol’a göre bir ülkeyi iki şey darmadağın eder(Tanyol, 1999b: 26):

- 1.Gününü gün eden politikacılar,
- 2.Ayak takımının devleti ele geçirmesi.

Tanyol 1950 sonrası Türkiye’sinin böyle bir devlet dramının içine düştüğünü söylemektedir.

Tanyol Atatürk'ün “Ne mutlu Türküm diyene” sloganını, Kürdü devre dışı bırakmak için söylemediğini, Osmanlı kavramına bir antitez olarak söylediğini belirtir. Fakat bunun pratikte Kürde ancak Türk olduğu ölçüde değer vermek ve Kürt gerçeğini görmemek anlamına geldiğini belirtir, oysa bir İskoçyalı kendisini hiçbir zaman İngiliz saymaz. Ve kimse de ona “Sen İngilizsin” diye baskı yapmaz. İngiliz imparatorluğu ve İngiliz toplumu içinde İskoç ne ise Türk toplumu ve Türk devlet yaşamında da Kürt odur. Ona göre Kürt bizim İskoç’umuzdur(Tanyol, 1999b: 113).

Tanyol Kürtler ile Türkler konusunda dış kışkırtmaların olduğunu, bu konuda siyasetçilere büyük iş düştüğünü belirtmektedir.

4.6.4.Kürt Meselesi

Türkiye’nin hem güncel, hem de geleceğe yönelik en önemli sorunlarından biri Kürt ve Kürtçülük sorunudur. Tanyol bu sorunun çözülmeden ülkemizin toplumsal bir mutluluğa kavuşamayacağını düşünmektedir.

Tanyol’a göre Kürt diye bir ulus yoktur. Kürtler Türk boylarından biridir. Kürtler Avşar ya da Çepni ya da Barak Türkmenleri gibi, Kürt Türkleri ya da Kürt Türkmenleridir. İlk vatanları bütün Türklerin olduğu gibi Orta Asya’dır(Tanyol, 1999b: 28). Bizler Kürtlerle sadece ortak bir vatani paylaşmıyoruz, aynı zamanda bir tarihte yan yana bulunuyoruz. Tanyol yabancı ülkelerin azınlık hakları vb. gündem maddeleri ile ülkeyi bölmek istediklerine inanmaktadır. Yabancı güçler günümüzde Sevr’i unutmış gibi görünseler de aslında Sevr hiçbir zaman gündemden çıkarılmamış sadece ertelenmiştir(Tanyol, 1999b: 33).

Tanyol’un önemli tespitlerinden biri de Servin dış güçler tarafından hiçbir zaman unutulmadığını gerçeğidir.

Tanyol “dışarıdan tuzak, içerden ihanet Sevr’in hortlatılması” ile bölünmelerin başladığını düşünüyor. Dışarıda başta Amerika olmak üzere Batılı ülkeler Ermeni soykırımı öyküsü ile Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde Ermenilerin yurt edinemeyeceğini anlamışlar, bu sefer Türkiye’yi içerden parçalama yolları aramaya başlamışlardır. Önce Kürtlerle Ermenilerin aynı ırktan olduğu teorisini ortaya atmışlardır. Batı emperyalizminin Kürt ve Ermeni akrabalığı projesi, Türkler ile Kürtlerin Ermeni teorisine karşı birleşmesi ile suya düşmüştür(Tanyol, 1999b: 37-38).

Tanyol’un dile getirdiği Kürtlerle Ermenilerin aynı ırktan olduğu teorisi Kuruluş Savaşı döneminde ortaya atılmıştır.

4.6.5.Kürt Meselesi Karşısında Uygulanan Eğitim Politikaları

Tanyol Türkiye’de özellikler Kürt meselesi karşısında uygulanan eğitim politikalarını eleştirir.

Türk ve Kürt birliği üzerine kurulan Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet döneminde eğitimde uygulanan politikalar aracılığıyla sarsılmak istenmiştir. “Kürt varlığını inkâr eden bir eğitim ve öğretim programı izlenmiştir” (Tanyol, 1999b: 38).

“Kötü bir yönetimin, yanlış bir milliyetçiliğin farkında olmadan Kürt ile Türk’ün yollarını ayırmaya başladığını düşünen Tanyol Türkiye’nin parçalanmasında yarar görenlerin ekmeğine yağ sürüldüğünü düşünmektedir”(Tanyol, 1999b: 38).

Ziya Gökalp’te Kürt meselesine eğilen sosyologlarımızdandır. “Ziya Gökalp bir Kürt alfabesi yapmayı düşünmüş, fakat bundan vazgeçmiştir. O alfabesini yapmayı düşündüğü Kürt halkının Türk devleti dışında bir tarihi olmadığını fark ettiği için bundan vazgeçmiştir”(Tanyol, 1999b: 58).

Tanyol dış ülkelerin bir saldırısı haline gelen Kürtçülük mevzusunda “üniversitelerde bir Kürdoloji dalının açılmamasını” (Tanyol, 1999b: 59) hatalı buluyor. Bu yapılmış olsaydı Türkiye’yi parçalamak isteyenlerin eline bir düşman silahı verilmemiş olurdu.

“Eğitim ve öğretim ile ilgili, Türk ve Kürtler ortak bir kader paylaşmaktadır. Her ikisi de kendisine yabancı bir dili öğrenmektedir. Tarihte her ikisi de mektep ve medrese yoluyla Osmanlı olmaktadır”(Tanyol, 1999b: 79). Tanyol Osmanlıda her iki grup(Türkler, Kürtler) için de tavanda konuşulan dilin(Osmanlıcanın) aynı, tabanda konuşulan dilin ise ayrı olduğunu söylüyor. Kürt’ün de Türk’ünde aydın kişi olması için öğrenmeleri gereken dilin Arapça ve Farsça karışımı bir yazı dili olmasını eleştirir.

Tanyol son zamanlarda “ayrılıkçı Kürtler” arasında Türkçenin öğretim ve eğitimde resmi dil olmasının bir asimilasyon hareketi olduğunu ileri sürenler olduğunu düşünmektedir. Tanyol “böyle düşünenlerin suçlusunun Türkler değil, bizzat Kürtler

olduğunu düşünüyor. Çünkü tarih boyunca Kürtler hiçbir yerde okul açmayı düşünmemişlerdir”(Tanyol, 1999b: 81). Dolayısıyla Kürtler tarihsel süreçte hiçbir zaman diğer azınlıklar gibi olmamışlardır.

4.6.6.Günümüzde Kürtler

Tanyol’a göre günümüzde Kürt hareketinin iki kampta toplanabilir(Tanyol, 1999b: 107):

- 1.Sağcı Kürtler(Ayrıılıkçı),
- 2.Solcu Kürtler(Federal bir kuruluşa taraftarlar).

“Sağcı Kürtlerin amacı bağımsızlıktır. Ona göre her bağımsız Kürt hareketinin arkasında bir yabancı ayağının izleri vardır. Solcu Kürtler ise Marksist-Leninist ideolojide birleşmektedirler. Amaçları federal devleti kurmaktır”(Tanyol, 1999b: 107).

Tanyol Milli mücadele döneminde Türkler kadar, Kürtlerinde düşmanla mücadele ettiklerini belirterek, Türklerin ve Kürtlerin kader ortağı olduklarını belirtir. Onun önemli tespitlerinden birisi de Sevr’in hiçbir zaman unutulmadığı fikridir. Her bağımsız Kürt hareketinin arkasında yabancı eli olduğunu düşünür ve dolayısıyla yabancı devletler Türkiye’yi bölmek için bu durumu kullanırlar.

V. BÖLÜM

5.SONUÇ

Cahit Tanyol dünyanın ikinci sosyoloji kürsüsü olan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde uzun yıllar hocalık yapmış, çok çeşitli derslere girmiş, çok sayıda makale yayımlamıştır, ilgi alanı oldukça geniş bir akademisyendir.

Tanyol birçok eserinde Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin'e atıflarda bulunmaktadır. Daha çok Ziya Gökalp'ten etkilenmiştir. Prens Sabahattin'in de yöntem anlayışından etkilendiğini Tanyol'un 1950 yılından sonra yapmış olduğu köy monografilerinden çıkarabiliriz.

Türk toplumu için batıda olduğu gibi hiçbir zaman toplumsal sınıfların olmadığını belirten Tanyol, sınıfsız bir toplum anlayışını savunur. Tanyol Türkiye'de sosyolojinin batıdakinden farklı olarak, tarih temelinde oluştuğunu belirtmektedir. Batıda ise sosyoloji “toplumsal felsefe” temeline dayanmaktadır. Bizde ise sosyoloji çökmek üzere olan bir imparatorluğun nasıl kurtarılabileceği temelinde şekillenmiştir. Tanyol batı karşısında yerli bir sosyoloji anlayışı oluşturmaya çalışır. Türk sosyolojisinin tarihi araştırmalara yönelmesi gerektiğini belirten Tanyol, tarihi yeniden değerlendirip, günümüz için önemli sonuçlar çıkarmıştır.

Tanyol'un “Laik Ahlak: Sosyal Ahlaka Geçiş” ve “Sanat ve Ahlak” isimli kitaplarında bir toplum tipolojisine yer verdiğini görürüz. Ona göre toplumlar üç aşamadan geçer: İptidai toplum, aşiri toplum ve çağdaş toplum. İptidai toplum tipinde, ahlak henüz diğer toplumsal kurumlardan ayrılmamıştır. Bir kişi bir suç işlediğinde toplumun tamamına karşı suç işlemiş sayılır. İptidai toplum tipinde örf ve adetlere bağlılık tamdır. İptidai toplumlardan çağdaş toplumlara doğru geldikçe örf ve adetlere olan bağlılık azalmakta ve ahlak gibi diğer toplumsal kurumlar da bağımsız birer kurum olmaktadır.

Tanyol asistanı olduğu Hilmi Ziya Ülken’le beraber ilk köy monografisi çalışmasını yapmıştır. Ayrıca bunun dışında çeşitli köy monografileri de yapmıştır. Özellikle tarımda makineleşme, işsizlik, göç vb. toplumsal problemlerin çözülebilmesi için küçük köy gruplarının incelenmesi gerektiğini düşünmekle beraber, sorunları sistemli olarak çözebilmek için “Sosyal Araştırma Merkezleri”nin kurulmasını önermektedir.

Araştırmanın çeşitli bölümlerinde Tanyol’un Marksizmden etkilendiğini belirtmiştik. Marksizmden etkilenmiş olması, onun bizde toplumsal temelde Marksist bir yapı oluşturmaya çalıştığı anlamına gelmez. Çünkü Tanyol yüzde yüz yerli olmaktan yanadır. Batı karşısında yerli bir sosyoloji oluşturmaya çalışır. Görüşlerinin temelinde doğu ve batı toplumlarının düşünsel, yapısal ve yönetsel farklılıklarına hep bir vurgu vardır. Özellikle bu noktada Tanzimat dönemi yeniliklerini eleştirir. Eleştirmesinin nedeni ise sosyal temeli olmayan hiçbir kurumun, toplumsal karşılığı olmayan hiçbir sistemin başarılı olamayacağına inanmasıdır.

Tanyol Türkiye’nin tarihsel, toplumsal yapısını ve toplumsal hiyerarşisini batı ile karşılaştırarak çözümleme yöntemini kullanır. Tarihe sosyolojinin yöntemi ile bakmak ister. Tanyol incelemelerinde sosyalizmi bir metot olarak kabul etmiştir. Tanyol’u diğer sosyologlardan ayıran önemli noktalardan biri “tarihe sosyoloji ile bakmak” olarak özetlediğimiz yöntemdir. Tanyol bir toplumsal sorunu ele alırken, o sorunu geçmişten günümüze doğru değerlendirmekte, karşılaştırmalı olarak ele almaktadır.

“Toplumsal platformda yaşanan her sorun bu ülkenin tarihine, kültürüne, dinine, devlet felsefesine uygun olarak çözülmeye çalışılmalıdır” diyen Tanyol, eserlerinde Türk toplum tarihinden karşılaştırmalı örnekler sunarak ve yapılan hataları açıklayarak sorunları aşamalı olarak ele almaktadır.

Ona göre toplumların değişimi üretim biçimindeki değişmelerle yani alt yapıdaki değişmelerden üstyapıdaki değişmelere doğrudur. Tanyol Türkiye’deki toplumsal anlamdaki değişimi incelerken modernleşen Türkiye’de ahlak, laiklik, din, din sömürüsü(irtica faaliyetleri), laik eğitim gibi konuları ele alır.

Tanyol’a göre sosyoloji sosyal kurumlar ve sosyal ilişkiler bilimidir. Bağımsız bir disiplin olabilmesi için büyük bir çaba harcanmıştır. Ona göre toplum dediğimiz kavram neyi içerir, niteliği, bireyle olan bağlantısı nedir? Bütün bunlar açık seçik bir yanıtta yoksundur. Toplumsal kurum ise sosyal ilişkilerin iş bölümü şeklinde düzenlenmesidir. Tanyol bu kurumları alt yapı ve üst yapı olarak iki grupta toplamıştır. Tanyol’a göre ise tüm değerlere egemen olan değer ekonomik ilişkilerdir.

Tanyol’a göre laiklik dinle devletin, dinle eğitimin, bir kelime ile ahlakın birbirinden ayrılmasıdır. Laiklik ne dine karşı ve ne de dinle birliktir. Ona göre devletin dini olmaz, fakat halkın dini vardır. Tanyol ahlak alanında ise laik karakterde bir ahlaktan bahseder. Laik ahlak sayesinde, bireylerin kendi kendilerine karşı sorumlu oldukları bir ahlak sistemi oluşabilecektir. Ayrıca din ve ahlak ayrımı da yapmaktadır. Bu ayrımı “Dinin temelinde Allah, ahlakın temelinde toplum vardır.” önermesi ile yapmaktadır. Onun rahatsız olduğu önemli meselelerden biri de dinin siyasete alet edilmesi, halkın dininin, inancının bir takım politikacılar vasıtasıyla sürekli kullanılmasıdır. “İnanç alanında ileri geri olmaz.” diyen Tanyol, dinin kesinlikle politikaya alet edilmemesinden yanadır. Türkiye tarihinde bu noktada türban mevzusu uzun yıllardır tartışılmaktadır. Bu mevzunun uzun yıllar gündemi işgal etmesi yanlıştır.

Tanyol dışarıdan aktarma kurumlara karşı olduğu gibi, ideolojilerinde dışarıdan aktarma olamayacağını belirtir. Leninizm olsun, Stalinizm olsun hepsinin arkasında bir tarihsel ve kültürel birikim vardır. Türkiye’ye yer tayini etmeye çalışan Tanyol, öncelikli olarak kendi kültürümüzü, tarihimizi bilmekten yanadır. Özellikle Tanyol sırasıyla şu soruların cevaplanması gerektiğini düşünmektedir.

- 1.Sosyal, ekonomik, jeopolitik olarak Türkiye’nin yeri neresidir?
- 2.Biz tarihi oluş çizgisi bakımından doğulu bir toplum muyuz, batılı bir toplum mu?
- 3.Sosyo-ekonomik bakımdan sömüren ülkeler safında mıyız, sömürülen safında mı?

Tanyol doğu-batı ayırımından yola çıkarak toplumsal yapımızı değerlendiriyor. Tanyol doğu kavramı ile Şamanizm'e inanan göçebe Asya kabilelerinden Osmanlı'ya ulaşan süreci, batı kavramı ile de feodal dönem ve sonrası Avrupa toplumunu anlamaktadır. Tanyol'a göre doğu-batı farkı ortaya konulmadan toplumsal sorunlar çözülemez.

İslamiyet ve Hristiyanlık karşılaştırması yapan Tanyol, Hristiyanlığın özü gereği laik bir din olduğu fikrindedir. Hristiyanlık'ta temel olan "Kayzer'in hakkını Kayzer'e verin" fikri din ve devleti birbirinden ayırmıştır. İslamiyet'te ise Peygamber devlet kurucu ve kanun koyucu niteliği ile ön plana çıkmıştır. Fakat bu İslamiyet'te laikliğin mümkün olmadığı anlamına gelmez. İslamiyet özü gereği ılımlı bir dindir, ilerlemeden yanadır, rasyonel bir dindir. İslamiyet'in inanç ve ibadete ait emirleri değişmezken, muamelata ait emirleri zamanın şartlarının değişmesine bağlı olarak değişmektedir. Fakat bir takım din bilginleri muamelata ait emirleri de değişmez olarak yorumlayarak, laikliğin İslam dini için mümkün olmadığı fikrini ortaya çıkarmışlardır. Tanyol doğu-batıyı inanç sistemleri yanında, yönetim biçimleri, hayata bakışları vb. açılardan da karşılaştırır.

Batıyı ilkçağdan günümüze kadar incelediğimiz zaman sınıflı bir toplum yapısı göze çarpmaktadır. Bizde ise sınıflı bir toplum yapısı görülmez. Batı ülkeler sömürgecidir, doğuda ise soygun(talan) usulü vardır. Batı ve biz ayrı toplumsal yapılara sahip olduğumuz için onlarda bir burjuva sınıfı oluşurken, bizde böyle bir sınıf hiçbir zaman ön plana çıkmamıştır. Tanyol'a göre Tanzimat'tan itibaren yüzünü batıya ve batının sosyal kurumlarına çeviren Türkler, hiçbir zaman batının politik ve sosyal kalıplarını yaşamına sokamayacaktır.

Tanyol Arap Müslümanlığı ile Türk Müslümanlığını birbirinden ayırır. Ona göre hiçbir din, başka bir dinle karşılaştığı zaman kendini olduğu gibi kabul ettirmez. Yeni bir senteze ulaşır. Tanyol'a göre Alevilik Türk Müslümanlığının örneğidir.

Din irrasyonel taraflar taşınalıdır. Tanyol'da bu adeta zorunluluk gibidir. İslamiyet ise rasyonel bir dinidir. Türkler İslamiyet'i kabul edince, İslamiyet'te

olmayan irrasyonel yapıyı, Anadolu'nun her toprağına sinmiş yatırlarla, evliyalarla doldurmaya çalışmıştır. Ayrıca bu özellik Şamanizm kalıntılarıdır.

Tanyol'a göre İslam dini çıkış itibariyle kapitalizmi öngören bir dindir. Fakat dinimizde "emeğin sömürülmesi, haksız emek" yasaklandığı için sosyalist bir yapı da taşımaktadır. Tanyol'a göre adalet ve eşitlik biçiminde tanımlanan sosyalizmin ilkeleri şunlardır:

- 1.Sosyalizm insanın insan tarafından sömürülmesine karşıdır.
- 2.Toplumun mutluluğu bireylerin ya da herhangi bir zümrenin mutluluğundan önce gelir.
- 3.İnsan emeğinin herhangi bir zümre tarafından sömürülmesi kadar, emeğin işletilmemesi de suçtur. Bundan dolayı tembellik sosyalist düzende hoş görülmez. Sosyalizmin amacı adaleti gerçekleştirmektir.

Tanyol'un belirttiği gibi insan emeğini sömürmeyi haklı gören hiçbir sistem İslamiyet'te onaylanmaz. İslamiyet'te eşitliğe adalete vurgu yapılması, onun sosyalist bir yapı taşıyor olması, sosyalist olduğu anlamına gelmez. Tanyol İslam dininin özel mülkiyeti kabul etmemesinden yola çıkarak İslam toplumlarının tarihsel yöneliminin sosyalizme doğru olduğunu belirtmiştir. Ona göre sosyalizm ile İslamiyet birbiriyle uyuşan öğelerdir.

Tanyol'a göre Osmanlı Devlet teokratik bir devlet değildir. Hilafet Osmanlı padişahlarına eklenen sembolik bir sıfattır. Osmanlıda padişah din adamı değildir. Ayrıca uygulanan hukuk sistemi de dinsel değildir. Osmanlıda kalıplaşmış, donmuş bir şer'i hukuk hiçbir zaman uygulanmamıştır. Toplum ihtiyaçlarının gerektirdiği kurallara ve örfün gerektirdiği kurallara dinsel emirlere göre öncelik tanınmıştır. Allah adaleti emretmiştir, hukuk adaleti gerçekleştirmekle yükümlüdür. Bu amaçları benimseyen bir devlet teokratik değil laiktir.

Tanyol İslamiyet'i ahiretten çok dünyayı düzenlemeye memur bir din olarak görmektedir. Böyle bir dine içsel bir duygu derinliği vermek için Hacı Bektaş-ı Veli gibi ulular büyük çaba harcamışlardır. Sert bir çöl rüzgârını andıran Arap Müslümanlığına bir gönül sıcaklığı katmışlardır. Ona göre Anadolu'yu bir Türk yurdu

yapan onlardır. Tanyol Şamanizm’le mayalanmış bu yeni Türk Müslümanlığının altına çizer. Türk milleti İslamiyet’i kabul ettiği tarihten bu yana kendi inanç sistemini Arap ve Acem Müslümanlığından ayırmaya dikkat etmiştir.

Ona göre her millet, ister gönül rızasıyla, ister zorla, Müslümanlığı kabul etmiş olsun; Kuran’ın muamelata ait emirlerini kendi örf ve adetlerine, kendi devlet geleneklerine göre değişmelere uğramıştır; eğer dinler çıktıkları biçimde kalmış olsalardı bir yığın mezhepler, tarikatlar ortaya çıkmazdı. Tanyol mezhep ve tarikatların ortaya çıkışını Kuran’ın muamelata ait emirlerinin toplumdan topluma farklı uygulanmasına dayandırmaktadır.

Tanyol’a göre Türklerin kendine özgü bir Müslümanlığı olmasının ve bütün dünya bizim İslam toplumlarının içinde laik devlet ilkesini gerçekleştiren tek millet olduğumuzu kabul etmesinin nedeni, İslam’dan önceki inanç sistemimizin etkisi altında bulunmamızdandır.

Tanyol Aleviliği Laiklik kavramı ile ilişkilendirir. Sünnilikte laikliğin mümkün olmadığını söyler. İslamiyet’te ise laikliğin mümkün olduğunu düşünmektedir. Fakat din ne zaman kanun koyan, devlet kurucu özelliği ile, toplumsal yaşama ve devlet düzenine müdahale ederse; o zaman laiklik mümkün olamamaktadır.

İslam dini Türkler arasında yayılmaya başlayınca iki olayla karşı karşıya gelinmiştir:

- 1.Halkın dini olan İslamiyet
- 2.Devletin dini olan İslamiyet

Tanyol devletin dini olan İslamiyet’in (Medrese Müslümanlığının) şeriata yani hukuka önem verdiğini, halkın anladığı Müslümanlığın ise tarikata yöneldiğini belirtiyor. Ona göre şeriatın Müslümanlığı resmi, biçimsel bir Müslümanlıktır. Tarikatın anladığı Müslümanlık ise, tam tersine içe dönük, kapalı, ahlak kurallarının ağır bastığı bir Müslümanlıktır.

Şeriat kabuk, tarikat öz ve iç olmuş. Biri İslamiyet’i millileştirmek istemiş, diğeri Türk milliyetini çözmüş, dağıtmış, kendisini kendisi olmayan bir yerde

aramıştır. Şeriat Türklüğü, Müslümanlık içinde yitirmeye çalışmış, ya Türk dilini tamamıyla bırakmış ve yabancı bir dili resmi dil olarak almış ya da Türkçeyi çözmüş, dağıtmış, onunla köksüz bir devlet dili kurmuştur.

Tanyol Alevi şeriatı, İslam şeriatı ayrımı yapar. Alevi şeriatı içe dönük, mistik yönü ağır basan bir ahlak sistemine yol açarken, İslam şeriatı dışa dönük, türbana kara çarşafa tutuklu kalmıştır. Bu noktada Tanyol'da şeriat kavramı teokratik devlete, tarikat kavramı ise demokratik devlete karşılık geliyor.

Bir sosyolog olarak Tanyol, Türkler ile Kürtlerin milli mücadele döneminde düşmanla birlikte mücadele ettiklerini belirtir. Tarihte Kürtler hiçbir zaman kendi okullarını açma gereksinimi duymamışlardır. Bu sebeple de günümüzde gündeme getirilen kendi dillerinde eğitim isteği yersizdir. Ayrıca Kürtler ile Türklerin tarihi bir ve aynıdır. Tanyol her bağımsız Kürt hareketinin arkasında mutlaka yabancı eli olduğunu düşünmektedir. Tanyol'un önemli tespitlerinden biri de yabancı ülkelerin Sevr'i hiçbir zaman unutmadıkları gerçeğidir.

Tanyol'a göre Batının toplumsal yapısının farkında olmadan, oradaki toplumsal kurumları ve bu kurumların kuramsal anlatımı olan modelleri kendimiz için bir kurtarıcı olarak düşünmek faydasızdır. Batı ile olan toplumsal, ekonomik ve siyasal yapımızın ayrılıklarının farkına varmamız gerekmektedir. Tanyol'un gericiler olarak nitelendirdiği kişiler ise "köksüz millet olmaz" deyip köke bağlanıp adeta tutsak oluyorlar. Tanyol'a göre toplumların değişimlerinde bir diyalektik süreç vardır. Bu diyalektik sürecin kavranması önemlidir. Çünkü yerinde sayan toplum ya da yeniden başa dönen, kendini tekrarlayan toplum diyalektiğin dışında kalır. Diyalektikte ise tekrar yoktur.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

1. Başgöz, İ. (1998). “Türkçe Ezan”, Türkiye'de Laikliğin Sosyal ve Kültürel Kökleri. (1 basım). İstanbul: Bilanço Yayıncılık.
2. Gürtaş, A. (1997). Atatürk ve Din Eğitimi. (3 basım). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
3. Kaçmazoğlu, B. (1999a). Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar. (1 basım). İstanbul: Birey Yayıncılık.
4. Kaçmazoğlu, B. (1999b). Türk Sosyoloji Tarihi II, II Meşrutiyetten Cumhuriyete. (1 basım). İstanbul: Anı Yayıncılık.
5. Kongar, E. (1993). Türk Toplum Bilimcileri I. (2 Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
6. Kovaklıyan, Ç. Çav, E. (2010). Türk Sosyolojisinde Üç Bilim İnsanı(1 basım). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
7. Meydan, S. (2009). “Dinde Türkçeleşme Çalışmaları” Atatürk İle Allah Arasında. (1 basım). İstanbul: Çağ Yayıncılık.
8. Sezer, B. (2006). Türk Sosyolojisinin Önündeki Sorunlar. Sosyoloji ve Coğrafya. (1 basım). Sosyoloji Yıllığı, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Araştırma Merkezi Çalışması, Türk Sosyoloji Araştırmaları, İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
9. Tanyol, C. (1949a). Örf ve Adetler Sosyolojisi Bakımından Sanat ve Ahlak. (1 basım). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

10. Tanyol, C. (1960). Sosyal Ahlak Laik Ahlaka Giriş. (1 basım). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
11. Tanyol, C. (1969). Kurtuluş ve Fetih Destanı. (1 basım). İstanbul: Pozitif.
12. Tanyol, C. (1970). Sosyolojik Açıdan Din Ahlak Laiklik ve Politika Üzerine Diyaloglar. (1 basım). İstanbul: Okat Yayınevi.
13. Tanyol, C. (1981). Atatürk ve Halkçılık. (1 basım). İstanbul: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları.
14. Tanyol, C.(1984) Toplum ve Emek. İşçi Hakları(Ortak Kitap-8). (1 basım). İstanbul: Yazko.
15. Tanyol, C. (1989). Laiklik ve İrtica. (1 basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
16. Tanyol, C. (1999a). Neden Türban Şeriat ve İrtica. (1 basım). İstanbul: Gendaş.
17. Tanyol, C. (1999b). Türkler ile Kürtler. (1 basım). İstanbul: Gendaş.
18. Tanyol, C.(2003). Hoca Kadri Efendinin Parlementosu. (1 basım) İstanbul: Gendaş.
19. Tanyol, C. (2007). Çankaya Dramı. (2 basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
20. Türk Ceza Kanunu (1926). Final Yayıncılık(2005). “526. madde”: 412.
21. Türkdoğan, O. (2003). Çağdaş Türk Sosyolojisi. (1 basım). İstanbul: Kültür Sanat Yayıncılık.
22. Türkdoğan, O. (2008). Osmanlıdan Günümüze Türk Toplum Yapısı. (1 basım). İstanbul: Timaş Yayıncılık.

23. Söylev ve Demeçler, İnkılap Tarihi Enstitüsü, Cilt 1.

MAKALELER

1. Armağan, M. (2010). Ezanlar Okundukça Menderes Anılacak. Zaman, (28 Mart 2010), 2.
2. Arslanoğlu, İ. (2001a). Alevilikte Temel İnanç Unsurları ve Pratikler. Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (20), 33-134.
3. Arslanoğlu, İ. (2001b). Çubuk Yöresi Alevi Köyleri. Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (18), 1-75.
4. Ayasofya Camii'nde Türkçe Ezan (1923). Cumhuriyet, (4 Şubat 1923), 1-3.
5. Canbey, M. (2005). Yararlı Bir Söyleşiyi Paylaşma. Milli Gazete, (3 Temmuz 2005), 2-3.
6. Doğan, C. (2007). Cahit Tanyol Sosyolojisinde Doğu-Batı Ayrılığı, Din ve Laiklik Kavramlarının Yeri. Sosyoloji Notları Dergisi, (3), 63-69.
7. Düzgün, D. (2010). Halk Kültürü İle Yoğrulmuş Bir Bilim Adamı: Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Erzurum Gazetesi, (24 Şubat 2010).
8. Öktem, N. (1995). Politika Anlayışı Açısından Kerbela. Cem Dergisi, (49), 7-8.
9. Prens Sabahattin (1965). Türkiye Nasıl Kurtarılır, (Çev.) Muzaffer Sencer, İstanbul: Ekin Basımevi.
10. Sala da Türkçeleştirildi (1933). Cumhuriyet, (7 Mart 1933), 17.
11. Sezer, B. (1989). Türk Sosyologları ve Eserleri I. İstanbul: Sosyoloji Dergisi. 1988-1989(3): 61.

12. Tanyol, C. (1946). İslam'da Laiklik Nasıl Düşünölmelidir. Son Telgraf, (15 Temmuz 1946), 3.
13. Tanyol, C. (1948). İslamiyet'te Laiklik Mümkün Müdür. Son Telgraf, (4 Temmuz 1948), 3.
14. Tanyol, C.(1949b). Prens Sabahattin'in İçtimai Monografisi. Sosyoloji Dergisi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Faköltesi Yayınları. İstanbul: Pulhan Matbaası. (4-5), 145-175.
15. Tanyol, C. (1950a). Eğitim Davamız II. Yeni Sabah, (15 Eylül 1950), 2.
16. Tanyol, C. (1950b). Milli Terbiye ve Aşağılık Duygusu. Yeni Sabah, (29 Eylül 1950), 2.
17. Tanyol, C. (1951a). Demokrasi ve Basın. Yeni Sabah, (5 Ekim 1951), 2.
18. Tanyol, C. (1951b). Din Bezirgânları. Yeni Sabah, (16 Kasım 1951), 2.
19. Tanyol, C. (1951c). Nizip Müftüsü. Yeni Sabah, (27 Temmuz 1951), 2.
20. Tanyol, C. (1951d). Siyasi Partilerimizin Tahlil ve Tenkidi. Yeni Sabah, (7 Mayıs 1951), 2.
21. Tanyol, C. (1951e). Türk Folklor Araştırmaları. Yeni Sabah, (11 Temmuz 1951), 2.
22. Tanyol, C. (1952a). Baraklarda Örf ve Adet Araştırmaları. Sosyoloji Dergisi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Faköltesi Yayınları. İstanbul: Pulhan Matbaası. (7), 71-108.

23. Tanyol, C. (1952b). Traktör Giren 50 Köyde Nüfus Hareketlerinin ve İçtimai Değişmelerin Kontrolü. *Sosyoloji Dergisi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul: Pulhan Matbaası. (7), 198-218.
24. Tanyol, C. (1953). Baraklarda Örf ve Adet Araştırmaları. *Sosyoloji Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul: Pulhan Matbaası. (8), 126-136.
25. Tanyol, C. (1954a). Baraklarda Örf ve Adet Araştırmaları. *Sosyoloji Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul: Pulhan Matbaası. (9), 67-97.
26. Tanyol, C. (1954b). Ziya Gökalp. *Türk Yurdu*. (Cilt 1) İstanbul, (Kasım 1954), 13.
27. Tanyol, C. (1955). Türk Milliyetçiliğin Gerçekleri ve Türkçülük. *Türk Yurdu*. Haziran, (245), 903-906.
28. Tanyol, C. (1958). Hayat ve Laiklik Karşısında İslamiyet. *Yeni Sabah*, (30 Kasım 1958), 2.
29. Tanyol, C. (1961). Peşke Binamlısı Köyü Monografisi. *Sosyoloji Dergisi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul: Pulhan Matbaası. (16), 17-57.
30. Tanyol, C. (1962a). Şahsi Teşebbüs İmkânı. *Cumhuriyet*, (17 Ağustos 1962). 2.
31. Tanyol, C. (1962b). Türkiye’de Burjuva Meselesi. *Yön Dergisi*. (Cilt 2). (17 Eylül 1962), 44.
32. Tanyol, C.(1962c). Batı Medeniyetinde Kişilik Laik Tavır-Dini Tavır. *Cumhuriyet*, (13 Temmuz 1962), 2.

33. Tanyol, C. (1963). Elifoğlu Köyü Monografisi. Sosyoloji Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul: Pulhan Matbaası. (17-18), 171-222.
34. Tanyol, C. (1965a). Tehlike Çanı III: Çıkar Yol Niçin Sosyalizm. Yön Dergisi, (Cilt 4). (13 Ağustos 1965), (124), 1-48.
35. Tanyol, C. (1965b). Tehlike Çanı IV: Çıkar Yol Niçin Sosyalizm. Yön Dergisi, (Cilt 4). (17 Eylül 1965), (129), 10-42.
36. Tanyol, C. (1966). Eylen Köyü Monografisi. Sosyoloji Dergisi, (19-20), 38-98.
37. Tanyol, C. (1971). Şinasi Efendi ve Tazminat. Akşam, (13 Eylül 1971), 2.
38. Tanyol, C. (1973). Türkiye ve Sosyal Görünüşü 1972'den 1973'e. Milliyet, (5 Ocak 1973), 3.
39. Tanyol, C. (1976). Hocamız Fındıkoğlu. (Sosyoloji Konferansları 13. Kitaptan Ayrı basım). İstanbul: İstanbul Matbaası.
40. Tanyol, C. (1987a). Din ve Laiklik. Güneş, (3 Haziran 1987), 9.
41. Tanyol, C. (1987b). Din ve Laiklik. Güneş, (8 Haziran 1987), 7.
42. Tanyol, C. (1987c). Ezan Türkçe Mi Okunmalı, Arapça Mı. Güneş, (15 Ekim 1987), 9.
43. Tanyol, C. (1990). Marksizm ve Leninizm İflas Etti Mi. Türk Henkel Dergisi, (Ekim), (69), 19-23.
44. Tanyol, C. (1991a). Demokrasinin Yitik Halkası. Cem Dergisi, (3), 8-9.

45. Tanyol, C.(1991b). Devlet Düzeninde Efendi Uşak İlişkisi. Türk Henkel Dergisi. (Haziran), (77), 22-28.
46. Tanyol, C. (1991c). Din Eğitimi ve Anayasa. Cem Dergisi. (5). 12-13.
47. Tanyol, C. (1991d). Din Sömürüsü ve Politika. Cem Dergisi. (4), 23-24.
48. Tanyol, C. (1991e). Rus İmparatorluğundan Bugüne. Türk Henkel Dergisi. (Ekim), 81.
49. Tanyol, C. (1991f). Tehlikede Olan Miras Laiklik. Cem Dergisi, (1), 28.
50. Tanyol, C. (1991g). Türk Müslümanlığı ve Alevilik. Cem Dergisi. (2), 8.
51. Tanyol, C. (1991h). Türkiye'ye Yer Tayini. Türk Henkel Dergisi. (Haziran), 77.
52. Tanyol, C. (1991i). Türkiye'de Aydın Kesimin Huzursuzluğu. Türk Henkel Dergisi. (Mart), (74), 27-28.
53. Tanyol, C. (1992a). Anadolu'nun Türkleşmesi ve Alevilik. Cem Dergisi. (8), 20-21.
54. Tanyol, C. (1992b). Sevgi Ahlakı ve Laiklik. Cem Dergisi. (11), 11.
55. Tanyol, C. (1992c). Tarikat ve Kadın. Cem Dergisi. (10), 6-7.
56. Tanyol, C. (1992d). Türk Dünyasına Bakış. Türk Henkel Dergisi. (Şubat), 26-27.
57. Tanyol, C. (1992e). Türkçenin Korunmasında Tarikatların Rolü. Cem Dergisi. (9), 8-9.
58. Tanyol, C. (1993a). İslamiyet'in Çıkmazları. Cem Dergisi. (30), 5-6.

59. Tanyol, C. (1993b). Laiklik Neye Sığındı. Cem Dergisi. (24), 8-9.
60. Tanyol, C. (1994a). Alevi Şeriatı ve Laiklik. Cem Dergisi. (36), 6-7.
61. Tanyol, C. (1994b). Atatürkçülük Nedir Ne Değildir. Cem Dergisi. (34), 5-7.
62. Tanyol C. (1994c). Bu Da İkinci Cumhuriyet. Cem Dergisi. (33), 9-10.
63. Tanyol, C. (1994d). Devletin Olmadığı Yerde Demokrasi Olmaz. Türk Henkel Dergisi. (Ocak), (108), 16-20.
64. Tanyol, C. (1994e). Halkın Dini Devletin Dini. Cem Dergisi. (43), 6-7.
65. Tanyol, C. (1995a). Alevi Katliamının Altında Yatan Gerçekler. Cem Dergisi. (47), 8-9.
66. Tanyol, C. (1995b). Alevilik ve Kadın. Cem Dergisi. (45), 6-7.
67. Tanyol, C. (1995c). Alevi Şeriatı. Cem Dergisi. (44), 5-7.
68. Tanyol, C. (1995d). Anayasa İçinde Bomba. Cem Dergisi. (48), 5-6
69. Tanyol, C. (1995e). Demokratik ve Teokratik İki Mezhep, Cem Dergisi. (54), 2-3.
70. Tanyol, C. (1995f). Hz. Hüseyin ve Kerbela. Cem Dergisi. (49), 5-7.
71. Tanyol, C. (1995g). Şeriat Ama Hangi Şeriat. Cem Dergisi. (52), 6.
72. Tanyol, C. (1997a). İrtica ve Şeriat Ayrımı. Türk Henkel Dergisi, 12(146), 11-16.

73. Tanyol, C. (1997b). İslam Şeriatı, Türk Henkel Dergisi, 12(146), 12.
74. Tanyol, C. (2006). İrticanın Arka Bahçesi. Cumhuriyet, (30 Haziran 2006), 6.
75. Ülken, H.Z., Tanyol, C. (1950), Karataş Köyü Monografisi, Sosyoloji Dergisi. (6), 82-103.
76. Yurttaş, Z. Yavuz, F. Atsan, T. (2007). Kırsal Sosyoloji. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları. Erzurum, (205), 1-65.

TEZLER

1. av, E. (2004). Türk Düşünce Dünyasında Cahit Tanyol(Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
2. Erkan, . (2006). Cahit Tanyol: Hayat, Eserleri ve Türk Sosyoloji Tarihine Katkıları(Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
3. Özben, M. (2001). Cahit Tanyol'un Türk-Devlet Felsefesine İlişkin Görüşleri(Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
4. Öztürk, M. (2002). Türk Sosyolojisinde Cahit Tanyol'un Yeri(Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İNTERNET KAYNAKLARI

1.Kongar, E. (2004). Türkçe Ezanın Öyküsü. (Erişim tarihi 15 Ekim 2010).
http://www.kongar.org/aydinlanma/2004/440_Turkce_Ezanin_Oykusu.php)

2.Şeker, T. (2010). Türk Basınında Demokrat Partinin Din Politikaları(1946-1954).
(Erişim tarihi 10 Mart 2010).
<http://www.akademiktarih.com/pdfler/store/tekinseker1.pdf>